

לילדים קטנים בני שש שנים²⁸⁶.

גם הסרה וסילוק². המילה היא כריתת הערלה וסילוקה מעל איבר המין הזכרי³.

הצרעה נשלחה על ידי הקב"ה לפני בני ישראל לסייע להם במלחמתם נגד הכנענים בעת שנכנסו לארץ²⁸⁷. בחז"ל מצינו, שנענש איש שדרש במעשה מרכבה על ידי עקיצת צרעה ומת²⁸⁸.

שם האיבר הזכרי – איבר זה אין לו שם מיוחד בעברית, וזו אחת הסיבות שהשפה העברית מכונה 'לשון הקודש'⁴. הוא מכונה בשמות שונים, כגון⁵: אמה⁶; אצבע⁷; גוויה⁸; גיד⁹; שפכה¹⁰; או סתם איבר¹¹. באופן מושאל נקרא איבר המין הזכרי בשם מילה¹².

צרעה שבנינווה נחשבה כמזיקה קשה במיוחד, שממיתה את מי שעוקצת, ולכן מותר להורגה אפילו בשבת, ואפילו אין היא רצה אחרי האדם²⁸⁹.

ברית-מילה היא סדר הכנסת הבן לבריתו של אברהם אבינו, והיא כוללת את כל פרטי הדינים והמנהגים הקשורים בטקס הביצוע של המילה.

צרעה, גם אם היא משולחת, אין מתענים ואין מתריעים, אבל זועקים בלא תרועה²⁹⁰.

ערל – מי שלא נימול נקרא ערל, שפירושו חסום וסתום, והיינו שאיבר המין חסום לפני ביצוע המילה¹³. ומכאן – העורלה היא העור הסותם וחוסם את הגיד.

מחקר רפואי – ראה ע"ע נסויים רפואיים בבני אדם; צער בעלי חיים

מילה

א. הגדרת המושג

אומות העולם נקראים בשם כללי

מילה פירושה חיתוך וכריתה¹, ופירושה

[2] שו"ת חת"ס שם. וכן תרגם אונקלוס 'ימל ה' אלקיך את לבבך' (דברים ו ז) – 'זיעדי וכו' ית טפשות לבך'. [3] ראה בראשית רבה מו ד; ויקרא רבה כה ו. [4] ראה מו"נ ג ח – 'ולי גם כן טענה וסיבה בקריאת לשוננו זה לשון הקודש וכו', מפני שזה הלשון הקודש לא הונח בו שם כלל לכלי המשגל, לא מן האנשים ולא מן הנשים וכו'". וראה ברמב"ן עה"ת שמות ל יג. [5] לפי סדר א-ב. [6] מקוואות ח ג. [7] נידה סו א. [8] נגעים ו ז. [9] יבמות ע א; סנהדרין סח ב. [10] דברים כג ב. [11] סוכה נב ב. וראה עוד על כל אלו בע' אברים ורקמות, הע' 15. [12] מימי לא נסתכלתי במילה שלי (שבת קיח ב). [13] ראה תוס' זבחים כב ב ד"ה ערל,

ע"ז יב ב. [286] כתובות נא. [287] שמות כג כח; דברים ז כ; יהושע כד יב. וראה סוטה לו א, שהיו שתי צרעות, אחת של משה ואחת של יהושע. וראה שם כיצד פגעה הצרעה בעמי כנען. וראה עוד רד"ק יהושע כד יב. [288] שבת פב. וראה עוד עונש על ידי עקיצת צרעה במו"ק יז א. [289] שבת קכא ב; רמב"ם שבת יא ד. וראה בטושו"ע או"ח שטז י, ובמ"ב שם סקמ"ו. וראה עוד בס' שמירת שבת כהלכתה, פכ"ה ס"א. [290] תענית יד א; רמב"ם תעניות ב ט; טושו"ע או"ח תקעו ז.

[1] 'ונמלתם' (בראשית יז יא) תירגמו אונקלוס ויונתן 'ותגורון'. וראה שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמט; שו"ת דברי חיים ח"ב סי' קיד-קייח.

המוהל — בחז"ל מצינו מספר כינויים למי שמבצע את המילה — מהולא²¹; גוזר²²; רופא²³; אומן²⁴.

ספרות הלכתית — הלכות מילה נידונו

בהרחבה בתלמוד²⁵ ובפוסקים²⁶. הספר הראשון שדן באופן מפורט ובלעדי בעניני מילה הוא 'כללי המילה', אשר נכתב על ידי רבי יעקב הגוזר, ועל ידי בנו רבי גרשום הגוזר (חי סביב שנת ד"א בתקעה/1215)²⁷. במאה השנים האחרונות נתפרסמו הרבה ספרים בענייני מילה, הן ספרים הלכתיים, והן ספרים מדעיים-מקצועיים, הן בעברית, והן בשפות לועזיות²⁸, ובנוסף לכך פורסמו אין ספור

ערלים¹⁴, ואף אם הם נימולים¹⁵. והבא לחרף ולגדף את חברו, אומר לו, ערל אתה או בן ערל, כי מי שהוא ערל, הרי זה שמץ פסול בישראל¹⁶.

באופן מושאל כל מצב של סגירה וסתימה נקרא ערל וערלה. לפיכך, מי שסתום מבחינה שכלית ומוסרית לשמוע את הדרך הנכונה נקרא ערל¹⁷, ותיקון המצב הנפשי-שכלי נקרא מילה¹⁸. וכן מי שמתקשה בדיבורו נקרא ערל-שפתים¹⁹, שכן פיו כאילו סתום וסגור. וכן פרי האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו נקרא בשם ערלה²⁰, כי הוא סתום ואסור באכילה.

יותר נקראו המוהלים כן, כגון רבי יעקב הגוזר ובנו רבי גרשום הגוזר, מחברי הספר כללי המילה. [23] ע"ז כו ב; מנחות מב א; רש"י פסחים ז ב ד"ה נימא; רש"י ב"ב כא א ד"ה רופא; רש"י סנהדרין יז ב ד"ה רופא. [24] שבת קלג ב. ראה גם רש"י ב"מ קט א ד"ה אומנא. אך ראה רש"י ב"מ צו א, שפירש שאומן הוא מקיז דם. וראה ביאור הגר"א חו"מ סי' שו סקב"א, ששני הפירושים נכונים. וראה עוד בע' דם הע' 41. ויש להעיר כי גירסת הבה"ג בשבת שם היא 'אסיא', במקום 'אומנא' לפי גירסתנו. וראה בקדמוניות היהודים ספר כ, ב, ד. [25] בעיקר בפרק יט של מסכת שבת בבבלי ובירושלמי. [26] רמב"ם, ספר אהבה, הל' מילה פרקים א-ג; טוש"ע או"ח סי' שלא, וי"ד סי' רס-רסו. [27] ספרם זה הובא לדפוס על ידי יעקב גלסברג, שו"ב ומוהל בברלין, בספרו זכרון ברית לראשונים, ברלין תרנב/1892. [28] ראה א. שטינברג, אסיא, ג, תשמ"ג עמ' 362 ואילך, רשימה ביבליוגרפית של 50 ספרים. לרשימה הנ"ל יש להוסיף ספרים שראו אור לאחר פרסומה: א. רייך, ברית דוד, תשמ"א; י.ד. ויסברג, אוצר הברית, אנציקלופדיה לענייני מילה, ד"ח, תשמ"ו-תש"ס; י.ב. גולדברג, ברית כרותה לשפתים, בעניין מציצה בפה, תשנ"א; א. קאהן,

רש"י מפרש בכל מקום שהיינו מי שמתו אחיו מחמת מילה, ור"ת מפרש שמדובר במומר לערלות. באופן מושאל משמש הביטוי ערל לאטימות מחשבתית והתנהגותית — ערל לב (ירמיה ט כה; יחזקאל מד ט). וכן להפרעה שפתית — ערל שפתים (שמות ו יב). [14] שופטים יד ג; שמ"א יד ו; שמ"ב א כ; ישעיה נב א; ירמיה ט כה. וראה משנה נדרים לא ב. וראה רש"י יבמות עא א ד"ה בערלי ישראל, ובחי' רמב"ן ורשב"א יבמות שם, שגם בלשון תורה וגם בלשון בני אדם נקראים הגויים בשם ערלים. [15] יבמות עא א; ע"ז כו א. [16] רש"י עה"ת בראשית לד יד. [17] ערל-לב — ויקרא כו מא, דברים י טו, ירמיה ד ד, ירמיה ט כה, יחזקאל מד ט; ערל-אוזן — ירמיה ו י; ערל-בשר — יחזקאל מד ז. וראה בראשית רבה מו ד, ויקרא רבה כה ו — ארבע ערלות הן: ערלת אוזן, ערלת פה, ערלת לב, וערלת גוף זכר. וראה שם ההוכחה, שברית מילה מקומה באיבר המין הזכרי; ובתנחומא, לך, טז — חמש ערלות הן, ארבע באדם, ואחת באילן. [18] 'זמל ה' אלקיך את לבבך' (דברים ל ו). [19] שמות ו יב. [20] ויקרא יט כג. [21] שבת קלה א. ומכאן השם הנפוץ בימינו — מוהל. [22] שבת קל ב; ירושלמי שבת יט א. גם בדורות מאוחרים

מאמרים ורשימות בעניני מילה בכתבי עת שונים²⁹.

מצוות, וכיוון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישרה דעתו³⁴.

בחלק ההלכתי של ערך זה יידונו כל ענייני המילה, שיש להם השלכה לבעיות רפואיות, אך לא יידונו פרטי דיני מילה, זמניה, ומנהגיה הרבים, שעל זה יש ספרים רבים ומיוחדים³⁰.

גדולה מילה, שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות; גדולה מילה, שאלמלא היא, לא ברא הקב"ה את עולמו; גדולה מילה, שאלמלא מילה, לא נתקיימו שמים וארץ³⁵; גדולה מילה, שכל זכויות שעשה אברהם אבינו מכל מקום לא נקרא שלם עד שמל את עצמו³⁶; גדולה מילה, שלא ניתלה למשה הצדיק עליה אפילו מלוא שעה; גדולה מילה, שהיא דוחה את השבת החמורה³⁷.

ב. חשיבות המילה וטעמי המצווה

ערכה וחשיבותה של מצות מילה

גדולה מילה, שהיא שקולה כנגד כל המצוות³¹. גדולה מצות מילה משאר מצוות עשה³².

בברכת המזון צריך שיקדים ברית מילה לתורה ואומר 'על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלימדתנו', שזו ניתנה בשלש בריתות וזו ניתנה ב"ג בריתות³⁸.

גדולה מילה שבזכותה נגאלו אבותינו ממצרים³³.

מצות מילה דוחה מצות שבת, ולכן היא חשובה אף מן השבת, משל לשני מטרניות שהיו באות זו על גב זו, ואין את

בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ, וראה עצמו ערום, אמר: אוי לי שאני ערום בלא

[31] משנה נדרים לב א; ירושלמי שם ג ט. וראה באריכות בתו"ש שמות פכ"ד אות פ. וכתב בשבלי הלקט הל' מילה, ש'ברית' הרי תריב, והמצווה עצמה הרי תרי"ג. וראה עוד בעקדת יצחק בראשית יז ט. [32] שו"ע יו"ד רס א. [33] מכילתא פר' בא, הובא ברש"י שמות יב ו. [34] מנחות מג ב. וראה בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' יא, וסי' קפג. [35] וראה במדרש הגדול, הובא בתו"ש בראשית פי"ז אות ג, שאמר הקב"ה לאברהם, אם מקבל אתה עליך ברית מילה – מוטב, ואם לאו, אני אומר לעולם די, ויחזור לתוהו ובוהו. וראה עוד בתו"ש בראשית פי"ז אות קמח. [36] וראה בתו"ש בראשית פי"ז אות טו. [37] כל המאמרים האלו בנדרים לא ב-לב א; רמב"ם מילה ג ח-ט. [38] ברכות מח ב-מט א, וברש"י שם ד"ה צריך; רמב"ם ברכות ב ג; טור

ברית אברהם הכהן, הלכות ומנהגי ברית, תשנ"ד. [29] אכן, מעניין לציין את דברי בעל זכרון ברית לראשונים, שכתב: "יש מצוות שונות, אשר זכו לשם, עד כי אין קץ לחיבורים אשר נדפסו אודותם וכו', ועל עניין מצות מילה וכו', נדפסו רק ספרים מעטי הערך וכו'. ומביא שם מס' שומר הברית שכתב, "שבענין מצות מילה, אשר הוא יתד נאמן תקוע בלב אמונת ישראל, וחיי אדם תלוי עליו, לא דבר דבר בהרחבה, רק בקיצור נמרץ היו נהגים בו". וראה בהקדמה לספר אות ברית, שמואל כהן, נד' תרסג, "שהספרות על דבר המילה עשירה ועניה, עשירה בשפות העמים, ועניה בשפתנו הקדושה, ומלבד הספרות הרבנית אין לנו אף ספר אחד על דבר המילה, אשר יש לו ערך מדעי". אכן, כאמור בהע' קודמת לעיל, היתה עובדה זו נכונה בעבר, אך אין היא נכונה עוד בימינו. [30] ראה לעיל הע' 28.

- יודע איזה גדולה מחברתה, זו שהיא יורדת מפני חברתה, את יודעת שחבירתה גדולה ממנה³⁹.
- גדולה מילה, שאין התינוק נכנס למנין הדורות אלא במילה⁴⁰.
- גדולה מילה, שבזכות שמל אברהם אבינו ביום הכיפורים, נתן לו הקב"ה את יום זה בכל שנה לכפרה⁴¹.
- גדולה מילה, שהיא דוחה את הנגעים⁴².
- חביבה מילה, שנשבע הקב"ה לאברהם, שכל מי שהוא מהול אינו יורד לגיהנום⁴³; עתיד אברהם אבינו לעמוד על פיתחה של גיהנום, ואינו מניח אחד ממהולי ישראל לירד בתוכה⁴⁴.
- גדולה מילה, שבזכותה יורשין ישראל את הארץ ירושה שאינה פוסקת⁴⁵; אם מקבלים בניך את המילה, נכנסים לארץ; ואם לאו – אין נכנסים⁴⁶; אף על פי שאין לישראל מעשים טובים, הקב"ה כולו יהיה חייב, ותשתכח תורה מישראל, ותרבה החוצפה והעזות – לא ישאר בידם רק זכות המילה. וראה רמב"ן בראשית טו יח, שבזכות המילה ינחלו את הארץ לעתיד לבא. [48] תנחומא צו יד. [49] שמות רבה לח י; ויקרא רבה כא ו. [50] ירושלמי יומא ז ג. [51] פסיקתא רבא כד ד. [52] תנחומא משפטים ה. וראה במטה משה ח"ז פ"א. [53] זוהר, פר' פקודי דרנ"ה. [54] מכילתא דר"י מס' דבחודש פ"ו; וראה שבת קל א. וראה גרים א א, שבין יתר ההפחדות למי שבא להתגייר, אומרים לו שנהרגים על המילה, וראה בתורת הגר לאמו"ר שם אות ה. [55] אבות
- גואלן בזכות המילה⁴⁷.
- המקיים מצות מילה לבדה נכנס לגן עדן⁴⁸.
- באיזה זכות היה אהרן נכנס לבית הקדשים, זכות המילה היתה נכנסת עמו⁴⁹; מפני מה כהן גדול משמש בשמונה כלים, כנגד המילה שהיא לשמונה ימים⁵⁰.
- המילה מהווה אמצעי יחיד להגיע לשלימות⁵¹.
- המילה היא תנאי ליכולתו של אדם ללמוד תורה⁵².
- אם ישראל מקיימים אות ברית קודש, סיטרא אחרא מלמד סניגוריה עליהם⁵³.
- בשעת השמד: מה לך יוצא ליהרג? על שמלתי את בני⁵⁴.
- המפר בריתו של אברהם אבינו וכו', אף על פי שיש בידו מעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁵⁵.
- או"ח סי' קפז. [39] ירושלמי נדרים ג יד. וראה עוד בתנחומא, לך, טז, ובתנחומא-ישן, וישב, ח. [40] תנחומא וירא ו. [41] פרקי דר' אליעזר פכ"ט. [42] נגעים ז ח. [43] תנחומא, לך-לך, כ; תנחומא, תזריע, ה; מדרש שוחר טוב, תהלים, ו. [44] בראשית רבה מח ז. וראה עוד בכד הקמח ע' מילה; זכר דוד מאמר א פ"ג. [45] בראשית רבה מו ט. [46] בראשית רבה מו ז. וראה במנורת המאור (אלנקוה) ח"ג עמ' תעה; תו"ש בראשית פי"ז אות' נד-נו. [47] אגדת בראשית, יז. וראה בס' העיקרים מאמר ד פמ"ה. וראה בפירוש הרמב"ן על שיר השירים ח יג, שבעקבות המשיח, כאשר הדור

לפי שניתנה להם המילה בצער, לפיכך
היא חביבה עליהם, ואין נשבעים אלא
בה⁵⁶.

המילה היא סימן היכר והבדלה בין
ישראל לאומות העולם⁶¹.

טעמי מצות המילה

המילה היא תיקון גופו של האדם
והשלמתו⁶².

המילה היא אות ברית בין הקב"ה
לישראל⁵⁷.

שאל טורנוסרופוס את רבי עקיבא,
הואיל והקב"ה חפץ במילה, למה אינו
יוצא מהול ממעי אמו, אמר לו רבי עקיבא
ולמה שוררו יוצא בו, לא תחתוך אמו
שוררו⁶³? פילוסופוס אחד שאל את רבי
הושעיה, אם חביבה היא המילה לפני
הקב"ה, מפני מה לא ניתנה לאדם
הראשון? אמר לו, כל מה שנברא בששת
ימי בראשית צריך עשייה, כגון החרדל
צריך למתוק, התורמוס צריך למתוק,
החיטין צריכים להיטחן, אפילו אדם צריך
תיקון⁶⁴.

המילה היא כקרבן⁶⁵.

הסרת הערלה מחלישה את כוח האיבר,

המילה היא חותם קבע בגוף האדם
בכל עת⁵⁸.

אחד מתנאי המילה וטעמיה הוא לזכור
תמיד, כי היא אות אלוקי אשר ציוונו
האל-ה-לשימו בכלי התאוה הגוברת
באדם, כדי שיוכל האדם להתגבר עליה,
ולא ישתמש בה כי אם כראוי לטבעו,
בשימו את הזרע בתנאים הנאותים ובזמן
הנאות⁵⁹; ולפי שרוב העבירות יעשה על
ידי אותו האיבר, לפי שהוא ראש התאוות
הבהמיות, וכשיבוא אדם לעשות עבירה
באותו האיבר, יהיה רואה אותו, ויזכור מה
שציווהו האל, וימנע מעשות העבירה

[58] מנחות מג ב; שו"ת מהר"ח אור זרוע סי'
יא; אברבנאל בראשית יז ט. [59] כוזרי, מאמר
ראשון, קטו. [60] רד"ק בראשית יז ט.
[61] מדרש שכל טוב, בראשית יז יב; מו"נ ג מט,
הטעם השני; אברבנאל בראשית יז ט; ס' החינוך,
מ' ב; דרך פיקודיך, מצות מילה; כד הקמח, ע'
מילה. וראה במגדול עוז, נחל הראשון.
[62] בראשית יז א-ב, וברש"י שם; תוספתא
גדרים ב ו; תנחומא ישן, לך-לך, כה; בראשית
רבה יא ז; שם מז ז. [63] תנחומא תזריע ב.
[64] ב"ר יא ז; פסיקתא רבתי פכ"ג. [65] זוהר
פר' לך-לך; תנחומא וירא ו; רבנו בחיי בראשית
יז א. וראה בתו"ש בראשית פי"ז אות כא, ובס'
אוצר הברית ח"א פ"ז. וראה רמ"א יו"ד רסה יא,

ג יא; סנהדרין צט א. [56] בראשית רבה נט
יא. היינו שאברהם השביע את אליעזר באומרו
לו: 'שים נא ירך תחת ירכי' (בראשית כד ב).
וראה תו"ש בראשית פכ"ד אות לט בגירסאות
שונות ובפירוש המאמר. וראה רש"י עה"פ שם,
וכן פירש"י שבועות לח ב ד"ה לאתפוס. וראה
עוד מאמרים ממקורות שונים על חשיבות המילה
— זכרון ברית לראשונים, ח"ג סי' א; משך
חכמה ויקרא טז ג; ספר הברית, בפתחה, ובס'
רס אות טב; ברית עולם ח"ה פ"י; אוצר הברית
ח"א פ"ז; א. שטינברג, תחומין, ב, תשמ"א, עמ'
306 ואילך; הנ"ל, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 356
ואילך. [57] בראשית יז ט-יד; רמב"ם איסורי
ביאה יג א; ספר העיקרים מאמר ד פמ"ה.

וממעטת את התאוה המינית היתרה⁶⁶. היא אלא ככל יתר המצוות, שלא ניתנו לישראל אלא לצרף בהן את הבריות⁷².

מספר טעמים נאמרו על שנצטוונו לקיים מצות המילה ביום השמיני דווקא, ולא קודם לכן: שלא יהיו כולם שמחים, שהכל אוכלים ושותים בסעודה, ואביו ואמו עצבים, שאסורים בתשמיש⁷³; כי אז נתעכל דם הנידות הטמא, אשר ממנו ניזון הולד במעי אמו, וטהר הולד להיכנס בברית קודש⁷⁴; שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כוח⁷⁵, וכדי שיתחזקו כוחות הולד⁷⁶. חיזוק לדברים אלו ניתן למצוא בידיעותינו הרפואיות כיום ביחס למנגנון הקרישה ביילוד⁷⁷.

טעמים רפואיים שונים ניתנו למצות המילה⁶⁷. אכן, יש להדגיש, כי אין הכוונה לטעון, שהתורה נתנה את מצות מילה בגלל תועלתה הרפואית גרידא⁶⁸, שכן אין תורתנו ספר רפואה⁶⁹, אלא מטרת המצווה הזו, כמו כל המצוות, היא בראש וראשונה בעלת מגמה ומשמעות דתית-אמונית⁷⁰. יחד עם זאת, יודעים אנו כי יש במצוות התורה גם תועלות אחרות, וכיניהן גם תועלת בריאותית, ואם יש תועלת כזו במצות המילה, הרי זה בבחינת 'והיה פרו למאכל ועלהו לתרופה'⁷¹. אכן, למרות כל הנסיונות להסביר את מצות המילה, אין

ז, שמצות המילה רחוקה מן ההיגיון, ואין לה כל מבוא לחוקה החברתית. וראה עוד שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רנג; מנורת המאור נר ג, פ"א ח"א. וראה עוד בהרחבה על טעמי מצות מילה – מוריה, שנה ה, אדר-ניסן, עמ' סו ואילך, תשל"ד; שם, שם, טבת תשל"ה, עמ' עב ואילך. וראה עוד בס' אוצרות הראי"ה ח"ב עמ' 504. [73] נידה לא ב, ופירשי' שם ד"ה שלא יהיו. וראה בשו"ת גינת ורדים חאו"ח כלל אסי' כה, שכתב שזו דרשה גמורה, כי מה עניין להסמיך דין מילה עם דין נידה. וראה תנחומא ריש פר' תצוה – קטן נימול לשמונה, מה טעם, כשם שנימול יצחק אבינו. וראה מה שכתב על כך בילקוט יוסף, שובע שמחות ח"ב הל' מילה פ"ג סק"א. אמנם טעם זה נכון רק לזמן התורה, כאשר התקיים דין של דם טוהר של יולדת, אבל בזמן הזה אין יתרון ליום השמיני על הימים שלפניו, שכן אם תראה דם גם בימי הטוהר, הרי היא טמאה, וראה תו"ת ויקרא פי"ב אות כב. [74] ספורנו ויקרא יב ג. [75] דברים רבה ו א. [76] מו"נ ב מט. וראה בתו"ת שם. [77] ראה להלן ברקע הרפואי. וראה עוד נימוקים לבחירת התורה את היום השמיני למילה – מכילתא דרשב"י שמות לא יז; ויקרא רבה כו י; עקדת יצחק בראשית פי"ז שער יח; אורחות חיים, הל'

שהסנדק הוא כמקטיר קטורת. [66] פילון האלכסנדרוני, על דבר המילה; מו"נ ח"ג פמ"ט; אברבנאל בראשית יז ט; רלב"ג, סוף פר' שמיני; אלה המצוות למהר"ם חאגיז, מצות מילה; מנורת המאור נר ג כלל ראשון. וראה עוד טעמים למצות המילה על פי תורת הנסתר בס' דרך פיקודין, מ"ע ב, חלק המחשבה. וראה בכוון ברית לראשונים ח"ג סי' ו. אך ראה בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רנג, שדחה שיטה זו. [67] פירוט הנימוקים הרפואיים לתועלת בביצוע המילה – ראה להלן ברקע הרפואי. אכן יש להדגיש, כי בעבר נאמרו הרבה טעמים רפואיים, שכיום ידוע כי אין להם שחר מבחינה מדעית – ראה פילון האלכסנדרוני Philo, De Circumcisione 11:210; אוצר דינים ומנהגים, ע' מילה; ועוד. [68] וראה בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רנג, שדחה הנימוקים הרפואיים למילה. [69] ראה אברבנאל ויקרא יא יג; מלבי"ם בראשית ג ג. [70] ראה להלן. [71] יחזקאל מז יב. ראה א. שטינברג, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 361. וראה עוד ע' בריאות הע' 30 ואילך. [72] בראשית רבה מד א; ויקרא רבה יג ג; תנחומא, שמיני, ז; תנחומא, תוריע, ה. וראה א"ע עה"ת בראשית יז א – 'והיה תמים', שלא תשאל למה מילה. וראה בכורי, מאמר שלישי,

ג. רקע היסטורי

המילה בישראל

תקופת המקרא – הראשון שנצטווה מפי הגבורה על מצות מילה היה אברהם אבינו⁷⁸, ומאז ועד היום מחוייבים בני ישראל במצווה זו. אברהם היה האיש היחיד המתואר במקרא שביצע מילה עצמית⁷⁹.

אכן, היו תקופות שבני ישראל לא נימולו: בעת שיעבוד מצרים, לאחר מות יוסף⁸⁰, פרט לשבט לוי, שהקפידו בני השבט הזה לשמור על המילה גם בתקופה זו⁸¹. יש מי שכתבו, ששבט לוי לא הוצרכו אפילו להטפת דם ברית יחד עם כל ישראל שנימולו לאחר יציאת מצרים כשנכנסו לברית⁸²; משה מל את כל בני ישראל בעת שיצאו ממצרים⁸³, אבל כל ארבעים שנה במדבר שוב לא נימולו, עד שמל אותם יהושע⁸⁴. אמנם יש שכתבו שהכוונה שלא פרעו במדבר, אבל מלו, ויהושע חזר ועשה פריעה⁸⁵.

גזרות שמד – בשנים מאוחרות יותר בהיסטוריה של עם ישראל היו תקופות של גזרות שמד נגד היהודים, ובין השאר גזרו נגד המילה. בשנת ג"א תקצג (167 לפסה"נ) נאסרה המילה על ידי אנטיוכוס אפיפנס (שלט בשנים 175-163 לפסה"נ)⁸⁶, ובשנת ג"א תתצ (130 למניינם) אסר גם אדריינוס (שלט ברומי בשנים 117-138) את המילה. בימי התלמוד לא היו נדירים הזמנים והמקומות, שגזרו אומות העולם נגד המילה⁸⁷. היהודים מסרו נפשם על המילה בתקופות השמד, ועשו הרבה מאמצים ונסיונות לבטל גזירה זו; וכשהצליחו לבטל את הגזרה, קבעו אותו יום ליום-טוב⁸⁸.

התנגדויות למילה – בין היהודים במרבית שנות ההיסטוריה לא היו ספקות ביחס לחיוב המילה, ואפילו כיתות פורשות כמו השומרונים, הצדוקים, הקראים והאיסיים הסכימו על הצורך בקיום המילה. רק הכת הפורשת הגדולה, היא הנצרות, היתה היחידה שביטלה את המילה⁸⁹. אכן, במהלך שנות ההיסטוריה היהודית היו אנשים בודדים, או קבוצות

מילה; רבנו בחיי בראשית יז ט; מהר"ל מפראג, תפארת ישראל פרקים א-ב; כלי יקר ורש"ר הירש עה"פ. [78] בראשית יז י. [79] בספרות המקצועית המודרנית תואר מקרה בודד של גבר בן 29 שנה, שביצע מילה עצמית – ראה י. טלמון, הרפואה קכז:230, 1994. [80] שמות רבה א י; רמב"ם איסורי ביאה יג ב. וראה בחידושי חת"ס שבת קלה א. [81] שמות רבה יט ה; במדבר רבה ג ו; שם טו יב; תנחומא בהעלותך ח; רמב"ם איסורי ביאה יג ב. [82] רמב"ן יבמות מו א; מ"מ איסורי ביאה שם. [83] שמות רבה א י. וכפי שנאמר ביהושע ה ה, שהיוצאים ממצרים היו נימולים. [84] יהושע

ה ב-ב; יבמות עא ב, ובתוס' יבמות עא ב ד"ה מאי טעמא. [85] ילקוט שמעוני, יהושע, רמז שו; פרקי דר"א פכ"ט. וכן הביאו תוס' יבמות שם גם ממגילת סתרים של רבנו נסים. [86] חשמונאים (מכבים) א א מח; שם ב ו; מס' גרים א א. [87] ראה משנה שבת יט א; ר"ה יט א; תענית יח א. [88] ר"ה יט א; תענית יח א; מעילה יז א. וראה באריכות על ההיסטוריה של גזירות המלכויות נגד מצות מילה בס' זכרון ברית לראשונים, ח"ג סי' ג; אות ברית, עמ' 23-19; אנציקלופדיה העברית, כרך כג, ע' מילה. [89] וראה בפירוש רבנו בחיי בראשית כה כח,

נימולים גם כשהיו ערומים⁹⁶. אנשים אלו מכונים בחז"ל בשם מושכי ערלתם, או מיפרי בריתו של אברהם אבינו, ואין להם חלק לעולם הבא⁹⁷. בזמן בר-כוכב הלכו אנשים אלו ומלו עצמם שנית⁹⁸.

מסויימות, אשר התנגדו למצות המילה, ואף עשו מעשים לביטול המילה בגופם, כגון אדם הראשון מושך בערלתו היה⁹⁰; עכן מושך בערלתו היה⁹¹; יהויקים מושך לו ערלה⁹².

בעת החדשה ניסתה קבוצת רפורמים בגרמניה, ובראשם יוסט וקרייצנאך, לבטל את מצות המילה, וניהלו פולמוס חריף בנידון. בשנת תרג/ 1843 הם פירסמו מאמר גדול, ובו חמישה טעמים נגד ברית מילה; אחריהם פירסם שמואל הולדהיים ספר שלם על אי נחיצות המילה מטעם הדת היהודית, ודעות אפיקורסיות אלו התפשטו במשך תקופה מסויימת לרוסיה ולארה"ב על ידי רפורמים שונים⁹⁹. אכן כיום גם הרפורמים ממשיכים במצות המילה¹⁰⁰. אמנם יש יחידים מן היהודים שממשיכים להתנגד באופן עקבי למילה, ואף תוארו אנשים בודדים הפועלים להחזרת הערלה באמצעות טכניקות ניתוחיות, או במתיחה על ידי משקולות¹⁰¹.

קבוצה גדולה של מתנגדים למילה היו המתיוונים בימי בית שני. עם חדירת התרבות ההלניסטית לארץ ישראל, החלו חלק מהיהודים למשוך בערלתם⁹³, מתוך רצון לטשטש את סימני ההבדל בינם לבין היוונים, ולהקל על התבוללותם. יש להדגיש, שבין עובדי האלילים בימים ההם נחשבה ערלה ארוכה כמקור לגאווה⁹⁴. על כן אף אלו מבין המתיוונים שכבר היו נימולים, עשו מעשים להיראות בלתי נימולים, כי היה מקובל ביניהם להתעמל ולהתגושש בעירום, ונוכחות המילה בבשרם הפריעה להם. הם היו מושכי ערלתם, היינו ביצעו מעין ניתוח פלסטי להחזרת צורת הערלה⁹⁵, או שמשכו את העור מתחת העטרה, עד שכיסה את העטרה כערלה. יש תיאורים היסטוריים שהם אמנם הצליחו בכך, ונראו בלתי

במדינת ישראל התארגנה קבוצה קטנה,

רמב"ם תשובה ג ו. [98] יבמות עב א. ובעניין חיוב מילה במשוך – ראה בשו"ת שאגת אריה סי' נה; מנ"ח מ' רפב. וראה במפענח צפונות פ"ה סי' יח, מחלוקת בהגדרת המשוך, אם הוא הופך להיות ערל, ואינו אוכל בתרומה וכיו"ב, או שרק מבטל מצות מילה, ודינו כמומר, אבל אין עליו שם ערל. [99] ראה באריכות על גזירה זו של 'מהרסיך ומחריבך ממך יצאו' (ישעיה מט יז) – בספר אות ברית, עמ' 34-39. וראה גם בשו"ת בנין ציון ח"ג סי' נט. [100] ראה צימלס, עמ' *Encyclopedia Judaica*, Vol 5, s.v. ; 164-163 Walter [101] *Circumcision*, pp. 570-1 G and Streimer J, *Br J Psychiatry* 156:125,

מה שכתב בנידון. [90] סנהדרין לח ב. מושך בערלה היינו epispasm. [91] סנהדרין מד א. [92] ויקרא רבה יט ו; דברים רבה (ליברמן), פר' ואתחנן, פ"א; תנחומא, לך-לך, כ. [93] חשמונאים א, א טו. [94] ראה Preuss J, *Biblical and Talmudic Medicine* (trans. F. Rosner), p. 246. [95] ניתוחים כאלו תוארו בספרות הרפואית של אותם ימים – ראה Rubin JP, *Urology* 16:121, 1980. וראה עוד בספרו של פרויס, עמ' 242. [96] ראה בקדמוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו, ספר יב ה, א. [97] אבות ג יא; ירושלמי פאה א א; יבמות עב א; סנהדרין צט א; תדב"א רבה פכ"ו;

חילוקי מנהגים קיימים בין העמים הללו בקשר לגיל המילה, צורת המילה, והטקסים הנלווים אליה¹⁰⁹.

הנוצרים דחו את מצות המילה, ולא ראו בה אלא משל¹¹⁰. יוצאים מן הכלל הם הנוצרים הקופטים שמלים את בניהם בגיל 6-8 שנים, והחבשים שמלים את בניהם ביום השמיני. גם חלק מהמורמונים והאוונגליקנים מבצעים מילה בילדיהם.

באיסלם מהווה מצות המילה אחת החובות העיקריות של הדת, למרות שאין היא מוזכרת בקוראן. המילה אצל המוסלמים נערכת בגילים 7-13 שנים. מצות המילה באיסלם כוללת רק את חיתוך הערלה, אך אין פריעה, ואין מציצה.

'מילת' נשים, שהיא למעשה הטלת מום בדרגות שונות באיבר המין הנקבי, היתה מקובלת בחברה הפרעונית המצרית הקדומה. הרודוטוס תיאר מילת נשים כנפוצה בין המצרים הקדמונים, הפניקים, החיתים והאתיופים. גם כיום ממשיכה להתקיים מילת נשים בחלקים רחבים בעולם, כולל אפריקה, אסיה ואוסטרליה, ובמידה פחותה יותר גם במדינות אירופה

המכונה "עמותה נגד חיתוכים באברי המין בתינוקות", שהפיצה תעמולה נגד המילה, ואף הגישה עתירה לבית המשפט העליון בדרישה להורות לשרי הבריאות והדתות ולרבנות הראשית לישראל לבטל את המילה. עתירתם נדחתה¹⁰².

מילה בגלל סיבות רפואיות – עיקר המילה הוא לצורך קיום המצווה, אך יש שהמילה היתה מבוצעת מטעמים רפואיים, כגון מי שיש לו מורנא¹⁰³, והיא מין תולעת¹⁰⁴; ומי שעלתה לו נומי¹⁰⁵, היינו שיש לו כיבים באיבר המין¹⁰⁶.

המילה בין אומות העולם

מילה בין עמים קדמונים ושבטים שונים – המילה נחשבת ל'ניתוח' העתיק ביותר, והיא היתה נפוצה בין המצרים הקדמונים, ובעיקר אצל הפרעונים; בין הכנענים, שיתכן שהונהגה אצלם אחרי מילת אנשי שכס¹⁰⁷; ובין שבטי ערב בתקופה הקדם-איסלמית¹⁰⁸.

ישנם שבטים רבים באפריקה, הטטרים באסיה, שבטים מאלזיים ופולינזיים, ילידים אוסטרליים, ושבטים אינדיאניים, אשר מלים עצמם עד היום הזה. הרבה

[107] בראשית לד כד. [108] ראה על אלו באנציקלופדיה עברית, כרך כג, ע' מילה, עמ' 191. וראה עוד בדעת מקרא, שופטים פי"ד הע' 6, שהרודוטוס מדווח על מילה אצל המצרים והסורים. [109] ראה אנציקלופדיה עברית, שם, 195. וראה, *Arch Pediatr* 56:385, Wrana P, 1939. [110] וכבר פילון האלכסנדרוני התפלמס עמהם – ראה *Philo, De Migratione*

1994; Anonymous, *BMJ* 309:676, 1990. [102] בג"ץ 578/98 עמ' נגד חיתוכים באברי מין בתינוקות נ' שר הבריאות ואח' (לא פורסם). [103] ע"ז כו ב. [104] ראה חולין מט א. וראה פרויס עמ' 248, שאין הסבר רפואי לתולעת המיוחדת הזו, שמצריכה מילה מטעמים רפואיים. [105] בראשית רבה מו יא. [106] ראה קידושין ל ב; ע"ז י ב; וראה בס' אוצר לעזי רש"י (1359).

נכשלו באותן מדינות שבהן מקובלת פעולה זו¹¹⁶. בארה"ב הוגשה הצעת חוק לבית הנבחרים לאסור מילת נשים אפילו ביחס למהגרים שנהגו כך בארצות מוצאם. הסיבה העיקרית היא שיש לראות במילת נשים צורה של 'תיסמונת הילד המוכה', וקיימת חובה על המדינה לדאוג לבריאותם ולחייהם של הקטינים, גם נגד רצון הוריהם¹¹⁷. כבריטניה ובצרפת נחקקו חוקים האוסרים פעולה זו¹¹⁸. ארגון הבריאות העולמי והסתדרויות רפואיות לאומיות רבות, כולל ארה"ב, יצאו בקריאה למנוע פעולה זו¹¹⁹.

מילת נשים מבוצעת על ידי כריתת חלקים באיבר המין הנקבי החיצוני: בשיטה המצרית הקדומה כרתו את הדגדגן¹²⁰, את השפתיים הקטנות¹²¹, ולפחות שני שלישים מהשפתיים הגדולות¹²²; בשיטה המוסלמית חותכים רק את קצה הדגדגן¹²³; בשיטות ביניים של שבטים שונים חותכים חלקים שונים של מרכיבי איברי המין הללו¹²⁴. תוארו סיבוכים רבים, רפואיים, פסיכולוגיים

המערכתית וצפון אמריקה¹¹¹. היא שכיחה במיוחד אצל מוסלמים, אך מבוצעת גם אצל קבוצות נוצריות מסויימות באפריקה¹¹². יש לציין, כי בקוראן ובכתבי הדת האיסלמית אין מקור ברור למילת נשים, ולפיכך אין יסוד דתי-מוסלמי לנוהג זה¹¹³.

שכיחות ביצוע המילה בנשים משתנה ממקום למקום, ויש מדינות, ובעיקר המדינות המוסלמיות באפריקה, תימן, אינדונסיה ומלזיה, השכיחות נעה בין 60-100%. גם במדינות מערביות, כמו אנגליה וצרפת, מבוצעת מילה כזו בנשים ממוצא מוסלמי-אפריקני¹¹⁴. יש המעריכים כי כיום נמצאות בעולם 130 מיליון ילדות, נערות ונשים באפריקה לבדה שעברו מידה כזו או אחרת של מילה¹¹⁴. בישראל השכיחות נמוכה, פרט לאוכלוסיה הבודואית, שבה השכיחות גבוהה ביותר, ומתבצעת כמעט בכל הנשים. הגיל הממוצע שבו מתבצעת מילת הנשים בישראל היא 12-17 שנה¹¹⁵. ניסיונות למנוע מילה בנשים באמצעות חקיקה,

.Schroeder P, *N Engl J Med* 331:739, 1994
Black JA and Debelle GD, *BMJ* [118] 310:1590, 1995; Gallard C, *BMJ* 310:1592, 1995; Walder R, *BMJ* 310:1593, 1995
Council on Scientific Affairs, — [119] AMA, *JAMA* 274:1714, 1995; American Academy of Pediatrics, *Pediatrics* 102:153, 1998. labia minora [121]. clitoris [120].
Editorial, *Lancet* [123]. labia majora [122] Fourcroy JL and [124] 1:569:1983
Lleternal C, *Urol* 22:458, 1983; Toubia N, *N Engl J Med* 331:712, 1994; Black JA and Debelle GD, *BMJ* 310:1590, 1995

Female genital — [111] 92-93
mutilation: A joint WHO/UNICEF/UNFPA Black JA [112] .Statement. WHO, 1997 and Debelle GD, *BMJ* 310:1590, 1995
Hathout H and Lustig AB, In: — [113] Lustig BA, et al (eds), *Bioethics Yearbook*, Black JA [114] .Vol 3, 1993, pp. 138-9 .; and Debelle GD, *BMJ* 310:1590, 1995 .י. [115] ע. בליקשטיין, הרפואה קלד: 455, 1998. ע. עסלי ואח', הרפואה, קיב: 461, 1992; Asali A, et al, 1992, 131; *Arch Sex Behav* 24:571, 1995 וראה במאמרים אלו על הסיבוכים במילת נשים. [116] WHO [117] Chron 40(1):31, 1980 ראה

בארה"ב, בשנות ה-50 למאה ה-20, היו כ-80% מהלבנים וכ-45% מהשחורים נימולים¹³⁰, ובשנות ה-80 היתה ההערכה כי בין 60%-ל-90% מכלל הזכרים בארה"ב נימולים¹³¹; בקנדה בשנות ה-70 היו הבדלים גדולים מאד בין המחוזות השונים, בשיעור שנע בין 2%-ל-70%¹³², ואחוז הנימולים הממוצע שם הוא כ-40% מהזכרים¹³³; באנגליה בשנות ה-70 של המאה ה-20 דווח על נימולים בשיעור של 6% בלבד¹³⁴.

הוראת המילה, והפיקוח על המילה

שוליות — דרכי הוראת המוהלים בעבר לא מתוארת במקורותינו, אך יש רמזים לכך, שמתלמדים שימשו מוהלים מומחים ומובהקים, ולמדו מהם את ביצוע המילה¹³⁵. דרך זו היא המקובלת עד ימינו¹³⁶.

גופי הוראה — במדינות אחדות בעולם התארגנו קבוצות שונות לקידום נושאי ברית המילה, כגון חברת 'הכנסת ברית'

והפרעות פוריות, בנשים שעברו מילה כזו¹²⁵. המילה בנשים מבוצעת לרוב על ידי נשים, ללא טקס מיוחד, ואין לה מועד קבוע. לרוב משתמשים בסכין גילוח, או בכלי חד אחר; החיתוך מבוצע ללא אילחוש, ולעתים נוהגים לסתום את הפה של הנימולה, כדי למנוע את צעקותיה¹²⁶.

מילה לצרכים רפואיים — במדינות המערב בימינו ישנם רבים הנוהגים לבצע מילה בגלל סיבות רפואיות¹²⁷. במאות האחרונות היו עליות וירידות בשכיחות ביצוע המילה בין האומות, שלא על רקע דתי, אלא כצורך רפואי¹²⁸.

מספר הזכרים הנימולים בעולם, משתנה ממדינה למדינה, מאזור לאזור, ומזמן לזמן. ההנחה היא, שכ-15% מאוכלוסית הגברים בעולם הם נימולים¹²⁹. המילה כמעט לא מבוצעת במרכז ודרום אמריקה, בסין, במדינות דרום-מזרח אסיה, בסקנדינביה ובאנגליה. לעומת זאת היא שכיחה באוסטרליה, אפריקה, אסיה המרכזית והמערבית, וצפון אמריקה.

[133] Warner and Strashin, loc. cit.
 [134] Editorial, *BMJ* 1:1163, 1979
 על שיעורי המילה באנגליה — Rickwood AMK and Walker J, *Ann R Coll Surg Engl* 71:275, 1989; Gordon A and Collin J, *BMJ* 306:1, 1993.
 [135] כמו שכתב רבי גרשום הגורר — "וכן ציווה רבינו יעקב הגורר וכו', וכמה פעמים הוזהיר לתלמידיו על זה". וראה בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' סא, שבונציה היה מוהל שקיבל שכר מהקהילה ללמד מתלמידים למילה, וכן קיבל שכר מהתלמידים הללו. וראה עוד בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קנא.
 [136] וראה עוד להלן.

Toubia, loc. cit.; Black and DeBelle, [125] loc. cit.
 [126] ע. עסלי ואח', הרפואה, קיב:461, 1992. וראה עוד על מילת נשים — Kluge EH, *Can Med Assoc J* 148:288, 1993.
 [127] ראה להלן ברקע הרפואי. [128] ראה Warner E and Strashin E, *CMAJ* — Waszak SJ, *Obstet* [129] 125:967, 1981.
 [130] Wallerstein *Gynecol* 51:499, 1978.
 E, *Urol Clin N Am* 12:123, 1985; Wirth JL, Poland RL, [131] *Pediatrics* 66:705, 1980.
N Engl J Med 322:1312, 1990. וראה עוד American Academy of Pediatrics, *Pediatrics* Wirth, loc. cit. [132] 103:686, 1999.

המוהלות; מחדשת את רשיונות המוהלים אחת לשנתיים; מנהלת רישום ארצי של מוהלים מוסמכים; בודקת תלונות נגד מוהלים; ומפרסמת חומר הדרכה בתחום הרפואי וההלכתי¹⁴⁰.

בית המשפט העליון קבע כי הן מוהלים מוסמכים והן רופאים רשאים לבצע מילה בתחומי בתי החולים, ועל בתי החולים ליתן הזדמנות שווה לשתי קבוצות אלו ביחס למידע הנמסר לציבור¹⁴¹.

ד. רקע רפואי

אנטומיה – איבר המין הזכרי¹⁴² מורכב מגוף האיבר¹⁴³ ומהעטרה¹⁴⁴. שני חלקים אלו מופרדים על ידי חריץ היקפי¹⁴⁵. העטרה מכוסה בערלה¹⁴⁶. בשכבה הפנימית של הערלה מצויות בלוטות הפרשה. החומר המופרש מבלוטות אלו, יחד עם שאריות מתקלפות של תאים, יוצרים הפרשה מיוחדת¹⁴⁷.

אמבריולוגיה והתפתחות – הערלה נוצרת בערך בשבוע השמיני להריון בבסיס העטרה, ובשבוע ה-16 היא כבר מכסה את העטרה כולה. בשלב זה השכבה העמוקה של הערלה היא המשכית עם העטרה. לאחר מכן ישנה התנוונות חלקית של בסיס הערלה, ונוצרת הפרדה בינה לבין

באנגליה, שנוסדה בשנת תקה/ 1745; חבר הנאמנים של ברית מילה בניו-יורק ובפילדלפיה שבארה"ב, אשר כלל תקופה מסויימת גם בית ספר למוהלים ליד בית החולים הר-סיני¹³⁷ בניו-יורק. גוף זה פסק להורות וללמד מוהלים חדשים, והמשיך לעסוק רק בפיקוח על מוהלים, שלמדו את המקצוע בדרך הישנה והבלתי ממוסדת; עד שנות ה-60 של המאה ה-20 היה בית ספר למוהלים באנגליה¹³⁸; 'תורת הברית', הוא בית תלמוד ומכון עולמי להשתלמות באומנות המילה להלכה ולמעשה בירושלים.

הסמכה למוהלים – יש מאומות העולם, שדרשו מהמוהלים לעמוד בבחינות תיאורטיות ומעשיות, ולקבל תעודות הסמכה רשמיות. המוסד הראשון שדרש זאת היה בית הספר לרפואה בפרוסיה בשנת 1799¹³⁹. אישורים למוהלים נדרשים כיום במרבית הקהילות היהודיות.

בישראל קיימת וועדה בין משרדית לפיקוח על המוהלים, ליד הרבנות הראשית לישראל. הוועדה מורכבת מנציגי הרבנות הראשית, משרד הדתות ומשרד הבריאות, ומטרתה לקבוע את כושרם של המוהלים, ולהעניק תעודת הסמכה למוהלים מטעם הרבנות הראשית לישראל. וועדה זו בוחנת מועמדים חדשים למקצוע

פרייאר, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 693. וראה ביקורת של בית המשפט העליון על פעילות הוועדה – ע"א 2055/99, פורסם בפ"ד נה(5) 241. [141] ראה בג"צ 2618/00. penis [142]. shaft [143]. glans [144]. coronal sulcus [145]. prepuce, foreskin [146]. הפרשה זו

Mount Sinai Hospital [137]. [138] ליד Rosner Memorial Hospital – ראה [139]. F, NY State J Med 66:2919, 1966 על התפתחות החקיקה והדרישה במדינות השונות – ראה בס' אות ברית עמ' 25-34; ברית עולם עמ' 26-30. [140] ראה על וועדה זו – ז.

אופיינית לוויכוח זה היא גישת האקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים, אשר עברה במשך מספר שנים תנודות בולטות בהמלצותיה בנידון. בשנים 1971, 1975 ו-1983 היו ההמלצות חד-משמעיות נגד ביצוע המילה מטעמים רפואיים¹⁵³. בשנת 1989 השתנתה המגמה להמלצות מתונות ביותר, עם נטיה להמלצה חיובית¹⁵⁴, ובשנת 1999 חזרה האקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים על העמדה שאמנם יש יתרונות רפואיים פוטנציאליים למילה, אך אין הם מספיקים להמליץ על מילה שגרתית. לפיכך יש לקבל הסכמה מודעת של ההורים לביצוע מילה, לאחר תיאור היתרונות והסיכונים של ההליך. שלושה מגדולי המומחים הרפואיים בתחום המילה יצאו בהתקפה מדעית על מסקנות האקדמיה, ולדעתם יש בחומר של האקדמיה, וגם בחומר נוסף שהם עצמם אספו ופירסמו בספרות המקצועית, כדי לקבוע דרישה חיובית למילה שגרתית מבחינה רפואית, בניגוד לעמדה ההססנית והמסתייגת של האקדמיה האמריקאית

העטרה. תהליך זה איננו מסתיים עם הלידה, ולכן הערלה של רוב היילודים (96%) לא ניתנת להפשלה מלאה. עד גיל שלוש שנים נחשב מצב זה כתקין, והחל מגיל זה מופרדת הערלה לחלוטין מהעטרה ב-80-90% מהילדים¹⁴⁸.

הורייה רפואית למילה – קיימת מחלוקת מתמשכת בין הרופאים והחוקרים, האם ביצוע המילה הוא מומלץ ורצוי מבחינה רפואית גרידא אם לאו. מחלוקת זו החלה כבר בראשית המאה ה-20 למניינם¹⁴⁹, והיא נמשכת עד היום. ביסוד הוויכוח קיימת שאלת האיזון בין התועלת במילה, לבין סיבוכיה האפשריים¹⁵⁰. רבים הם החוקרים הסבורים שהתועלת הרפואית במילה גוברת ועולה על סיבוכיה האפשריים¹⁵¹, אם כי יש חוקרים הסבורים שאין יתרונות רפואיים למילה, או אף שסיבוכיה האפשריים עולים על התועלת הרפואית הצפויה מביצוע המילה. החריפים ביותר במתנגדי המילה הם החוקרים האנגלים¹⁵².

דעות הרופאים בעד ונגד המילה – Williams N, et al, *BMJ* 306:28, 1993; Gordon A and Collin J, *BMJ* 306:1, 1993; Warner E and Strashin E, *CMAJ* 125:967, 1981; Dagher R, et al, *J Urol* 110:79, 1973; Rosner F, *NY State J Med* 66:2919, 1966; Morgan WK, *JAMA* 193:223, 1965 [153]. American Academy of Pediatrics, — *Standards and Recommendations for Hospital Care of Newborn Infants*, 5th ed, 1971; American Academy of Pediatrics, *Pediatrics* 56:610, 1975; American Academy of Pediatrics, *Guidelines for Perinatal Care*, American — 1st ed, 1983 [154]. Academy of Pediatrics, Task force on

נקראת smegma. Gairdner D, *BMJ* [148]. Oster J, *Arch Dis Child* — 2:1433, 1949 [149]. *Child* 43:200, 1968 Burger R and — [150]. פרייס, עמ' 544. Guthrie TH, *Pediatrics* 54:362, 1974; American Academy of Pediatrics, *Pediatrics* 56:610, 1975; Editorial, *BMJ* 1:1163, 1979; Warner E and Strashin E, *CMAJ* 125:967, 1981; Wallerstein E, *Urol Clin N Am* 12:123, 1985; Laumann EO, et al, *JAMA* 277:1052, 1997 [151]. Wiswell TE, — *N Engl J Med* 336:1244, 1997; Niku SD, et al, *Urol Clin N Am* 22:57, 1995; Menachem S, *Isr J Med Sci* 17:45, 1981 [152]. Grogno EB, *BMJ* 1:1432, 1979

לרפואת ילדים¹⁵⁵. אכן, האקדמיה, נכון

לשלהי המאה ה-20, נשארה בדעתה
ובהמלצותיה¹⁵⁶.

מחלות שכיחות יותר אצל בלתי
נימולים

סרטן איבר המין — מילה מונעת
כמעט באופן מוחלט את היווצרות המצב
הזה. לפי כל העבודות מתברר, שהסובלים
מסרטן זה הם כמעט רק גברים בלתי
נימולים¹⁵⁹. עובדה זו מתאשרת גם
בהשוואה של שבטים אפריקאיים נימולים,
לעומת שאינם נימולים¹⁶⁰, וכן בהשוואה
בין הינדים ומוסלמים בהודו¹⁶¹. יתר על
כן, מילה בגיל היילוד, כפי שהיא מבוצעת
אצל היהודים, יעילה יותר למניעת סרטן
איבר המין, בהשוואה למילה מאוחרת
יותר, כפי שהיא מבוצעת על ידי
המוסלמים¹⁶¹. ההנחה היא, שהיעדר
היגינה נאותה בגין נוכחות הערלה,
מאפשרת זיהום נגיפי, אשר גורם
להתפתחות הסרטן¹⁶².

סרטן הערמונית¹⁶³ — יש שתיארו
שכיחות פחותה של סרטן זה בנימולים¹⁶⁴,
אך עובדה זו לא אושרה במחקרים
אחרים¹⁶⁵.

ראוי להדגיש, כי הוויכוח הזה מושפע
ביותר מנטיות חברתיות, תרבותיות,
רגשיות ואישיות של הכותבים, ומרבית
המאמרים אינם נקיים מהטיות בלתי
ענייניות. באופן אובייקטיבי יש מקום
להתנגד רק בגלל סיבוכים של התהליך,
והם מועטים ביותר אם המילה מבוצעת
בידיים טובות ומהימנות¹⁵⁷; מאידך, אי
ביצוע המילה בגיל היילוד, תיגרם
בוודאות לחלק מהגברים לעבור כריתת
הערלה בגיל מאוחר יותר, בגלל סיבוכים
של נוכחות הערלה¹⁵⁷. ההנחה היא
שכ-10% מהגברים שלא נימולו בגיל
היילוד, יזדקקו לביצוע מילה בגיל מבוגר
יותר בגלל סיבוכי הערלה השונים, ואז
הסיבוכים הקשורים בביצוע המילה
חמורים ושכיחים יותר, אי-הנעימות רבה
יותר, יש צורך בהרדמה כללית או
מקומית, והעלות גבוהה יותר¹⁵⁸. למרות
הצהרות תוקפניות משני הצדדים בעד ונגד
המילה מבחינה רפואית, אין נתונים
מספיקים להכריע בשאלה מבחינה

Dodge [160] *Pediatrics* 105:e36, 2000.
OG, et al, *E African Med J* 40:440, 1963
Miller RL and Snyder DL, *Am J* [161]
Obstet Gynecol 65:1, 1953
American Academy of Pediatrics, [162]
Pediatrics 84:388, 1989; McCance DJ, et al,
carcinoma [163] *Int J Cancer* 37:55, 1986
Apt A, *Acta Med Scand* [164] .of prostate
178:493, 1965; Ravich A, *J Urol* 48:298,
American Academy of [165] .1942
Pediatrics, Pediatrics 56:610, 1975

.circumcision, *Pediatrics* 84:388, 1989
Schoen EJ, et al, *Pediatrics* — ראה [155]
Lannon CM, — ראה [156] .105:620, 2000
et al, *Pediatrics* 105:641, 2000 [157] ראה
McKim JS, [158] להלן הע' 182 ואילך.
CMAJ 125:955, 1981; Warner E and
Ko [159] .Strashin E, *CMAJ* 125:967, 1981
Chen M and McCurdy S, *Am J Dis Child*
134:484, 1980; Persky L and Dekernion J,
Cancer J Clin 35(5):258, 1986; Rogus BJ, *J*
Urol 138:861, 1987; Schoen EJ, et al,

אחרים נמצאה ירידה בשכיחות התחלואה של כמעט כל מחלות המין הזיהומיות אצל נימולים בהשוואה לבלתי נימולים¹⁷⁴.

בעקבות מגיפת האידס¹⁷⁵ התפרסמו מחקרים משכנעים מאד על יכולת ההגנה של המילה מפני הידבקות במחלה קטלנית¹⁷⁶.

דלקת בדרכי השתן¹⁷⁷ — ישנם דיווחים מדעיים על שכיחות יתר מובהקת בזיהומים בדרכי השתן אצל גברים בלתי-נימולים, בהשוואה לגברים נימולים. עובדה זו פורסמה לראשונה בשנת 1982¹⁷⁸, ומאז אושרה על ידי מחקרים רבים מאד¹⁷⁹. יש שמצאו ירידה פי 9 בזיהומים בדרכי השתן בשנת החיים הראשונה בתינוקות נימולים בהשוואה

סרטן צוואר הרחם¹⁶⁶ — במספר עבודות נמצאה שכיחות נמוכה יותר של סרטן זה, בנשים שבעליהן היו נימולים¹⁶⁷. ההנחה היא, שסרטן זה נגרם כתוצאה מהעברת זיהום נגיפי בעת קיום יחסי מין, ובלתי-נימולים חשופים יותר לזיהומים אלו. ואמנם סרטן זה לא מצוי כלל בנשים שאינן מקיימות יחסי מין, כגון נזירות ובתולות¹⁶⁸. אכן, יש המטילים ספק בממצאים אלו¹⁶⁹. מכל מקום מן הראוי לציין כי שכיחות סרטן צוואר הרחם בין נשים יהודיות בישראל נותר נמוך מאד¹⁷⁰.

מחלות מין מדבקות — במחקר אחד נמצא, כי הנימולים סבלו באופן משמעותי פחות מזיהום בנגיף השלבקת המיני¹⁷¹, בהשוואה לבלתי-נימולים, אך לא נמצא הבדל ביחס למחלת הזיבה¹⁷², או זיהומים אחרים באזור איבר המין¹⁷³. במחקרים

— ראה ע' אידס. [176] Bongaaris — J, et al, *AIDS* 3:373, 1980; Simonsen JN, et al, *N Engl J Med* 319:274, 1988; Kreiss J and Hopkins SG, *J Infect Dis* 168:1404, 1993; Cook LS, et al, *Am J Publ Health* 84:197, 1994; Hunter DJ, et al, *AIDS* 8:93, 1994; Moses S, et al, *Sex Trans Dis* 21:201, 1994; Caldwell JC, *Sci Am* 274:62, 1996; Royce RA, et al, *N Engl J Med* 336:1072, 1997; Taddio, et al, *Lancet* 349:599, 1997; Halperin DT and Bailey RC, *Lancet* 354:1813, 1999. Auvert B, et al, *PLoS Medicine*, 2:e298, 2005 UTI = [177] www.plosmedicine.org Ginsberg CM [178] urinary tract infection and McCracken GH, *Pediatrics* 69:409, 1982; Wiswell TE, et al, *Pediatrics* [179] 1982 75:901, 1985; Wiswell TE, et al, *Pediatrics* 79:338, 1987; Spach DH, et al, *JAMA* 267:679, 1992; Craig JC, et al, *J Pediatr* 128:23, 1996; Linshaw MA, *World J Urol*

[166] carcinoma of cervix uteri [167] Burger R and Guthrie TH, *Pediatrics* 54:362, 1974; Pridan H and Lilienfeld AM, *Isr J Med Sci* 7:1465, 1971 American Academy of Pediatrics, [168] Terris M, [169] *Pediatrics* 84:388, 1989 et al, *Am J Obstet Gynecol* 117:1056, 1973; American Academy of Pediatrics, *Pediatrics* 56:610, 1975; Brinton LA, et al, *Int J Cancer* 44:199, 1989; Agarwal SS, et al, *Cancer* 72:1666, 1993. וראה עוד א. שטינברג, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 356 ואילך. Menczer J, et al, *Lancet* 1:875, 1983; [170] herpes [171] Menczer J, *IMAJ* 5:120, 2003 Taylor [173] gonorrhea [172] genitalis PK and Rodin P, *Br J Vener Dis* 51:274, 1975. וראה עוד במאמר — American Academy of Pediatrics, *Pediatrics* 84:388, 1989. Cook LS, et al, *Am J Publ Health* [174] 1989 [175] *Health* 84:197, 1994 על מחלת האידס

סיבוכים עקב המילה

מספר סיבוכים יכולים להיגרם בגלל ביצוע המילה. אכן, סך כל הסיבוכים לפי סקרים שונים הוא נמוך ביותר, והוא נע בין 0.06%-2.2 בלבד, רובם קלים וחולפים¹⁸⁶. כל זאת למרות שהניתוח הזה מבוצע על ידי אנשים שאינם רופאים.

הסיבוכים הקלים והחולפים כוללים את אלו: דימומים עקב פגיעה בכלי דם, או עקב מחלת דמם; זיהומים מקומיים וכלליים, כשאין הקפדה על נקיזת וחיתוי; חבלות בעטרה, שיכולות לגרום להצטלקות ולהיצרות של פתח השופכה; כריתה בלתי שלימה של חלקי הערלה; חבישה לוחצת יותר מידי, שיכולה לגרום לנמק של רקמת האיבר, או לעצירת שתן. סיבוך נדיר מאד הוא כריתה של העטרה או חלק ממנה יחד עם העורלה. גילוי מוקדם ומהיר של הסיבוך הזה, ושמירה נאותה על החלק הכרות, מאפשר תיקון ניתוחי של התקלה¹⁸⁷.

בישראל, בראשית שנות ה-90 של המאה ה-20, פורסמה עבודה על ביצוע 2857 מילות לילדים ומבוגרים בגילאים

לתינוקות ערלים¹⁸⁰, ובריכוז מאמרים שבדקו את ההבדלים בשכיחות דלקות בדרכי השתן בין נימולים לשאינם נימולים נמצא סיכון לזיהום כזה בשיעור של פי 12 יותר אצל הבלתי-נימולים¹⁸¹.

סיבוכים שכיחים יותר אצל בלתי נימולים

היצרות הערלה¹⁸², היינו ערלה הדוקה, שאין אפשרות להפשילה מעבר לעטרה. עקב ההיצרות, עלולה להיגרם חסימה בדרכי השתן, וסיבוכים כלייתיים מאוחרים.

הפשלת הערלה מאחורי העטרה, ללא אפשרות להחזירה למקומה¹⁸³. הערלה לוחצת על האיבר, ועלולה לגרום לנפיחות ולנמק.

דלקת של העטרה¹⁸⁴, עקב הצטברות הפרשה מהערלה, והיתרבות חיידקים באזור זה.

דלקת של הערלה¹⁸⁵, עקב הצטברות הפרשה ממנה.

Walfisch S, *Isr J Med Sci* 23:252, 1987; Harkavy KL, *Pediatrics* 79:649, 1987; Larsen GL and Williams SD, *Pediatrics* 85:808, 1990; *Eur J Plastic Surg* 15:142, 1992; Dresner ML, *Urology* 46:769, 1995; Wiswell TE, *N Engl J Med* 336:1244, 1997. וראה עוד הרפואה והיהדות, עמ' 239, הע' 14. על תאונות בביצוע המילה ראה שו"ת מהר"ם מרוטנברג, פראג סי' א; שו"ת חיים ושלוש ח"ב סי' יא. [187] ראה ע. שנפלד וד. עד-אל, הרפואה

17:383, 1999; Roberts KB and Akintemi .OB, *Pediatr Ann* 28:644, 1999 Schoen EJ, et al, *Pediatrics* 105:789, [180] 2000. Wiswell TE, *N Engl J Med* [181] 336:1244, 1997; Wiswell TE, *Pediatrics* 105:860, 2000. [182] .phimosis [183] .paraphimosis [184] .balanitis [185] .posthitis [186] ראה — Gee WF, et al, *Pediatrics* 58:824, 1976; Kaplan GW, *Urol Clin N Am* 10:543, 1983; Breuer GS and

של נכרים יש שדיווחו סך סיבוכים (רובם קלים וחולפיים) בשיעור של 0.2%, ללא תמותה¹⁹⁴.

סקרים נרחבים אלו הם אמינים יותר מאשר דיווחים על מקרים בודדים בספרות הרפואית. יתר על כן, עצם העובדה, שמקרים בודדים של סיבוכים לאחר מילה מתפרסמים בספרות, מעידה על נדירותם של הסיבוכים.

הערכת חז"ל – חז"ל הכירו בעובדה, שעצם ביצוע המילה גובל בסכנת נפשות¹⁹⁵, ויש מי שכתב, שעל פי דרך הטבע היה צריך מיעוט תינוקות למות מחמת מילה, אבל עינינו רואות, שאפילו אחד מאלף ישראל אינו מת מחמת מילה, וצריך לומר שהמצווה מגינה ומצילה¹⁹⁶.

קרישת הדם – מיד לאחר הלידה יש ליילוד מספיק גורמי קרישה, שמועברים אליו מן האם. גורמים אלו מתפרקים מהר, בתוך 2-3 ימים, ויש צורך ביצירה עצמית של גורמי קרישה, אשר מבוצעת בכבד. דא עקא, הכבד של היילוד איננו בשל, ולכן בגיל 3-5 ימים, כל תינוק, אפילו בריא ובשל, טובל ממצב של חוסר בגורמי

שבין שנה ועד 64 שנה, שעלו מארצות קומוניסטיות, שבהן לא יכלו לבצע ברית מילה בזמנה. המילות בוצעו ברובן בהרדמה כללית, ובחלק קטן מהמקרים – בהרדמה מקומית. סך שיעור הסיבוכים היה 1.75%, וכולם אירעו במנותחים מעל גיל ארבע שנים. רוב הסיבוכים היו דימומים בתר-ניתוחיים וזיהומים מקומיים קלים, כולם חלפו עד שבועיים לאחר המילה¹⁸⁸. בסקר על סיבוכי מילה בישראל בראשית המאה ה-21 נמצא שיעור כולל של סיבוכים בסך 0.34%, כמעט כולם קלים וחולפיים, ושיעור זה היה דומה מאד בין אם המילה בוצעה על ידי מוהלים או על ידי רופאים¹⁸⁹.

בסקירת הספרות בין השנים 1953-1980 נמצא דיווח רק על שני מקרי מוות כתוצאה מביצוע המילה¹⁹⁰. ולעומת זאת, בדיווח על 500,000 מילות בניו-יורק¹⁹¹, ועל 175,000 מילות בצבא ארה"ב¹⁹², לא היה אף מקרה אחד של מוות. יש לציין כי מיעוט הסיבוכים והתמותה מביצוע המילה הוכח כבר בסקרים מהמאה הי"ט למניינם¹⁹³.

במילות המבוצעות כניתוח בבתי חולים

זו מילה שניתנה בשמיני – גיטין נו ב, וראה ברש"י ומהרש"א שם, שיש סכנת מיתה במילה; ובשהש"ר ז ה – כמה תינוקות הנימולים ומתים תחת ידיה; ובתנחומא, לך-לך, טז – מילה סכנת נפש היא, לפיכך הותר לרפואתה בשבת. וראה מאמר של י. לוי, המעין, ניסן תשל"ד, עמ' 33. [196] שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמה. אמנם ראה לעיל הע' 190, שעל פי הנתונים הסטטיסטיים התמותה בגין ביצוע מילה היא אפסית גם אצל הגויים, המבצעים מילה בגלל סיבות שאינן קשורות בקיום מצווה, וי"ל.

קלט: 352, 2000. [188] ש. וולפיש ואח', הרפואה קכו: 119, 1994; [189] Kochen M and McCurdy S, *Am J Dis Child* 134:484, 1980. וראה עוד במאמר – Warner E and Strashin E, *Urol* 128:1135, 1982. [190] King LR, *J CMAJ* 125:967, 1981. Ben Chaim J, [191] *Urol* 128:1135, 1982. et al, [192] Wiswell *IMAJ* 7:368, 2005. TE, [193] *Pediatrics* 79:649, 1987. אות ברית, עמ' 147-156. [194] Dimitri A, et al, *Pediatrics* 105 (Suppl):246, 2000. [195] 'כי עליך הרגנו כל היום' (תהלים מד כג),

קל להעריך את עוצמת הכאב בגילים אלו. ואמנם אין ספק שהמילה כואבת, גם ביילוד הרך, ודבר זה מתאשר על ידי התנהגותו של התינוק הנימול בעת המילה ולאחריה, משך הבכי ועוצמתו, וכן על ידי שינויים בריכוז החמצן, בתיפקוד הלב וההורמונים¹⁹⁹. אכן, ביצוע המילה עד גיל שלושה שבועות הוא הזמן הטוב ביותר מבחינת התגובה לכאב, שכן עד גיל זה התגובה מצטמצמת לדקות אחדות אחרי המילה בלבד. לעומת זאת בין 1-3 חודשים נמשכת התגובה השלילית לכאב למשך יממה; בין 3 חודשים לשנה התגובה נמשכת 3-4 ימים; ובמבוגר נמשכת תחושת הכאב ואי-הנוחות למשך 7-10 ימים²⁰⁰. כמו כן התברר, שמילה בגיל היילוד איננה מותירה השפעה פסיכולוגית שלילית ארוכת-טווח²⁰¹.

ה. פרטי דינים בביצוע המילה

גדרי המצווה וחלקיה

משך המצווה וגדריה — מצות מילה היא מצווה נמשכת כל ימי חייו של האדם, שיש לו אות ברית קודש בבשרו, ואין המצווה מסתיימת בגמר העשייה

קרישה, ומילה בימים אלו היא יותר מסוכנת מחמת החשש לדמם. החל מהיום הששי מתחילים להיווצר גורמי קרישה עצמוניים בכבד של היילוד, וכך הוא מגיע ליום השמיני מוכן מבחינה זו. על כן, בהיעדר מחלת דמם בתינוק, וכאשר המילה מבוצעת בצורה נכונה, אין חשש לדימום-יתר בגלל המילה ביום השמיני ואילך. כמו כן, הקפדה יתירה על חיטוי ונקיון, ועל ביצוע טכני נכון של המילה, מונעת את יתר הסיכוכים האפשריים בגלל המילה.

הנאה מינית — קיים ויכוח בספרות המקצועית אם לכריתת העורלה יש השפעה על ההנאה המינית בחיים המבוגרים: יש הטוענים, שהיעדר עורלה מפחית את ההנאה המינית, יש הטוענים שאין הבדל בהנאה המינית בין נימולים לשאינם נימולים, ויש הטוענים שיש דווקא יתרון מבחינה זו לנימולים על פני שאינם נימולים¹⁹⁷.

כאב — בעבר הלא-רחוק היתה התעלמות מוחלטת מתחושת הכאב של יילודים¹⁹⁸, אך בשלהי המאה ה-20 התברר שהדבר מוטעה, גם אם לא תמיד

וע' יסורים ברקע המדעי. וראה בנספח לערך זה. Anand KJS and Hickey PR, *N Engl J* [199] *Med* 317:1321, 1987; Rawlings DJ, et al, *Am J Dis Child* 134:676, 1980; Talbert LM, et al, *Obstet Gynecol* 48:208, 1976. וראה עוד על מדדים התנהגותיים אמינים להערכת הכאב בגילאים אלו במאמר — Rushforth JA and Levene MI, *Arch Dis Child* 70:F174, 1994. וראה בנספח לערך זה. Katz J, *Int Surg* [200] 62:490, 1977. Calnan M, et al, *Int J* [201]

[197] ראה סיכום דעות בנידון — Laumann EO, et al, *JAMA* 277:1052, 1997. וראה עוד Williamson ML and Williamson PS, *J Sex-educ Ther* 14:9, 1988; Schoen EJ, *JAMA* 278:201, 1997; Van Howe RS And Cold CJ, *JAMA* 278:203, 1997; Wiswell TE, *N Engl J Med* 336:1244, 1997. וראה מו"ג ח"ג פמ"ט; אברבנאל בראשית יז ט; רלב"ג, סוף פר' שמיני — שלדעתם מטרת המילה היא להחליש את התאוה המינית. [198] ראה ע' ילוד הע' 546,

מתייחסת לשלב הראשון והעיקרי של ברית המילה, והוא חיתוך עור הערלה, והסרת הערלה מעל פני העטרה. פעולה זו מוזכרת במפורש בתורה²⁰⁸, ובאי-ביצועה כהלכה אין מקיימים את מצות המילה.

בענין הגדרת העטרה ביחס לדיני מילה, נסתפקו הפוסקים בהיות ספרד על תילה, אם הכוונה היא לבשר אשר בראש הגיד כולו, או אם הוא החוט הגבוה הסובב, אשר בין אותו הבשר לבין הגיד בלבד²⁰⁹, והכריעו הפוסקים, שהכוונה לבשר אשר בראש הגיד כולו²¹⁰.

חיתוך כל הערלה או מקצתה – עוד נחלקו הפוסקים, אם עיקר מצות המילה היא חיתוך עור הערלה כולה, או שמספיק לחתוך מקצת הערלה, או שמספיק לחשוף ולגלות העטרה בלא חיתוך כלל. יש הסבורים, שאם לא חתך לגמרי את עור הערלה, גם אם דחף אותה למעלה מן העטרה, והעטרה גלויה לגמרי, לא יצא מגדר ערל, כל זמן שהערלה קיימת בגופו, ואפילו שלא במקומה²¹¹; יש הסבורים, שלכתחילה המצווה שיחתוך כל הערלה ללא שיוור, אבל מעיקר הדין לא צריך חיתוך כלל, אלא די בהסרת הערלה ממקומה על ידי גרידה, קילוף והפשלה מאחורי העטרה²¹²; ויש הסבורים, שצריך

בפועל²⁰².

יש מי שכתב, שיש שלושה גדרים במצות מילה: שימולו אותו; שיהיה מהול; שלא יהיה ערל²⁰³, וחקר בשאלה, אם עיקר מצות מילה היא שצריך שיהיה מהול, או צריך שלא יהיה ערל²⁰⁴; ובאופן דומה יש מי שכתב, שיש במילה שני עניינים ושתי מצוות: עיקר מצות מעשה המילה, וגם מצווה שנהיה נימולים ולא ערלים²⁰⁵; ועוד יש מי שכתב, שיש שני יסודות בגדרי המילה: מצות מילה וברית במילה²⁰⁶; ועוד יש שחקרו אם עיקר מצות מילה היא מעשה המילה, היינו החיתוך, או שהמצווה היא שיהיה מהול²⁰⁷.

חלקי המצווה – מצות מילה מורכבת מכמה חלקים: חיתוך עור הערלה; פריעת עור העטרה; הטפת דם הברית; מציצת הדם לאחר המילה והפריעה; חבישת פצע המילה, והטיפול בו; כריתת ציצין מעכבים, וציצין שאינם מעכבים. יש מחלקי המצווה שהם לעיכוב, ובאי-ביצועם לא מקיימים מצות המילה; ויש שאינם לעיכוב, אלא רק לכתחילה, וכפי שיפורט להלן.

דיני חיתוך עור הערלה

חיתוך עור הערלה – סתם מילה

[206] הרב מ.צ. נריה, תחומין, יא, תש"ן, עמ' 275 ואילך. [207] שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כב. וראה עוד בס' מנחת אשר, בראשית, סי' יג. [208] בראשית יז י"ד. [209] ב"י יו"ד סי' רסד. [210] ב"י שם; חכמת אדם קמט יד. וראה לעיל. [211] כפי הכרעת חכמת אדם, בבינת אדם כלל קמט; שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רנא. [212] כפי הכרעת שו"ת דברי חיים

Epidemiol 7:79, 1978. [202] שו"ת מהר"ח אור זרוע סי' יא, וסי' קפג; שו"ת בית הלוי ח"ב סי' מז; שו"ת פרי יצחק ח"ב סי' ל; תו"ש בראשית פי"ז אות קא. [203] שו"ת צפנת פענח סי' קנב. [204] ראה במפענח צפונות פ"ו סי' כד, על פי מקורות שונים בצפנת פענח, וראה שם נ"מ בזה. וראה עוד בשו"ת שרידי אש ח"ב סי' קג. [205] שו"ת בית הלוי ח"ב סי' מז אות ד.

מוהלים בתער, ובני ארץ ישראל מוהלים בסכינ²²⁰. יש מי שכתב, שמותר לכתחילה למול אפילו בציפורן²²¹; יש מי שכתב, שלא מקיימים את מצות מילה על ידי שימוש בסם²²².

יש מי שכתב, שבשעת הדחק מותר למול גם בדרכים אחרות, ואפילו לאו דווקא בדרכים הדומות לאיזמל, ולכן יש מי שהתיר למול בקרני לייזר בחולים הסובלים מדממת²²³; יש מי שהסתפק אם מקיימים המצווה בקרני לייזר²²⁴; יש מי שכתב, שלכתחילה בוודאי אין לעשות מילה בקרני לייזר²²⁵; ויש מי שכתבו, שבכל מקרה אין למול בקרני לייזר, ואפילו בתינוק הסובל מדממת, כי אין המילה נעשית על ידי אדם כלל, אלא

מן התורה חיתוך של ערלה, אלא שלחיתוך זה אין שיעור, ואם חתך קצת יכול לדחוף את שארית הערלה מאחורי העטרה, ואיננו ערל עוד²¹³. ומכל מקום, אם מחזיר הערלה מאחורי העטרה באופן זמני, ומתכווין להחזירה למקומה, לא קיים המצווה לכל הדעות²¹⁴.

מכשירי חיתוך הערלה — מעיקר הדין מותר למול בכל דבר הכורת, ואפילו בצור²¹⁵, ובזכוכית, חוץ מבקרומית של קנה²¹⁶, לפי שקסמים ניתזים ממנה, ויבוא לידי כרות שפכה²¹⁷; אבל מצווה מן המובחר למול בברזל²¹⁸, בין בסכין, בין במספרים, ונהגו כל ישראל למול בסכין²¹⁹. בחילופי המנהגים שבין בני בבל לבני ארץ ישראל נרשם, שבני בבל

ומקווי מים, ושייך למשפחת הדגניים. עלי הקנה הם משוננים וחדים, ויכולים לשמש לחיתוך. [217] חולין טו ב. [218] בטעם הדבר ראה בלבוש יו"ד רסד ב; פרישה שם סק"ז; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' מז אות ג-ד; שו"ת אבן ישראל ח"ז סי' לו אות יא. וראה עוד מקורות לחובה למול בברזל בתושש שמות פ"ד אות קנג. [219] רמב"ם מילה ב א; טשו"ע יו"ד רסד ב. והרמז לזה מיהושע ה ב — 'חרבות צרים', והתרגום אומלין חריפין (כן כתב בחידושי החת"ס שבת דקל"ד; שו"ת מהר"ץ חיות סי' ס; ערוה"ש יו"ד רסד טו). וראה עוד בתושש בראשית פכ"ב אות קיד. [220] וראה מאמרו של א. דסברג, תחומין, יא, תש"ן, עמ' 295. [221] שו"ת מהר"ץ חיות סי' ס. וראה בערוה"ש יו"ד רסד טו. [222] שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קמ אות ב; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' כד אות ב. [223] הגרא"ד הורביץ, הובאו דבריו בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' פט. וראה להלן הע' 545 ואילך. [224] שו"ת מנחת יצחק שם. וראה עוד במאמר — ש. וולפיש, י. וולפיש, הרפואה קכו: 383, 1993. [225] הרב מ.ח. לאו, בס' עטרת שלמה, ח"א עמ' קמג ואילך.

חיו"ד ח"ב סי' קיד-קיח; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמה-רמט. וראה להלן הע' 262 ואילך. [213] ראה שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' לו; שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קמח סק"א, ושם ח"ז סי' קע; ספר הברית סי' רסד סקפ"ה. [214] שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמה; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' כז; שו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' נא. וראה עוד בגריי מחלוקת זו — תרומת הדשן סי' רסד; פרישה יו"ד שם; בכור שור שבת קלג ב; ט"ז אבה"ע"ז סי' ה סק"ב; ש"ך יו"ד סי' רסד סק"ט; פת"ש יו"ד רסד סק"ג, בשם חמודי דניאל; שו"ת צמח צדק סי' קא-קב; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמה; שו"ת בנין ציון סי' פו; שו"ת משיב דבר ח"ד סי' פ; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' כז, וח"ה סי' נג; דבר אברהם ח"א סי' כז אות ב; שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קיו; שו"ת מחזה אברהם ח"ג חיו"ד סי' נו; שו"ת דעת כהן סי' קלט; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קא; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קכ. [215] ציפורה אשת משה השתמשה בצור (שמות ד כה); יהושע השתמש בחרבות צורים (יהושע ה ב), והיינו אבנים חדות וקשות (ראה בראשית רבה לא ח, גלבין דטינרי). [216] קנה = reed, הוא צמח הגדל ליד נחלים

שהוא רק מכוון את קרני הלייזר והחיתוך נעשה מאליו, ובפרט שבזמנו יש אפשרות למול גם חולים כאלו ללא סכנה כלל על ידי מתן גורם-הקרישה החסר²²⁶.

באופן כללי יש מי שכתב, שהמשנה מדרך קיום המצווה כמקובל מדור-דור אמנם מוציא את הנימול מדין ערל, אבל אינו מקיים את מצות המילה כהלכתה²²⁷.

מכל מקום, לכתחילה נהגו כל ישראל למול באיזמל. איזמל זה צריך להיות מחודד משני צדדיו²²⁸. הטעם: כדי שלא יבוא בטעות לחתוך בצד כהה, ויגרום צער לתינוק; וכן על שם הפסוק 'וחרב פיפות בידם'²²⁹.

בעבר היה מנהג, שהמוהל מכין לעצמו שני סכינים, כדי שאם יהיו שתי ערלות, לא יצטרך להמתין עד שינקה את האיזמל שחתך בו את הערלה הראשונה²³⁰.

בשנים האחרונות הוחל בייצור ושיווק ערכת כלי מילה לשימוש חד-פעמי, כשהסכין מורכבת מידיית פלסטיק, ומכילה להבי סכין עשויים מברזל משני צידי

הידיית. יתרונה בהקפדה על הסטריליות, ללא צורך בחיטוי²³¹.

מגינים למיניהם — בשנים האחרונות הומצאו מספר מכשירי הגנה בביצוע המילה, שמטרתם למנוע פגיעה בלתי-מכוונת בגיד עצמו, וכן למנוע דימום-יתר וזיהום עקב ביצוע המילה²³². אף כי יש הבדלים טכניים שונים בפעולת המכשירים הללו, ויש מהפוסקים שדנו במכשירים השונים בדרכים שונות, אך למעשה רובם ככולם מתכוונים לאותן מטרות, ובעיותיהם ההלכתיות דומות.

רוב הפוסקים בדורנו אסרו את כל המכשירים הללו, בגלל מספר סיבות:

המכשירים מונעים יציאת דם, ועקב כך לא מתקיים חלק יסודי במצות המילה, שהוא הטפת דם ברית²³³; השימוש במכשיר מונע פריעה לאחר המילה²³³, ומונע מציצה²³³; יש בזה שינוי ממנהג ישראל מדורי-דורות, שהוא למול בסכין דווקא²³⁴; לאחר הפעלת המכשיר, עוברת הערלה נמק, ועל כן בחיתוכה אין מקיימים עוד מצות מילה; המכשיר גורם

תש"ן, עמ' 295. [232] כגון Gomco Clamp, אשר הומצא על ידי גולדשטיין — Yellen HS, *Am J Obstet Gynecol* 30:146, 1935 וראה על מכשיר זה מבחינה רפואית — Gee WF and Kantor; Ansell JS, *Pediatrics* 58:824, 1976 Kantor HI, *Texas J Med* 49:75, — Clamp Leff M, *NY State J* — Leff Clamp; 1953 *Med* 50:2721, 1950; מגן ברונשטיין ועוד. וראה על מגינים שונים בס' אוצר הברית ח"ג עמ' רסה ואילך. [233] ראה להלן הע' 328 ואילך. וראה כתבי הגר"י וויינברג, ח"א סי' ט. [234] מבואר לעיל הע' 219.

[226] שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' צו אות יז; הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו בס' אוצר הברית ח"ג עמ' קכג הע' ט. וראה עוד בחוב' אסיא, נח, תשנ"ו, עמ' 10 ואילך; חוב' אסיא, נז-נח, תשנ"ז, עמ' 208-207; חוב' אסיא, נט-ס, תשנ"ז, עמ' 200-199; ש"ו. וינגורט, תחומין, כב, תשס"ב, עמ' 521 ואילך. [227] שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קלב. [228] טעמי המנהגים קה ב; דרך פיקודיך, מ"ע ב סי' ל. [229] תהלים קמט ו. [230] שו"ת מהר"ל סי' פה; מנהגי מהר"ל, הל' מילה; פחד יצחק, ע' מוהל(ו). [231] ראה על ערכה כזו במאמרו של א. דסברג, תחומין, יא,

יפנו למוהל רפורמי, או שלא ימולו כלל – יש מי שכתב, שאף על פי כן חייב המוהל לסרב למול בעזרת 'מגן קלעמפ'²⁴⁰; ויש מי שכתב, שבמקרה כזה מותר, ובתנאי שיהיה דם ברית²⁴¹. עוד יש מי שכתב, שבמילת מבוגרים, אם יש חשש סביר שיהיו דימומים קשים אשר יצריכו הרבה תפירות, והנימול המבוגר מפחד לעבור המילה אלא אם משתמשים במגן קלעמפ, אין למחות ביד המשתמשים בו²⁴².

אכן מגן מתכתי, שמחזיק את הערלה במקומה, אך שאיננו עוצר את מחזור הדם, מותר לכל הדעות²⁴³.

כפפות – מעיקר הדין אין איסור לבצע את המילה בכפפות, כאשר יש דרישה כזו מטעם השלטונות בגלל סיבות היגייניות למניעת זיהום²⁴⁴.

לתינוק יותר יסורים מאשר המילה המקובלת בסכין; כשמל בשבת ויום-טוב על ידי שימוש במכשירים כאלו, הרי זה מחלל שבת וחג בעשיית חבורה שלא בדרך קיום מצווה²³⁵; ויש מי שכתב, שיש למנוע כל דבר חדש לכתחילה, ואין לשנות אופן קיום המצווה מכפי שעשו מעולם, ועל כן אין רוח חכמים נוחה מהמכשירים החדשים, ואין להשתמש במגינים השונים; אלא שאם יוצא קצת דם, הרי בדיעבד וודאי יצא ידי מצות המילה גם בשימוש במכשיר, שהרי על כל פנים נחתכו עור הערלה ועור הפריעה, אף אם נעשה בכת אחת²³⁶, ואם לא יוצא כלל דם, לא יצא חובת המצווה²³⁷. ויש מי שכתב, שצריכים לעשות מחדש הטפת דם ברית²³⁸. ואם עשו את הברית בעזרת מגן כזה, אין לברך ברכת המילה, ולא כל הברכות שמברך האב²³⁹. ואם ההורים מתעקשים שימולו את בנם בעזרת 'מגן קלעמפ' דווקא, אחרת

נוסח האיסור נגד מגן קלעמפ מאת הבר"צ. [236] ראה להלן הע' 265 ואילך. [237] שו"ת אגרות משה חו"ד ח"ב סי' קיט; שם ח"ג סי' צח-צט. וכתב שם, שאינו הולך לברית, שמוהלים שם באיזה מכשיר. [238] הגר"י אברמסקי, הובאו דבריו בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' סח. [239] שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' כט סק"ו. וראה עוד בשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' לח, בהסבר האיסורים הכרוכים בשימוש במגן. ויש לציין, כי כל מוהל מוסמך מטעם הרבנות הראשית לישראל חותם על הצהרה, בה הוא מתחייב שלא להשתמש במכשיר כזה. [240] שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' נב. [241] הגר"ש אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ה חו"ד סי' רסד סק"ג. [242] שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' ריח. [243] ראה – Bleich JD, *Judaism and Healing*, p. 48 [244] תפארת משה (משה זאב הכהן) ח"א סי' מד. נימוקיו: מעיקר הדין אין איסור חציצה במצות מילה; לבישת הכפפות

[235] ראה – שו"ת הגר"א הרצוג חו"ד סי' פא אות א; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' כד אות ב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' כט, ומביא לאיסור גם בשם הגר"א הרצוג, והגרצ"פ פרנק; שם, ח"י סי' לח; שאילת ישורון ח"א עמ' נ; דת והלכה, סי' ב, ושו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תרא; ספר הברית, ליקוטי הלכות, סי' רסד סקע"ו; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קלה; שם ח"ח סי' ריח; שו"ת ארה"ב וקנדה פירסמה איסור על השימוש בגומקו ביום יב טבת תשי"א – ראה הפרדס, כה(5), שבט תשי"א, עמ' לא ואילך, ש. גרסטנפלד, הפרדס, כט, ניסן תשט"ו, עמ' יד ואילך; וכן היתה הוראת הרבנות הראשית, כפי שנמסרה בכנס מוהלים בחודש שבט תש"ן, ופורסמה בשו"ת במראה הבוק, ח"א, סי' כג, שאין להשתמש במגן קלעמפ כדוגמת מגן ברונשטיין, או גומקא קלמפ, או כל קלמפ אחר שנסגר, לשם עשיית ברית מילה. וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' סח,

דיני פריעת עור העטרה

כל המוהלים בעזרת הציפורן²⁵¹, ובדרך כלל נעשית הפריעה כך, שבזמן חיתוך עור הערלה, חותכים עמו קצת מראש עור הפריעה, כדי שיוכלו אחר כך לתחוב בה את הציפורן, ולקרוע את עור הפריעה על ידי הציפורן²⁵².

מקור החיוב — יש מחז"ל הסבורים, שכבר אברהם אבינו נצטווה על הפריעה²⁴⁵, ולכן לפני יציאת מצרים כבר מלו ופרעו²⁴⁶; ויש הסבורים, שמצות הפריעה החלה רק מימי יהושע ואילך²⁴⁷.

בדורות האחרונים חידשו לעשות את הפריעה באמצעות מחט מיוחדת להפרדת עור העטרה²⁵³. ונחלקו הפוסקים בדבר — יש הסבורים, שאין לחדש חידושים ולשנות מהמנהג הקבוע בדורי-דורות, שיש לו סימוכין מהמדרשים²⁵⁴, ויש להמשיך ולבצע הפריעה בציפורניים בלבד, ומי שפורע באמצעות מכשיר ולא בציפורן, יש לסלקו מלהיות מוהל²⁵⁵. ולשיטה זו, רק בגר גדול, שהערלה קשה, או במקרים מיוחדים, שאי אפשר לפרוע בציפורן,

בגדר מצות הפריעה — יש הסבורים, שהכוונה היא גילוי וחשיפת העטרה²⁴⁸; יש הסבורים, שהכוונה היא לקריעת עור העטרה, שהוא הקרום שמתחת לעור הערלה²⁴⁹; ויש הסבורים, שפריעה היא שילוב של גילוי וקריעה, ומכל מקום כל העושה פריעה בלא קריעה אינו אלא טועה²⁵⁰.

ביצוע הפריעה נעשה בימי קדם על ידי

י, ובילקוט שמעוני, תהלים, רמז תשכג, ומובאת להלכה ברמב"ם מילה ב ב; ספר האשכול ח"ב עמ' 122; מגן אבות למאירי, העניין הי"ד, שהוא תקנת הגאונים; כללי המילה לר"י הגורן, עמ' 19 ואילך. וראה עוד ברמ"א י"ד שצג ג; שו"ת אור המאיר ח"א סי' נח; שו"ת אגרות משה חו"ד ח"א סי' קנה; שו"ת יביע אומר ח"ז חו"ד סי' כב; ספר הברית סי' רסד בביאור הלכה עמ' רו ואילך; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמח אות ג. [252] נחל הברית, סי' לב; שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ק. וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' רכ. [253] דבר זה הונהג על ידי הקהילה היהודית בצרפת מטעמים היגייניים — ראה זכרון ברית לראשונים, ח"ג חלק המילואים סי' ב; צימלס עמ' 163 ואילך; סידור בית יעקב, אות ברית הל' מילה סקס"א, ומגדל עוז ברכה עליונה, נחל תשיעי סוף אות ה; שו"ת בנין ציון סי' פח; שו"ת מלמד להועיל חו"ד סי' פא. [254] ראה לעיל הע' 253. ובשו"ת בנין ציון סי' פח כתב, שאולי הוא הלכה למשה מסיני. [255] זכרון ברית לראשונים ח"ג חלק המילואים סי' ב; שו"ת בנין ציון סי' פח; שו"ת מהר"ץ חיות

איננה דרך ביזיון בקיום המצווה. [245] ירושלמי שבת יט ב, ויבמות ח א. וראה ר"ק על יהושע פ"ה סוף פסוק ב. [246] ראה במדבר רבה יא ג — משה מוהל, ואהרן פורע, ויהושע משקה. [247] בבלי יבמות עא ב. וראה תוס' יבמות שם ד"ה לא, שמצות פריעה היא הלכה למשה מסיני, ואסמכה יהושע אקרא. [248] רב האי גאון בשו"ת הגאונים שערי צדק ח"ג שער ה סי' ו; ערוך, ע' פרע; רש"י שבת קלז ב ד"ה פרע; שו"ת אגרות משה חו"ד ח"א סי' קנה; שו"ת יביע אומר ח"ז חו"ד סי' כב. והוא מלשון גדל פרע שער ראשו (במדבר ו ה); ופרע את ראש האשה (במדבר ה יח); ופרע לא ישלחו (יחזקאל מד כ). [249] פיהמ"ש לרמב"ם שבת יט ב; ר"ח שבת קלז ב; ס' האשכול הל' מילה, עמ' קכב; שו"ת אור זרוע ח"ב סי' צז; ס' המנהיג הל' מילה סי' קכט; פרי האדמה הל' מילה ב ב; שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קעב. [250] כללי המילה לר"י גורן, הובא בס' זכרון ברית לראשונים, עמ' 19. וראה באריכות בשו"ת אור המאיר ח"א סי' נח. [251] פריעה בציפורניים מוזכרת לראשונה במדרש שוחר טוב תהלים לה

הסבורים, שמותר להשתמש במחט זו גם בשבת, כי אין זה בגדר פסיק רישיה שיצא דם, אפילו אם על פי רוב יוצא דם, כיוון שאינו מתכווין לכך, ומכל מקום נכון להיזהר לעשות ההפרדה בנחת²⁶⁰.

אם קרה שהמוהל חתך בבת אחת גם את עור העורלה וגם את עור הפריעה, אבל רוצה להראות שעושה פריעה בציפורן, ולכן מושך בכוח קטע קטן של עור הפריעה, אסור לעשות זאת בשבת, מפני שהוא פחות מציצין שאינם מעכבים²⁶¹.

סיום הפריעה – חייבים לגמור את הפריעה בשעת המילה, והמוהלים שמשלימים זאת אחר כך בבית, כדי להראות את זריזותם, אינם עושים כהלכה²⁶².

מי שמל ולא פרע, שדינו כאילו לא מל, וצריך לעשות הפריעה – יש מי שכתב,

מותר להשתמש במחט או במספרים לפריעה, וכן אם אין מוהל אחר, רק כזה שפורע במספרים – מותר²⁵⁶; ויש הסבורים, שפריעה בציפורניים היא רק מנהג ולכתחילה, אבל במקום שהנהיגו לפרוע במכשיר, או כשאי אפשר בדרך אחרת, מותר לעשות כן, אלא שבדרך זו רק רוב עור הפריעה נחתך, וצריך להסיר את השאריות על ידי ציפורן, ואם הוא אימץ כל כך שלא נשאר שום עור פריעה אחרי החיתוך במחט, פשוט שיצא חובת המצווה, אבל מהיות טוב, ראוי להניח קצת מעור הפריעה, ולקורעו בציפורן²⁵⁷.

כאשר יש חשש שהתינוק נגוע במחלה מדבקת, ובעיקר נידונה הסוגיא ביחס למחלת אידס, מותר למוהל לעשות את הפריעה עם כפפות ובמספרים²⁵⁸.

כשמוהלים בשבת – יש הסבורים, שאין להשתמש במחט לפריעה, מחשש איסור חבורה והוצאת דם²⁵⁹; ויש

אומר ח"ז חיו"ד סי' כב. וראה בשו"ת יחוד דעת ח"ו סי' נג. וכן משמע מתשובת רב האי גאון בשו"ת הגאונים שערי צדק ח"ג שער ה סי' ו; סי' שולחן גבוה סי' רסד סכ"ז; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמ. [258] במראה הבזק, ח"ג עמ' 197. וראה בספר הברית סי' רסד ליקוטי הלכות סקע"ז. [259] שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' צ, אות א; שו"ת חסד יהושע ח"ג סי' יט. [260] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנה; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסד סק"ב; יחוד דעת ח"ו סי' נג; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמח אות ג, וכתב שם, שהדבר נכון בפרט אם מורחים קודם ואזלין. ובדיני פריעה בשבת בכלל – ראה בס' אוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ז. [261] שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קס וסי' קסג. [262] שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמח אות ד.

סי' ס; שו"ת אור המאיר ח"א סי' נח; שו"ת מלמד להועיל ח"ב סי' פא; אות חיים ושולם סי' רסד סקי"א; ערוה"ש יו"ד רסד יט; שו"ת משפטי עוזיאל חיו"ד סי' מה; שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' צ, אות א, ושם ח"ט סי' ק; הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסד סק"ב; שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קלג; שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קעב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' כט; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' מט. וראה בספרו של צימלס עמ' 267 הע' 162, רשימה נוספת. [256] שו"ת בנין ציון שם; שו"ת מלמד להועיל שם; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה אות יב; שו"ת יביע אומר ח"ז חיו"ד סוסי' כב. [257] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה סקי"ב; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסד סק"ב; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנה, וכתב שם, שכך נוהגים רוב המוהלים; שו"ת יביע

הדרך המקובלת לביצוע המילה היא כריתת עור הערלה, ואחר כך קריעת עור הפריעה²⁶⁶, ורק אם באופן מקרי נקרע עור הפריעה, וסולק בבת אחת עם מילת עור הערלה, יצא ידי חובת המצווה, וקיים את המצווה כראוי²⁶⁷.

חיתוך ופריעה ביחד או לחוד – מהגאונים יש מי שכתב, "כי זה החוק יש בבבל מהיום שנים רבות, שמושך המוהל הערלה, ומפסיק את הקליפה התחתונה בידו כדרך שהם יודעים, עד שהיא נפסקת, ומחבר אותה עם הערלה, וחותר אותה בבת אחת"²⁶⁸.

יש מהפוסקים מי שכתב, שמותר אף לכתחילה למול ולפרוע בבת אחת²⁶⁹; אך יש הסבורים, שצריך לנהוג כמנהג המקובל מדורי דורות, וכפי המוזכר בכל הראשונים, ולבצע את המילה, ואחר כך את הפריעה, ולא לעשותם לכתחילה בבת אחת²⁷⁰. אמנם אם המוהל מכווין באומנותו לחתוך את רוב עור הפריעה יחד

שבעת הפריעה צריך לעשות גם הטפת דם ברית²⁶³; ויש הסבורים, שאם עשו המילה כדין, כשעושים הפריעה להשלמת המצווה, אין צורך בהטפת דם, שעצם הפריעה נחשבת כהטפת דם ברית²⁶⁴.

שיטת הפריעה – הסרת עור הפריעה יכולה להתקיים במספר דרכים:

לאחר כריתת עור הערלה, קורע המוהל את עור הפריעה, ומפשילו מאחורי העטרה; או שיתפוס יחד את עורות הערלה והפריעה, ויחתוך את שניהם, ומה שנשאר מעור הפריעה יפשיל מאחורי העטרה; או שלאחר שחתך את עור הערלה קורע את עור הפריעה, ואחר כך חותר בסכין את שאריות עור הפריעה. אכן, מעיקר הדין והמנהג, אין צורך לחתוך את שאריות עור הפריעה, ואין לעור זה אפילו דין של ציצין שאינן מעכבין, ולכן בשבת אין לחתוך אותם, אלא אם כן איננו מצליח להפשילו מאחורי העטרה כדי לגלות את העטרה²⁶⁵.

הפריעה. וראה מאמרו של ס. נמיר, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 124 ואילך. [267] שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמ. [268] רב האי גאון, הובא בשו"ת הגאונים שערי צדק ח"ג שער ה סי' ו, ובאוצר הגאונים לב"מ ליון, שבת, עמ' 134, ובס' הברית עמ' רו סק"ב. וראה בשו"ת מהר"ץ חיות סי' ס. [269] שולחן גבוה סי' רסד סכ"ז; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנה, וחיו"ד ח"ג סי' צח. והוכיח גם מירושלמי שבת יט ו, שבזמנם היו עושים לכתחילה חיתוך הערלה וחיתוך עור הפריעה בבת אחת. [270] שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ק; שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קלג, וסי' קלד סק"ב; שו"ת יביע אומר ח"ז חיו"ד סי' כב; שו"ת תשובות והנהגות, ח"ג סי' רצה. וראה מאמרו של ס. נמיר, תחומין, כא, תשס"א, עמ'

[263] שו"ת מהר"ץ חיות סי' ס. [264] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה סק"ב; שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קמח אות ג. ובעצם הדין של מל ולא פרע כאילו לא מל נחלקו הפוסקים אם הוא דווקא בקטן ולא בגדול, או לא שנא – ראה אות ברית סי' רסד סק"ז, ומנ"ח מ' ב; וכן נחלקו הפוסקים אם יש חיוב כרת כל זמן שלא פרע, או שהוא חיוב לביצוע הפריעה אבל אין בו איסור כרת – ראה אות ברית סי' רסד סק"ו; שו"ת מחנה חיים סי' קג. [265] שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קצא סק"א. [266] רמב"ם מילה ב ב; טוש"ע יו"ד רסד ג. ויש להביא ראייה מירושלמי שבת יט ב, שמילה ופריעה הן שתי מצוות נפרדות, וכן משמע יבמות עא ב, שאברהם נצטווה רק על המילה, ויהושע נצטווה בנוסף לכך גם על

פריעה במילה של מבוגר — יש מי שכתבו, שלא שייך פריעה בגדול, כי העור כבר נתמעך על ידי התשמיש²⁷⁶; ויש מי שכתב, שגם בגדול חייבים בפריעה, בין אם נתמעך על ידי תשמיש ובין אם לאו²⁷⁷. עוד יש מי שכתב, שעור הפריעה בגדול דבוק לעורלה, ולכן בחיתוך העורלה מבצעים כבר חיתוך עור הפריעה²⁷⁸; ויש מי שכתב, שעור הפריעה במבוגר הוא קשה, ואי אפשר לקורעו בצפורן, ועל כן צריך לחתוך את עור הפריעה בכלי²⁷⁹.

דיני מציצת דם המילה

מהות החיוב — מוהל שאינו מוצץ, הרי הוא מסכן את התינוק, ומעבירים אותו מתפקידו²⁸⁰. נחלקו הפוסקים ביסוד חיוב המציצה — יש הסבורים, שהמציצה היא חלק ממצות המילה, ואף שחז"ל נימקו את ביצוע המציצה מחמת הסכנה, אין זה הטעם הבלעדי, אלא המציצה היא חלק מיסוד מצות הטפת דם ברית במעשה, ואולי היא הלכה למשה מסיני²⁸¹; ויש הסבורים, שהמציצה נתקנה על ידי חז"ל רק משום סכנה, ואין היא חלק ממצות

עם כריתת הערלה, אבל משאיר קצת מעור הפריעה, ואותו קורע אחר כך בצפורן, אין בזה פגם²⁷¹. ולשיטת הפוסקים, שצריך למול ולפרוע בזה אחר זה, ובצפורן דווקא, אם עבר ומל ופרע בבת אחת — יש אומרים שיצא חובת המילה, ולא צריך הטפת דם ברית²⁷²; ויש אומרים, שצריך הטפת דם ברית²⁷³.

יש מוהלים המבצעים את המילה והפריעה בבת אחת בעזרת מכשיר מיוחד, שמפרידים בעזרתו את עור הפריעה מהגיד, ואחר כך מכניסים צבת קטנה תחת עורות הערלה והפריעה, ותופסים בעזרת הצבת את שני העורות יחד, ואחר כך חותכים את שני העורות בבת אחת — יש מי שכתב, שהנימול כך אמנם יצא מגדר ערל, אבל לא קיים מצות מילה כהלכתה, כי שינה מצורת המצווה, ולכתחילה יש לעשות את חלקי מצות המילה בזה אחר זה, ולא בבת אחת²⁷⁴; ויש מי שכתב, שיצא חובת המצווה, כי הקובע מבחינת מצות מילה שיהיו שני העורות, עור המילה ועור הפריעה, מסולקים מהגיד, ולא חשוב איך סילקו אותם, ובאיזה סדר²⁷⁵.

[278] ס' הברית, ליקוטי הלכות יו"ד סי' רסד אות צ, בשם מלחמת הארי. [279] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה אות יב; שו"ת שבט הלוי שם. [280] שבת קלג ב; רמב"ם מילה ב ב; טוש"ע יו"ד רסד ג. [281] לבוש יו"ד סי' רסו ב; שו"ת מהרי"א אסאד ח"א חיו"ד סי' רנח; שו"ת בנין ציון סי' כג-כד; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמח; שו"ת אבני נור חיו"ד סי' שלח; ברית אבות, סי' יא; יריעות שלמה, סי' ה; שו"ת פתחי שערים סי' ד; שו"ת נהרי אפרסמון חאבה"ע"ז סי' מו; שו"ת אדמת קודש חאו"ח סי' ז; שו"ת לבוש מרדכי סי' ל; שו"ת שערי בנימין

124 ואילך. [271] שו"ת בנין צבי ח"א סי' נ; שו"ת שבט הלוי, שם. [272] שו"ת שאגת אריה סי' נד; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנה; שו"ת יביע אומר שם. [273] ש"ך יו"ד סי' רסד סק"ג; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסד סק"ד. [274] שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קלב; שם ח"ד סי' קלג. [275] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנה, ושם ח"ד סי' מ אות א. [276] ס' יראים סי' יט; כנה"ג יו"ד סי' רסד בהגה"ט אות ה. [277] יש"ש יבמות פ"ח סי' ג. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' רכא אות ג, שכך היא ההלכה.

מטרת המציצה היא איפוא לגרום לשיפור זרימת הדם אל העטרה, ובכך למנוע היפוקסיה ונוק נמקי לעטרה לאחר כריתת הערלה²⁸⁶.

מציצה בפה – בכל הדורות נהגו המוהלים לבצע את המציצה בפה, היינו המוהל מוצץ בפיו דם ממקום פצע המילה. אמנם מציצה בפה דווקא הוא דבר שאינו מפורש בתלמוד, אם כי יש מהפוסקים שדייקו בלשון הגמרא, שהכוונה בפה²⁸⁷. אכן מציצה בפה מוזכרת בפירוש במקורות הקבלה, וכן כתבו כמה ראשונים²⁸⁸.

יש מי שכתבו, שאין חיוב מציצה בפה במילת גדול, כגון גר מבוגר, הן שאין

המילה²⁸². ואמנם פשטות לשון התלמוד היא שמטרת המציצה היא למנוע סכנה רפואית, אלא שחז"ל לא פירטו לנו את מהות הסכנה, ולכן במהלך הדורות אבדה לנו הסיבה הרפואית שאליה התייחסו חז"ל, ורבו ההשערות על מהות הסכנה הזו – יש מי שכתב, שמטרת המציצה היא להוציא את הדם ממקומות הרחוקים, שאם לא כן מסתכן התינוק²⁸³; יש מי שכתב, שאם אינו מוצץ, יש בזה סכנה מפני שהדם נקרב בפי האמה²⁸⁴; יש מי שכתבו, שעל ידי המציצה ניצל התינוק מנפיחות הגיד²⁸⁵; ויש מי שהציע הסבר רפואי מקורי: מיד לאחר כריתת העורלה יש כיווץ של כלי הדם, אשר עלולה לגרום לירידה באספקת הדם והחמצן לעטרה, ובעקבות זאת ייגרם נמק של העטרה.

באיבר זה הוי סכנה בלא מציצה, ואמנם לפי חלק מההסברים הרפואיים לצורך במציצה יש לכאורה עניין מיוחד באיבר זה. [283] הרמב"ם שם. [284] זוכר הברית סי' יג ס"י, בשם כללי המילה לר"י הגור. [285] תפא"י שבת פי"ט בועז א; שו"ת יד אלעזר סי' נה. [286] מ. הלפרין, ספר רפאל, תש"ס, עמ' קסא ואילך; הנ"ל, סיני, כרך קכג-ד, עמ' קסא ואילך. [287] ראה שו"ת בנין ציון סי' כג; וראה במאמר Hyman IG, *Proceedings of the Association of Orthodox Jewish Scientists*, Vol. 8-9, 1987, pp. 17-44, n. 47. [288] תניא רבתי לרבנו יחיאל, עניין מילה, סי' צו; שבלי הלקט הל' מילה סי' ח; ספר העיטור שער ג, הל' מילה ח"ד; מחזור ויטרי הל' מילה סי' תקה; אבודרהם הל' ברכות ריש שער ט; רמ"א יו"ד רסה א; ר' יעקב הגור בכללי המילה, הובא בזכרון ברית לראשונים, עמ' 20. וראה באריכות בשד"ח מערכת מילה, קונט' המציצה. וראה בשו"ת באר משה ח"ב סי' פ, שהביא דברי הגאונים ר' יצחק אלחנן ספקטור, ר' חיים עוזר גרודונסקי, ור' אליעזר סילבר – שבמקומותיהם נהגו כל החרדים למוצץ בפה דווקא. וראה עוד מקורות

סי' מה; כורת הברית בנחל ברית חי"ח; משיב נפש ח"ג, ברית שלום, סי' ו-יג; שו"ת צפנת פענח סי' קנב; שו"ת בית נאמן סי' כב; הגר"ל דיסקין, הובאו דבריו בשו"ת בית נאמן סי' כב, ובשו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקפח; מלבושי יו"ט יום-טוב, סוף ח"א וסוף ח"ב; שו"ת באר משה ח"ב סי' עד-עה. וכן על פי הקבלה, המציצה היא חלק ממצות מילה – ראה בשו"ת באר משה שם; ס' אוצר הברית ח"ב פי"ט סי' ח סק"ג. וראה באריכות בשד"ח מערכת מילה, קונט' המציצה. וראה עוד בס' ברית כרותה לשפתים פ"ג. [282] תפא"י שבת פי"ט בועז א; שו"ת אמרי אש ח"א סי' יח; דרך פיקודין חלק הדיבור אות ד; ישועות יעקב או"ח סי' שלא; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' ז; קצוה"ח סי' שפב סק"ב; שו"ת מהר"ץ חיות סי' ס; חכמת אדם קמט יד; שו"ת דעת כהן סי' קמ; שו"ת הגר"א הרצוג חיו"ד סי' פד. וראה בשו"ת דעת כהן סי' נה, שאמנם המציצה נתקנה משום סכנה, אבל מכיוון שיצאה מפי חז"ל, נתפשט כבר למצווה. בשיטת החת"ס – ראה להלן הע' 300. וראה בשולחן שלמה ח"ג סי' שלא ס"ב שהקשה הגרש"ז אויערבאך, למה אין חיוב מציצה בכל ניתוח, וכתב דשמוא רק

התנגדויות אלו התארגנו מספר קבוצות ביחסן העקרוני למציצה²⁹². מצד אחד יש הרוצים לבטל כליל את המציצה, בנימוק שנשתנו הטבעים מימי חז"ל, שכן כיום יודעים הרופאים שאין סכנה באי-מציצה, ואדרבה יש סכנה במציצה. דרך זו נדחתה על ידי כל הפוסקים מכל וכל, משום שהרופאים נאמנים נגד חז"ל רק כשהם יוצרים את ספק הסכנה, אבל לא להיפך²⁹³, וכל מי שהופך את דעת חז"ל יש לחוש שמינות נזרקה בו²⁹⁴. לעומתם, יש המתנגדים לכל שינוי בדרך המציצה, ודורשים להמשיך במציצה בפה, כפי מנהג כל הדורות שלפנינו²⁹⁵. מכל מקום כאשר

מקום החתך מגיע לבין השפתיים ששם כוח המציצה, והן מחשש לזיהום של המוחל מההפרשות של הגיד בגדול²⁸⁹.

רק בתחילת המאה הי"ט למנינם, החלה התנגדות למציצה בפה, והיו שלושה נימוקים עיקריים נגד המציצה: היעדר הורייה רפואית למציצה; חשש שפעולה זו מסכנת את התינוק עקב העברת זיהום²⁹⁰; חשש כי המציצה עלולה להגביר את הדימום באזור החתך. היו אף מדינות שהשלטונות אסרו מנהג זה²⁹¹.

מציצה שלא בפה — בעקבות

ובע' נאמנות הרופאים. [294] שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' פז. [295] שו"ת בנין ציון סי' כג-כד; שו"ת האלף לך שלמה ח"ב סי' רסב, ושו"ת שערי בנימין סי' מה; שו"ת ובחרת בחיים סי' כט; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' צח; שו"ת מטה לוי ח"ב סי' ס; שו"ת מהר"ם שיק האו"ח סי' קנב, וחיו"ד סי' רמד; שו"ת עין הבדולח סי' יג; שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רנח; שו"ת אבני נור חיו"ד סי' שלח; שו"ת שדה יהושע סי' סג; שו"ת פתחי שערים סי' ד; שו"ת מנחת אלעזר ח"ו סי' כז; אות שלום סי' רסד אות יב; שו"ת יריעות שלמה סי' ה, וסי' יד; ערוה"ש יו"ד רסד יט; תפא"י שבת פי"ט מ"א, בועז סי' א; נחלת צבי לרש"ר הירש, כרך ב, 1932, עמ' 192; שו"ת ישכיל עבדי ח"ה חיו"ד סי' מד; שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' צא, וח"ט סי' צז-צח; שו"ת חלקת יעקב חיו"ד סי' קמג וסי' קמח; שו"ת דברי יציב חיו"ד סי' קנה; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קל-קלא, ושם ח"ח סי' צ ד"ה פורעין; שו"ת קנין תורה בהלכה ח"א סי' צח; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקפח; שו"ת באר משה ח"ב סי' עד-עה. ובעיקר ראה שד"ח קונטרס המציצה, שמקדיש עשרות עמודים להצדקת מנהג המציצה בפה, ומביא הצהרת מחאה נגד כל חידוש בדרכי המציצה בחתימת למעלה מ-250 רבנים מאוסטריה-הונגריה בשנת תרי"ס/1900; שד"ח

על מציצה בפה בס' ברית כרותה לשפתים פ"ד. [289] שו"ת ומצור דבש חיו"ד סי' יח; שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' ריד אות ד; ילקוט יוסף, שובע שמחות ח"ב הל' מילה פ"ו סק"א. [290] ראה הרפואה והיהדות, עמ' 242; Hyman IG, loc. cit. וראה עוד בס' אות ברית, עמ' 179 ואילך, שקיבוץ דעות רופאים בזמנו שהתנגדו למציצה בפה. וראה עוד בנידון בס' ברית כרותה לשפתים פ"ה. ולעומתם ראה שם פ"ז ופי"א, דעות רופאים שלא רק שאין סכנה במציצה, אלא שיש לה יתרון, ודברים אלו צ"ע במציאות. בעיה זו שבה ועלתה בשלהי המאה ה-20 בגלל דיווחים על העברת זיהומים ליילודים בעיקר herpes — ראה Rubin LG and Lanzkowsky P, *Pediatr Infect Dis J* 19:266, 2000; Distel R, et al, *Isr Med Assoc J* 5:893, 2003; Gesundheit B, et al, *Pediatrics* 114:e259, 2004. כמו כן עלתה שאלת האידס, וראה על כך בע' אידס הע' 171 ואילך. [291] ראה שו"ת מטה לוי ח"ב סי' ס, על האיסור שהוטל בגרמניה בשנת תרמח/1888. וראה בס' אוצר הברית, ח"ד נספח א, על מלחמת המציצה לאורך השנים. [292] ראה שו"ת דעת כהן סי' קמא-קמב. [293] שו"ת דעת כהן, שם. וראה עוד בשו"ת מהר"ם שיק האו"ח סי' קנב, וחיו"ד סי' רמד; שו"ת שמש מרפא סי' נד-נה. וראה עוד בע' השתנות הטבעים הע' 91 ואילך,

למציצה בפה מבחינת העיקרון של מציצת הדם ממקומות רחוקים²⁹⁷. באופן עקרוני, יש שהתירו דרכים חלופיות כדי למנוע זיהום באופן כללי, כפי שטוענים הרופאים בזמננו, אך בתנאי שאינם עושים זאת מחמת זלזול בדברי חז"ל, ומחמת רצון לבטל כליל את חיוב המציצה²⁹⁸; ויש שהתירו רק כהוראת שעה, אם בגלל מחלה זיהומית מיוחדת באותו זמן ובאותו מקום, או בגלל גזרת השלטונות, או מצבים אחרים שיש לחוש שתיבטל מצות המציצה לגמרי^{299,300}.

מבצעים מציצה בפה יש הנוהגים לחטא את הפה ביין או בנוזל אלוהול²⁹⁶.

דרך שלישית היא השיטה הדורשת להמשיך במציצה בכל מקרה, שכן זו חובה שהטילו חז"ל, ואין לבטלה, אלא שהסכימו בתנאים שונים לשנות את דרך המציצה, והציעו דרכים שונות כיצד לבצע את המציצה שלא בפה. הפוסקים שהסכימו להתיר דרכים חלופיות למציצה, דנו בשיטות הטכניות השונות. עיקר השאלה היא, איזו שיטה דומה ביותר

נפרצה הפירצה לעשות בכלי, תעמדו ותלחמו על זה לעשות בפה דווקא, אבל אצלנו (כך אמר החזון איש ז"ע) לצערינו כבר אנו עומדים אחרי הפירצה הזו, עכ"ל. [299] שד"ח קונטרס המציצה חי"ב פ"א סי' יא, ופ"ב סי' יח; שו"ת מהר"ם שיק ח"א סי' קנב; שו"ת עין הבדולח סי' יג; שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' פז; שו"ת בית יצחק ח"ד סי' צח; שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' צז; שו"ת חלקת יעקב חי"ב סי' נג, וח"ג סי' קז; ההלכה במשפחה פ"ב סי' ג. וראה בס' דם ברית, שהרב נתן אדלר, הרב הראשי של אנגליה, שינה בדרך המציצה, בגלל משפט שהתנהל נגד מוהל שגרם לזיהום של תינוק. וראה בס' ההלכה במשפחה פ"ב סי' 9, בשם הגרי"ז מבריסק, שפעם היתה בעיר בריסק סכנת שחפת, והתירו למצוץ בכלי. [300] בכתב העת כוכבי יצחק, ח"א עמ' מ, ווינה תרז' 1847, התפרסם מכתב מהחת"ס, מיום כ' בשבט תקצ"ז (1837) לתלמידו הרב אלעזר סגל הורוויץ אב"ד ווינה, בעל יד אלעזר, וז"ל: "כי לא נמצא מציצה בפה דווקא כי אם למקובלים וכו', ואין לנו עסק בנסתרות היכא דאיכא למיחש לסכנה כל דהוא, ושורש מ"י, הוא לשון סחיטה וכבישה להוציא דבר מכוחו, ועל כן לא חשוב באיזו דרך מגיעים לאותה מטרה, ועוד אפילו אם היה כתוב במפורש בש"ס שהמציצה בפה, מכל מקום מכיוון שאין זה מהכשר המצווה, אלא משום סכנה, וכמו שבש"ס מוזכר גם השימוש באספלטית ובכמון משום סכנה, ואנו איננו משתמשים בזה, הוא הדין

מערכת מילה, קונטרס המציצה פ"ג סי' ח; ובסוף הקונטרס מביא אזוהרה גדולה, שנדפסה בירושלים בשנת תרס"א/ 1901, וחתומה על ידי הרבנים הגאונים יעקב שאול אלישר, שמואל סלנט, ושניאור זלמן לאדיער, שאסרו המציצה במכשיר, והצריכו בפה דווקא. וראה בנידון בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' צא. וראה עוד במאמרו של י. לוי, המעיין, ניסן תשכ"ה, עמ' 8 ואילך; הנ"ל, נועם, ט, תשל"ו, עמ' רצ ואילך. וראה עוד בס' ברית כרותה לשפתים פ"י. [296] ראה שו"ת דבר שמואל סי' צח, הובאו דבריו בשו"ת או"ח סי' תריב סק"ז, ששלל מנהג זה, אך מכל מקום הרבה מוהלים נוהגים כך. וראה בשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' קלט בענין חיטוי הפה במשקה בברית מילה הנעשית ביום-הכיפורים. [297] ראה שו"ת מהר"ץ חיות סי' ס; שו"ת דעת כהן סי' קמ-קמב. וראה מכתבו של החת"ס בהע' 300 להלן. [298] שו"ת דעת כהן סי' קמ-קמב; שו"ת הגרי"א הרצוג ח"ד סי' פד; שו"ת הר צבי ח"ד סי' ריד. וראה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה ח"ד סי' מד, שהביא דברי הגרצ"י קוק, שכתב בשיטת אביו הראי"ה, שהתיר מציצה בשפופרת רק במקום חשש סכנה ומחלה, ואף זאת לא התיר בירושלים. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קמח אות ב, ושם ח"י סי' קסח אות א, שכתב וז"ל: "בדידי הוי עובדא פה זכרון מאיר, שהייתי יחד על כניסת ברית עם גאון ישראל החזון איש ז"ע, וראה והרגיש שאני מקפיד מאד על מציצה בפה, ואמר לי בלשון קדשו, הנה אצלכם שעדיין לא

בפה³⁰²; ויש מי שכתב, שבמקומות שמגיפת האיידס לא התפשטה, ובפרט בין היהודים, יש להמשיך ולעשות המציצה בפה דווקא, אבל הורים או מוהלים שנמנעים ממציצה בפה כי הם חוששים בכל זאת למחלה המדבקת, אין לרנן אחריהם³⁰³.

בעקבות פרסום של הדבקת מספר תינוקות בנגיף ההרפס לאחר מציצה בפה בראשית המאה ה-21³⁰⁴, התעורר מחדש הפולמוס על מציצה בפה. ניתוח המקרים

מאז שהתפתחה המגיפה העולמית של איידס, יש שנטו לבטל את המציצה בפה, מחשש להידבקות המוהל באיידס מתינוק נגוע, או מחשש להדבקה של התינוק ממוהל נגוע. יש מי שכתב, שכאשר הנימול הוא ממשפחה הגונה וידועה למוהל, יש להמשיך במציצה בפה, אבל כאשר הוא מבצע ברית מילה לתינוק ממשפחה 'מפוקפקת', אל לו להסתכן במציצה בפה³⁰¹; יש מי שכתב, שאם המוהל חושש מהדבקה במחלת איידס, יכול להציע לאבי-הנימול שהוא ימצוץ

שלא בפה מאת הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור. [301] שו"ת קובץ תשובות סי' קב. וראה גם בשו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקפח; סי' במראה הבזק, ח"ג עמ' 197. [302] שו"ת תשובות והנהגות, שם. וראה עוד בשו"ת קנין תורה בהלכה, ח"א סי' צח. [303] שו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תקג. [304] *Gesundheit B, et al, Pediatrics* 2004, 114:e259. וראה גם ב. גזונטהייט ואח', הרפואה קמד:126, 2005. מדובר על 7 מקרים מישראל ועוד מקרה מקנדה בתקופה של 8 שנים (משנת 1994 ועד שנת 2002). יש להדגיש כי ב-4 מתוך 8 המקרים לא נבדקו רמות הנוגדנים להרפס אצל המוהלים, ובמקרה אחד שבו נמצאו רמות חיוביות אצל המוהל היתה גם רמה חיובית אצל האם. אשר על כן מדובר בהסתברות נמוכה ביותר לזיהום בנגיף ההרפס של התינוקות גם כאשר מוצצים בפה, אין הוכחה חותכת לקשר בין המציצה בפה לבין הזיהום בהרפס אצל חלק מהתינוקות הנ"ל, ומכל מקום מדובר בשכיחות סטטיסטית נמוכה מאד, שכן בתקופת המחקר הנ"ל בוצעו לפחות 40,000 בריתות שבהם בוצעה מציצה בפה, ורק ב-7 מקרים היתה הדבקה בהרפס, ומתוכם במחצית המקרים אין כלל הוכחה שהמוהל היה נשא של הנגיף, ובמקרה נוסף יתכן שדווקא האם הדביקה את התינוק ולא המוהל. יתר על כן, אין כל הסבר במאמר הנ"ל כיצד נבחרו המקרים הללו, האם באותה עת היו גם מקרים אחרים של הדבקה בהרפס, האם היו

בעניין המציצה שיכולים להמירה בכל צורה, אך יזהירו לרופאים המומחים שיעידו באמת אם הספוג עושה פעולת מציצה כמו בפה. ולא נמצאה תשובה זו בשו"ת חת"ס, אך הובאה בשו"ת מהר"ץ חיות סי' ס; בערוך השלם, קוהוט, כרך א עמ' 120; ובס' הברית סי' רסד בביאה"ל ס"ז סק"ג. וראה המשא ומתן ההלכתי בשו"ת יד אלעזר סי' נה. אך ראה בשו"ת קונטרס המציצה ח"ב פ"א סי' יא, ופ"ב סי' יח, בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קנב, ובשו"ת עין הבדולח סי' יג – שלא התיר החת"ס מציצה שלא בפה בדרך כלל, אלא דווקא כהוראת שעה, כדי לסייע לתלמידו בווינה, כשרצו לבטל כליל את המציצה, בגלל תקלה של זיהום בשחפת שארעה למוהל שם. הרקע למכתב זה הוא אירוע של תמותת מספר תינוקות בשנת 1837 בווינה בירת אוסטריה, ואשר נטען כי הם מתו לאחר ביצוע מציצה בפה. פרופ' וורטהיימר, מנהל בית החולים היהודי בווינה באותה עת, נתמנה על ידי השלטונות לברר את סיבת מותם של התינוקות. לדעתו המציצה בפה העבירה מחלה מדבקת מהמוהל לתינוקות, והוא פנה לרבה האורתודוקסי של וינה, הרב אלעזר הורוויץ, בשאלה הנ"ל, אשר הפנה את השאלה לרבו, החת"ס. וראה עוד בנידון מכתב זה של החת"ס בשו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' צא; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קל-קלא; סי' ברית כרותה לשפתים פ"י. ולעומתם ראה בשו"ת הגרי"א הרצוג חו"ד סי' פד. ובאופן דומה כתב בשו"ת בית יצחק חו"ד ח"ב סי' צח, אודות היתר מציצה

הנחת ספוגיות של צמר גפן ספוג במים או ביין על פצע המילה הטרי, ולחיצתו נגד הפצע, לשם סחיטת הדם – יש שהתירו דרך זו כתחליף למציצה בפה³⁰⁷, ויש מי שאסרו³⁰⁸.

סמים שהמציאו הרופאים, אשר מועילים כמו המציצה – יש מי שהתירו³⁰⁹, אם כי לא ברור לאיזה סמים כוונתו.

מכשיר המוצץ דם על ידי לחיצת אוויר, היינו מכשיר וואקום, והכוונה למשאבת גומי מורכבת, שהמציא אלכסנדר טערטיס, המוהל הראשי של לונדון, בשנת

מבחינה אפידמיולוגית וסטטיסטית, ומבחינת הקשר הסיבתי בין המציצה בפה לבין הזיהום בתינוקות העלה שמדובר בחשש בלבד, ואף הוא חשש רחוק מאד. לאור זאת פרסמו גדולי הדור התנגדות נחרצת לביטול המציצה בפה³⁰⁵. ומכל מקום צריך המוהל לנקוט באמצעי זהירות למנוע גם את החשש הרחוק של הדבקה תינוק בנגיף ההרפס³⁰⁶.

שיטות מציצה שלא בפה – לשיטות הסוברים שבתנאים מתאימים מותר לבצע מציצה שלא בפה, דנו הפוסקים במספר שיטות טכניות אם מותר להשתמש בהם לצורך המציצה:

מכשול בבריאות הגוף לא למוהל ולא לתינוק, ובתנאי שמנקה פיו כהלכה, וגם אם ימציאו איזה המצאה שיעשה פעולת המציצה ע"י דבר אחר אסור להזניח דרך המציצה בפה ... והעובר על כל הנ"ל הוא בכלל פורץ גדר על כל התוצאות הנובעות מזה". [306] והיינו שאם יש לו פצע בפה לא ימצוץ בפה, אלא ימצוץ בשופרת אם יתן לאחר למצוץ בפה, וישטוף היטב את פיו באלכוהול 70%, וימרח על פצע המילה משחה נגד נגיף הרפס (זובירקס), וכיו"ב. [307] החת"ס במכתבו לבעל ה"ד אלעזר, ראה הע' 300 לעיל; שו"ת מטה לוי ח"ב סוסי"ס; שו"ת יד אלעזר סי' נה; מ"ב בביאוה"ל סי' שלא ס"א, שאף התיר זאת בשבת. וראה מה שכתב בנידון בשו"ת ציץ אליעזר ח"י"ח סי' כד. וראה באריכות בשו"ת מנחת שלמה, להרב שלמה יצחק לוי ממוניאפוליס, סי' לב, ומה שכתב על דבריו בשו"ת באר משה ח"ב סי' עה. [308] שו"ת דעת כהן סי' קמא-קמב; אות חיים ושלום סי' רסד סק"ב; שו"ת לבוש מרדכי סי' ל. וראה במאמרו של י. לוי, המעיין, ניסן תשכ"ה, עמ' 8 ואילך, הנ"ל, נועם, ט, תשל"ו, עמ' רצ ואילך, ובשו"ת באר משה ח"ב סי' ער-עה וסי' פ – שאין בכוח הספוג למצוץ הדם ממקומות הרחוקים. [309] שו"ת מהר"ץ חיות סי' ט.

קרובי משפחה אחרים שסבלו מזיהום הרפטי, ובעיקר לא נבדקה התאמה בין התינוקות לבין המוהלים בשיטת DNA, שהיא הדרך המודעת האמינה היחידה לקביעת קשר הדבקה בין שני גורמים. נתונים כאלה אינם מהווים הוריי-נגד לביצוע פעולה רפואית כלשהי, ולשיטת הסוברים שמציצה בפה היא חלק הכרחי בקיום מצוות המילה, הרי יש לראות בכך הוריייה נאותה בנוכחות שכיחות נמוכה ביותר של חשש לזיהום. [305] הגר"ש אלישיב פרסם פסק הלכה ביום טו אדר א תשס"ה, ובו כתב: "אחרי שהוברר הדבר על ידי רופאים מומחים בארה"ק ובחול" כי אין חשש רפואי שמציצה בפה – כפי שנהגו משנות דור ודור – תגרום ח"ו לפגיעה ברך הנימול, וב"ה רבבות אחב"י מקיימים מצוה זו בשמחה ואין פרץ וצווחה הרי ברור שכל הדיבורים למנוע מציצה בפה הבל יפצה פיהם וחלילה לשנות בכי הוא זה ענין המציצה בפה. אמנם כן כאשר יש למוהל פצע בפיו יעשה את המציצה בפה – ע"י אחר". והגר"ש ואזנר כתב ביום כה אדר א תשס"ה תשובה לבנו בנידון, שצריך לעשות מציצה בפה דווקא "וכל תחליף לזה אינו ממלא טעם חיוב המציצה בכלל", "וכיון שזאת צורת המציצה מימות עולם, הוא בכלל שומר מצוה לא ידע דבר רע, ולא יאתה כל

תר"ס/ 1900, ופירסמו בספרו 'דם ברית' (1901) – יש שהתירו³¹⁰, ויש מי שאסר, כי איננו דומה למציצה בפה³¹¹. מכל מקום שיטה זו לא התקבלה בין המוהלים בגלל מורכבותה.

עקרון המציצה – יש מי שכתב, שהעקרון של מציצה הוא דווקא כאשר יש יניקה והמשכה, ולפיכך בכל מקרה לא די בקינוח בספוג או בצמר גפן³¹⁶; ויש מי שכתב, שגם צורה של קינוח מועילה מעיקר הדין, והצורך במציצה בפה דווקא היא רק על פי הסוד³¹⁷.

בתיקון ציצין המעכבים – כאשר עושים רק תיקון של ציצין המעכבים, גם לשיטות הסוברים שמציצה היא מעיקר המצווה, הרי בדיעבד אם לא מצצו כדין, אין זה מעכב³¹⁸.

כשלא מאפשרים מציצה – כאשר מלים בבית חולים, ושם לא מאפשרים מציצה בפה – יש מי שכתב, שאם

מציצה בפה דרך שפופרת של זכוכית, היינו שפופרת זכוכית בעלת פתח דחוס ומלא צמר-גפן מצד אחד, ופתח רחב המתאים להכנסת העטרה מצד שני, השואפת לתוכה את הדם. שפופרת זו תוכננה לראשונה בשנת תרמז/ 1887, על ידי הרב ד"ר מיכאל קאהן מפולדה (1849-1919), בעזרת ד"ר וון-פטנקופר³¹² – יש שהתירו³¹³, ויש שהתנגדו³¹⁴. יש מי שכתב, שאם יש הכרח לבצע את המציצה בעזרת שפופרת זכוכית, וגם שמים צמר גפן בשפופרת, יש להקפיד שצמר-הגפן לא יפריע לכח המציצה בפה³¹⁵.

בישראל, בשלהי המאה ה-20, התבצעו

וראה שם, שמהיר שצריך להתאמן וללמוד היטב את השימוש הנכון בזה; שו"ת מערכי לב סי' נד. וכן משמע שיטת החזו"א – ראה שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קמח אות ב. וראה עוד במאמרו של י. לוי, המציצה בפה לאור הרפואה, המעין ניסן תשכ"ה, עמ' 8 ואילך. [314] הרב דוד פרידמן מקארלין, קונטרס המציצה, ח"ב, עמ' פג ואילך; שו"ת מטה לוי ח"ב סוסי' ס; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' רמד; תפא"י שבת פי"ט אות יח; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שלח; שו"ת מהריט"ץ ח"א סי' ק; שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' צז. [315] ראה שערי הלכה ומנהג, ח"ג סי' צז. [316] שו"ת בנין ציון ח"א סי' כג-כד. [317] תשובת החת"ס לרב הורוביץ בעל יד אליעזר, שהובא לעיל. וראה עוד בס' הברית, סי' רסד בביאור הלכה עמ' ריג ואילך. [318] שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קא.

[310] ראה בספרו הנ"ל רשימת מתירים, וביניהם הגר"ש סלנט, בעל ערוה"ש, והרב ראובן בנגיס. [311] שו"ת דעת כהן סי' קמא-קמב. [312] ראה הרפואה והיהדות עמ' 242, הע' 28; י. לוי, נועם, ט, תשל"ו, עמ' רצ ואילך. [313] בשנת תרמ"ח/ 1888 הוציאה הקהילה האורתודוקסית של פרנקפורט קונטרס, שמתיר מציצה על ידי שפופרת של זכוכית, וחתם עליה הגר"ש הירש, והסכים עמו הג' ר' יצחק אלחנן ספקטור; הרב עזריאל הילדסהיימר, הובאו דבריו במאמרו של ד. קפלין, הדרום, לו, תשרי, תשל"ג, עמ' 66; שו"ת דעת כהן סי' קמא-קמב, והתיר דווקא כשהמוהל סובל ממחלה מדבקת; שו"ת הגר"א הרצוג חיו"ד סי' פד; הרב הראשי לאנגליה וחברי בית הדין של לונדון הנהיגו בשנת תשט"ו, 1955, שיש לבצע המציצה בפה דרך שפופרת זכוכית; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' ריד,

באב, פרט ליום הכיפורים, מותר למצוץ ביין שבפה, מפני שהוא לרפואה, והחשש הוא רחוק שיבלע ממנו, ואין זה כדרך אכילתו³²⁵.

מציצה בשבת — יש מי שכתב, שלא ימצוץ בחזקה בשבת, כדי לחוש לדעת הרופאים שאומרים שהמציצה דווקא מוסיפה דם³²⁶, אך יש מי שכתב, שלא ראינו שחששו לכך, אלא עושים את המציצה בשבת כמו שעושים אותה בחול; ומכל מקום כדאי לכתחילה לעשות המציצה רק פעם אחת, ורק אם חושב המוהל שלא עלתה בידו המציצה, ימצוץ פעם שניה³²⁷.

דיני הטפת דם ברית

הטפת דם הברית מתייחסת לשני מצבים: הטפת הדם בעת ביצוע מילה רגילה; הטפת דם ברית במצבים מיוחדים, שלא ניתן לבצע את המילה הרגילה, ולא נותר אלא להטיף דם ברית.

בביצוע מילה רגילה — הטפת דם ברית בביצוע מילה רגילה גם היא חלק מעיקר מצות מילה³²⁸, והיא מוזכרת

מדובר במילה בזמנה, יעשה המציצה בכלי או בספוג, ולא ידחה מילה בזמנה, אבל כשהמילה היא שלא בזמנה, ידחה אותה עד לשיחורור מבית החולים, ויעשה המציצה בפה³¹⁹; ויש מי שכתבו, שגם מילה בזמנה ידחה, עד שיצא היילוד מבית החולים, ויעשה המציצה בפה³²⁰. כל זה, כמוכן, לשיטות הסוברים שצריך מילה בפה דווקא, ולא מועיל בשפופרת.

אם אבי הבן לא מניח למוהל לעשות המציצה כרגיל — יש הסבורים, שהמוהל לא יקבל על עצמו לבצע המילה בלא מציצה³²¹; ויש מי שכתב, שאם אי אפשר בשום אופן למצוץ בפה, יקבל המצווה למול, וימצוץ על ידי דבר המפסיק³²².

מציצה במבוגרים — יש מי שכתב, שאף שצריך להקפיד על מציצה בפה דווקא, אבל במילה של מבוגרים יש להתיר פעולת מציצה דרך שפופרת וצמר גפן³²³.

מציצה ביום תענית — יש הסבורים, שרשאי למצוץ הדם כדרכו, והנהוגים למצוץ ביין, לא יזלפו בפה³²⁴; ויש הסבורים, שבכל התעניות כולל תשעה

[325] שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סוסי' רס; קצה המטה על מטה אפרים סי' תריב סקי"א. וראה עוד בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' שטו. [326] תפא"י שבת יט ב. [327] שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קלד אות א; שם ח"ח רס"י צ. וראה עוד בס' אוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ח. [328] שו"ת משיב נפש ח"ב, ברית שלום סי' א-יב; העמק שאלה, שאילתא י סק"א; שו"ת הגרי"א הרצוג חיו"ד סי' פא סק"א; שו"ת משפטי עזיאל מהדו"ת חיו"ד סי' מו; דת והלכה, סי' ב, ומביא שם גם בשם הגר"ח מבריסק; שו"ת מנחת

[319] שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' נג, וח"ג סי' קז. [320] שו"ת מנחת אלעזר ח"ו סי' כו; שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' צז-צח; שו"ת באר משה ח"ב סי' עד-עה, וסי' פ-פא. [321] שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמד; רש"ר הירש, הובאו דבריו בשערים המצויינים בהלכה סי' קסג סקי". וראה עוד בס' אות חיים ושלום סי' רסד סקי"ב. [322] כורת הברית סי' רסד. [323] שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' ריד אות ד, וסי' רסז אות ב. [324] גליון מהרש"א יו"ד רס"י רסה; שע"ת או"ח סי' תריב סקי"ז; מ"ב סי' תרכא סקי"א.

בפירוש בנוסח הברכה על מילת גרים³²⁹, דם לשיטתם.

ועל מילת עבדים³³⁰, אך אין היא מוזכרת בנוסח הברכה של מילת יילוד יהודי³³¹.

אם בדיעבד חתך הערלה ופרע, ולא יצא דם — מי שכתב, שצריך להטיף דם ברית אם מל ולא יצא דם, ואין בזה איסור חובל³³⁷; ויש מי שהסתפק אם הוא ערל לעיכוב, או שכבר אינו ערל, אלא שצריך אחר כך הטפת דם³³⁸.

הטפת דם ברית במצבים מיוחדים — עניין הטפת דם ברית נידון גם במצבים שבהם אין ערלה לחיתוך, וכדלקמן:

נולד מהול — בעניין הטפת דם ברית לנולד מהול, נחלקו בכך תנאים ואמוראים³³⁹. לשיטת הסוברים, שנולד מהול חייב בהטפת דם ברית — יש מי שכתב, שהיא מצווה מן התורה³⁴⁰; ויש מי שסבורים, שהחיוב הוא רק מדרבנן³⁴¹. להלכה נחלקו ראשונים — יש פוסקים, שצריך להטיף דם ברית³⁴²; יש פוסקים,

גדרי דם הברית — דם הברית נחשב רק אם יצא אחרי הסרת הערלה, או עם הסרתה, אבל אם הדם היוצא איננו בקשר עם מעשה הסרת הערלה, איננו נחשב בכלל דם ברית³³², ואם חתך יהודי מקצת הערלה ויצא דם, אבל גוי חתך את רוב הערלה, אין הדם הזה עולה לדם ברית³³³; ויש מי שהסתפק בדבר זה³³⁴.

כמות הדם — יש מי שכתבו, שבהטפת דם ברית בשעת מילה לא די בטיפה אחת כמו בנולד מהול³³⁵, אלא יש לאפשר זרימת דם חופשית³³⁶. אכן לא נתבארה כוונתם, שכן ברור שיש לעשות מעשה לעצור הדם, אחרת עלול התינוק למות משטף דם, וכך נוהגים כל המוהלים; ואם כן, לא ברור מה הוא השיעור של זרימת

כד אות ב; דת והלכה, סי' ב. [337] תשובת האדר"ת, הובאה בס' אוצרות הראי"ה, ח"ד עמ' 132. [338] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סוסי' רכג. [339] תוספתא שבת, פט"ז; ירושלמי שבת יט ב; שבת קלה א; יבמות עא א; גרים ב ב; דברים רבה, ו, א. וראה שאילתות, שאילתא י, ושאלתא לז; מגן אבות להמאירי, העניין הי"ד; שו"ת אור זרוע ח"ב סי' צט. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, עמ' כז, בטעמי החולקים בנידון. [340] כללי המילה לרבי גרשום הגוזר, בס' זכרון ברית לראשונים, עמ' 120. [341] לבוש יו"ד רסג ד; קרן אורה יבמות עב א, בדעת הרמב"ם. וראה בנידון בשו"ת עמודי אור סי' סה. [342] רב האי גאון, הובאו דבריו ברי"ף ורא"ש שבת קלה א, ובטור יו"ד סי' רסג; תניא סי' צב, בשם רב יהודאי גאון; ר"ח ורי"ף ורמב"ן שבת שם; רמב"ם מילה א ז; שו"ת הרשב"א ח"א סי' שכט; שו"ת תשב"ץ ח"ב סי'

יצחק ח"ג סי' קא אות י, וח"ה סי' כד אות ב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' כט; שו"ת באר משה ח"ב סי' עג. פוסקים אלו הביאו ראיות מהמקורות הבאים — רש"י שבת קלד א ד"ה לכרכי; ר"ן שבת שם; שטמ"ק ב"ק פח א ד"ה שכן; לב אריה חולין מז ב; מגן אבות (למהר"ם בנעט), מלאכת שוחט. וראה בשו"ת משכנות יעקב חיו"ד סי' סג; שו"ת אבני נזר חיו"ד ח"ב סי' שלח; שו"ת בית יצחק חאו"ח סי' לו; אנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, עמ' כה-כו. [329] שבת קלז ב; רמב"ם מילה ג ד; טושו"ע יו"ד רסח ה. [330] שבת קלז ב; רמב"ם מילה ג ה; טושו"ע יו"ד רסז יב. [331] ראה ח"י רמב"ן ורשב"א, שבת קלז ב. [332] שו"ת הגר"א הרצוג חיו"ד, סי' פא סק"א; שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' רטז. [333] מנ"ח מ' ב סק"ג. [334] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סי' צח. [335] ראה להלן הע' 339 ואילך. [336] שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי'

הטפת דם ברית³⁵¹, ומכל מקום אין מברכים על הטפה זו³⁵².

הרבנות הראשית לישראל פסקה, שאין צורך בהטפת דם ברית למגויירים לחומרא האתיופיים³⁵³.

גוי שמל לשם גירות, אך לא טבל, ואחר כך רוצה לטבול, אינו צריך הטפת דם ברית³⁵⁴.

אם מל לשם גירות בשבת, אינו צריך הטפת דם ברית³⁵⁵.

גוי הבא להתגייר והוא סריס, אינו צריך הטפת דם ברית, ונכנס תחת כנפי השכינה

שאינן להטיף דם ברית³⁴³; ויש מי שכתב, שמצד הדין אין להטיף, אבל מצד מנהג הגאונים יש להטיף³⁴⁴. כמו כן חלוקים הפוסקים, אם מברכים על הטפת דם זו, ואם היא דוחה שבת³⁴⁵, ולהלכה נוהגים שאין מברכים על הטפת דם זו, וכן אין היא דוחה שבת³⁴⁶. ואם בדיעבד הטיף דם ברית בשבת – יש מי שכתב, שאין צריך לחזור ולהטיף דם ברית³⁴⁷; ויש מי שהסתפק בזה³⁴⁸.

מי שבא להתגייר – הטפת דם ברית בגוי שנולד מהול, או שנימול שלא לשם גירות, ובא להתגייר, נחלקו בכך תנאים³⁴⁹, ולהלכה יש מי שכתב, שאין מטיפים דם ברית לגוי מהול שבא להתגייר³⁵⁰, אך רוב הגאונים ורוב הראשונים פסקו, שצריך

עשין כח; ב"י יו"ד סי' רסח; טוש"ע יו"ד רסח א. וראה במלחמות לרמב"ן סוף פ' ר' אליעזר מילה. וראה בשו"ת שאגת אריה סי' נג; שו"ת צמח צדק סי' רב, שדנו למה צריך הטפת דם ברית לגוי שנימול כהלכה, אבל שלא לשם גירות. וראה עוד בשו"ת אגרות משה חאבה"ע ח"ג סי' ד. [352] רמב"ם מילה ג ו; טוש"ע יו"ד רסח א. וראה בשו"ת יו"ד סי' רסח סק"א; ביאור הגר"א שם סק"ג; שו"ת משכנות יעקב ח"ד סי' סא; שו"ת משנת יעב"ץ חיו"ד סי' לג. וראה בר"ן על הרי"ף פ"א דמילה, שכתב בשם הרמב"ן, שמברכים אקב"ו להטיף דם ברית מן הגרים. וראה עוד פרטי דינים בגוי מהול שבא להתגייר באנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, עמ' לב-לג, ובאוצר הברית ח"ב קונ' הטפת דם ברית עמ' שמג-שמה. וראה בשו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תריג, שדן בשאלה מתי צריך להטיף את הדם במקרה כזה, לפני הטבילה לשם גירות או לאחריה, עיי"ש. [353] ראה במאמרו של הגר"א שפירא, ברקאי, ג, תשמ"ו, עמ' 144 ואילך, ובס' חוות בנימין ח"א סי' כא. [354] מאונים למשפט ח"א סי' כ. [355] חוקת הגר לאאמור"ר פט"ו הע' 23. וראה בשו"ת רעק"א

מב; שו"ת אור זרוע ח"ב סי' צט; טוש"ע יו"ד רסג ד. [343] בה"ג הל' מילה; שאילתות שאילתא י, ושאלתא לו, וראה בהעמק שאלה שאילתא י; תוס' שבת קלה א ד"ה לא נחלקו; הגהות מיימוניות, מילה א ז, בשם רא"ם. [344] יש"ש יבמות פ"ח סי' ה. וראה מנ"ח מ' ב. [345] ראה שיטות הפוסקים ומחלוקותיהם בנידון באנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, עמ' כח-כט, ועמ' לו-לח. וראה באריכות בשו"ת כת"ס חיו"ד סי' קטז. [346] ראה באוצר הברית, ח"ב קונ' הטפת דם ברית, עמ' שמב. [347] כורת הברית סי' רסו סק"ד. [348] פת"ש יו"ד סי' רסו סק"א. [349] תוספתא שבת פט"ו; ירושלמי שבת יט ב; שבת קלה א; בראשית רבה מו ט. וראה אנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, עמ' ל-לא. [350] מנ"ח מ' רפב, בדעת הרשב"א. אך ראה בשו"ת הרשב"א ח"א סי' שכט, שלא משמע שהכריע כן, וי"ל. [351] תשובות הגאונים, שערי צדק, ח"ג שער ו סי' לו; אוצר הגאונים, חלק התשובות ח"א כרך ב סי' שצ; בה"ג הל' מילה; מאירי שבת קלה א, בשם רוב הגאונים; רי"ף ורא"ש שבת שם; תוס' שבת קלה א ד"ה לא; רמב"ם מילה א ז; סמ"ג

ביום³⁶³; ויש הסבורים, שנימול בלילה אינו צריך הטפת דם³⁶⁴.

יש מי שכתב, שאם נימול בתוך שמונה או בלילה, מצווה למשוך עורלתו, על מנת לקיים בו מצות מילה³⁶⁵.

מי שנימול לשם רפואה, ולא לשם מצות מילה — רוב הפוסקים סבורים, שצריך הטפת דם ברית³⁶⁶.

מי שנימול בטעות כיהודי, והתברר שהוא נכרי — צריך לחזור ולהטיף דם ברית³⁶⁷.

שיטת ההטפה — הטפת דם ברית צריכה להיעשות בצפורן, בדרך מישמוש וגרירה עד שיצא דם, ויעשה ההטפה בנחת, וצריך לבדוק יפה יפה³⁶⁸, ובדיקה זו לא יעשה בברזל, אך הטפת הדם עצמה יכול לעשות בכלי מתכת³⁶⁹. ויש להמתין הרבה, ואין חוששים ליום השמיני, כדי

בטבילה בלבד³⁵⁶.

רופאים ערלים שמלו גר, או הטיפו לו דם, צריך הטפת דם ברית שנית על ידי רופא או מוהל יהודי, ודי בדקירה בעלמא להוציא מעט דם³⁵⁷. והוא-הדין אם ראביי רפורמי מל גוי לשם גירות³⁵⁸.

יהודי שנימול שלא כהלכה — דנו הפוסקים במצבים שונים:

נימול על ידי גוי הפסול למילה — יש אומרים, שצריך להטיף מהנימול דם ברית³⁵⁹; ויש אומרים, שאין צריך הטפת דם ברית³⁶⁰.

נימול בתוך שמונה ימים — יש הסבורים, שאין צריך להטיף ממנו דם ברית³⁶¹; ויש הסבורים, שהנימול בתוך שמונה צריך להטיף ממנו דם ברית³⁶².

מי שעבר ומל את הקטן בלילה — יש הסבורים, שצריך לחזור ולהטיף דם ברית

א. וראה בשו"ת שאגת אריה סי' נב-נד. [362] ט"ז יו"ד סי' רסב סק"ב, וסי' רסד סק"ה; ש"ך יו"ד סי' רסב סק"ב, וסי' רסד סק"ו. [363] רמ"א יו"ד רסב ב; ט"ז וש"ך שם. [364] שו"ת שאגת אריה סי' נג. וראה עוד באנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, עמ' לג-לו. וראה שם, בדין הטפת דם ברית בשבת, למי שנימול שלא כדיון. [365] העמק שאלה, שאילתא י, סוף אות א. [366] נחל אשכול, ח"ב עמ' 130. [367] הגרי"ש אלישיב, מוריה, גליון רה-רו, עמ' עח, נדפס בשו"ת קובץ תשובות סי' קו אות א. וראה בשו"ת משפטי שמואל (ורנר) סי' א, שפסק שאינו צריך הטפת דם ברית. [368] מגן אבות למאירי העניין הי"ד. [369] ט"ז וש"ך יו"ד סי' רסג סע' ד. וכן נוהגים לעשות ההטפה במחט. וראה עוד רב האי גאון,

סי' קעד. [356] אוצר הגאונים ח"א כרך ב סי' שצג; טור ריש הלכות גרים. וראה ריקאנטי סי' תרא. [357] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' כז. [358] שו"ת אבני צדק חאבהע"ז סי' ז. וראה עוד פרטי הטפת דם ברית בגוי בס' חוקת הגר פט"ו סע' יח-כד. [359] סמ"ג עשין כח; ב"י יו"ד סי' רסד, בדעת הרמב"ם; רמ"א יו"ד רסד א, וכתב שכן עיקר. [360] מאירי ע"ז כז ב; ביאור הגר"א יו"ד סי' רסד סק"י, בדעת הרמב"ם והמחבר. וראה שו"ת שאגת אריה סוסי' נד. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, הע' 121, בשיטת החת"ס חיו"ד סי' קלב. וראה עוד במאמרו של הגר"א שפירא, ברקאי, שם. [361] רא"ש שבת קלה א, בשם הר"ש; ב"י יו"ד סי' רסב, וביאור הגר"א יו"ד סי' רסד סק"י, בדעת הרשב"א; מאירי שבת קלה א; רמ"א יו"ד רסד

העטרה³⁷³, ואין בזה איסור חובל שלא לצורך, כי נוח לו לגר לבוא תחת כנפי השכינה באופן שעולה על פי ההלכה בלא פקפוק³⁷⁴.

בשיעור הטפת הדם – יש מי שכתב, שהיא מילה קצת כעין קליפה, אלא אם כן הוא באופן כזה שיש סכנה לקרוע העור, שאז די בשריטה בלבד³⁷⁵; אך רוב הפוסקים סבורים, שלכתחילה די בשריטה בלבד, והוצאת טיפת דם אחת³⁷⁶; ויש מי שכתב, שהשריטה אין לה שיעור, שאין צורך בהוצאת דם בפועל, אלא כל שנצרך דם כלשהוא כדרך שרט בעור דק שבדק – מספיק³⁷⁷.

הטפת דם ברית בצהבת – יש מי שכתבו, שאין מטיפים דם מתינוק הצהוב,

שלא יבוא לידי סכנה³⁷⁰.

מיקום ההטפה – נחלקו הפוסקים בעניין מקום ביצוע השריטה להוצאת הדם. יש הסבורים, שהטפת דם ברית צריכה להיות במקום החיבור של העטרה עם הגיד, בעור הפריעה והערלה, ולא בגיד עצמו, משום שצריך לעשות ההטפה במקום שדרך הדם לצאת בשעת מילה³⁷¹; יש הסבורים, שאדרכה צריך להיות בראש הגוויה במקום המילה, וכל למטה מן העטרה כשר להטפת דם ברית, והלכה זו נשתכחה, ועושין הטפת דם ברית בעור שלמעלה מן העטרה, וזה כמטיף דם מן האצבע, ועוברים משום לא יוסיף, וכן בגר אין כאן הטפת דם ברית³⁷²; ויש הסבורים, שצריך להקפיד בהטפת דם ברית גם בעטרה עצמה, וגם בעור שמעל

והגרי"ש אלישיב, הובאו דבריהם בס' אוצר הברית ח"ב קונ' הטפת דם ברית עמ' שמט; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תרטו. ולכאורה קשה על דבריהם משיטת שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סוסי' רמ, שבכל מקרה שדעת רוב הפוסקים שאין צורך להטיף, אסור להטיף דם ברית מחשש איסור חבלה, וכאן דעת רוב הפוסקים כשיטת האב"ג, ואם כן לכאורה שייך איסור חובל בהטפה השנייה, שלשיטת האב"ג אין היא מעלה ולא מורידה, וצ"ע. וראה עוד בשו"ת וישב משה ח"א סי' פב. וראה בס' מנחת אשר, בראשית, סי' יח, בענין איסור חובל במילה שאינה מחוייבת. [375] מאירי שבת קלה א. [376] אות חיים ושלום סי' רסג סק"ה; זכרון מרדכי, הובאו דבריו באנציקלופדיה תלמודית, כרך ט, ע' הטפת דם ברית, הע' 56. וראה בס' אוצר הברית, ח"ב קונ' הטפת דם ברית, עמ' שמט, שכשהגיע מעשה לידו להטיף דם ברית בפני ביי"ד של שלושה מגדולי ישראל, הקפידו לראות בעינם דם כלשהו שהוטף. [377] חזו"א או"ח סי' סב סקכ"ז, וי"ד סי' קנד אות ג. ומקורו באור זרוע הל' מילה סי' צט.

הובאו דבריו בתשובות הגאונים, שערי צדק שער ה סי' יג. [370] ראה שבת קלה א, בעובדא דרב אדא בר אבהו; רב האי גאון בשערי צדק שם. [371] ראבי"ה שבת סי' רפה; המאירי במגן אבות העניין הי"ד; כללי המילה לר' יעקב הגורן, בזכרון ברית לראשונים עמ' 36; כללי המילה לר' גרשום הגורן, בזכרון ברית לראשונים עמ' 120; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' כז; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שלד אות כז; אות חיים ושלום סי' רסג סק"ה; בורת הברית סי' רסג סק"ג; זוכר הברית סי' טז סי"ב; שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת חיו"ד סי' קטב; הגרי"א הענקין קול תורה שנה יז, טבת-שבט תשכ"ג; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' כט אות ד. [372] חזו"א שבת סי' סב סקכ"ז, וי"ד סי' קנד אות ג. ומקורו באור זרוע הל' מילה סי' צח אות ב, וכן משמע מתשובות הגאונים שערי צדק שער ה סי' יב. וחזק דעת החזו"א הגרי"י קניבסקי, הובאו דבריו בס' אוצר הברית ח"ב קונ' הטפת דם ברית עמ' שמט-שנח. [373] כדי לצאת ידי חובת שיטת החזו"א ושיטת האב"ג וסיעתם. [374] הגרש"ז אויערבאך,

— יש אומרים, שהעטרה היא מסוף הגיד, המקום שבו מתחיל השיפוע, עד הנקב³⁸⁴, ואם נשארו ציצין ברוב גובה העטרה, אף אם רוחבם אינו אלא כעובי חוט, ורוב שטח העטרה אינו מחופה עור, הרי הם ציצין המעכבים את המילה, וכל שכן שמעכב, אם רוב שטח העטרה מחופה³⁸⁵; יש אומרים, שאמנם העטרה היא מסוף הגיד עד הנקב, אבל עיקרה של העטרה הוא שפתה, מה שנקרא כפי המוהלים 'המדרגה', והיא צריכה להיות מגולה³⁸⁶, על כן אם לא הוסר לפחות רובו של העור המכסה את 'המדרגה', הרי אלו ציצין המעכבים את המילה, וכמו כן מעכב, אם רוב גובה העטרה מחופה, ואפילו ברוחב חוט בלבד; ויש הסבורים, שעטרה פירושה 'המדרגה' בלבד, ורק היא צריכה להיות מגולה, וכל פיסת עור שם מעכבת³⁸⁷.

הרדמה במילה

ראה נספח בפירוט.

ספרדי, הובא בב"י יו"ד סי' רסד; ש"ך יו"ד סי' רסד סק"ט, בשם הב"ח והדרכי משה; דרישה אבהע"ז סי' ה סק"ב; ט"ז יו"ד סי' רסד סק"ח (וראה מה שכתב בשיטתו בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שלו סק"א); חכמת אדם קמט טו; שו"ת שמש צדקה חיו"ד סי' יג; אריה דבי עילאי, קונ' אבני זכרון חיו"ד סי' יד; שו"ת צמח צדק (לובביטש) חיו"ד סי' רב; שו"ת ברכת חיים סי' צב; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שלה-שלו; שו"ת צור יעקב סי' קמב; ערוה"ש יו"ד רסד כא; שו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קטו-ק"ז. [387] תבואות שור, שבת דקל"ז; שו"ת שארית יהודה, בשם אחיו בעל התניא; שו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סי' רנה; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"א סי' צב; שו"ת עולת יצחק סי' קעד; שו"ת מהרש"ם חיו"ד סי' עה; שו"ת נפש חיה סי' עג. וראה בנחל הברית סי' א סק"ג, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קא, בשיטת

כדרך שאין מלים אותו כשהוא צהוב³⁷⁸.

דיני ציצין המעכבים ושאין מעכבים

ציצין הן שאריות של עור הערלה, שלא נחתכו בשעת המילה. יש ציצין המעכבים את המילה, שאם לא חזר להורידם, אין התינוק מהול, ויש ציצין שאינם מעכבים את המילה, שגם אם לא חזר להורידם, התינוק מהול כדין³⁷⁹; ולכתחילה יש לחתוך ולהסיר את כל הציצין, אף אלו שאינם מעכבים, אלא שנחלקו הפוסקים, אם ביום חול חוזר על הציצין שאינם מעכבים אם לא³⁸⁰.

ציצין המעכבים, גם אותם צריך לחתוך דווקא, ולא מועיל רק לגלות את העטרה³⁸¹.

ציצין המעכבים את המילה הם בשר החופה רוב גובהה של העטרה³⁸². בהסבר רוב גובהה של עטרה נחלקו הפוסקים³⁸³

[378] שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קכ; כורת הברית סי' רסג סק"ב. אמנם בספר הברית, עמ' קיג, העיר שכיום לא נמנעים מלקחת דם בתינוקות צהובים, ולמעשה בודקים את הצהבת, היינו רמת הבילירובין, דווקא בתינוקות צהובים, ולמה היא אסור להוציא טיפת דם לקיום מצות הטפת דם ברית. [379] שבת קלג ב; רמב"ם מילה ב ג; טושו"ע יו"ד רסד ה. [380] ראה ר"ן שבת קלג ב; כס"מ מילה ב ו; רמ"א יו"ד רסד ה. בענין הסרת ציצין בשבת — ראה בס' אוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ט. [381] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קב. [382] שבת קלו א-ב. [383] ראה שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמו. [384] שיטת רי"ף, רמב"ם, רא"ש, וטור — כפי שכתב בדעתם ביד קטנה על הרמב"ם הל' מילה במנחת עני סק"ל. [385] ראה אוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ט ס"ב. [386] רש"י שבת קלו א ד"ה עטרה; חכם

מילת גר

גירות, אפילו ביום חול, ואפילו בשכר³⁹¹. הנימוקים: שלא לחתום אות ברית קודש בגוי; מחשש שמא יתלווה לישראל ויהרגהו; מבטל הסימן לאברהם אבינו, שלא מניח לנימול להכנס לגהינום.

יש הסבורים, שמותר למול גוי סתם, אבל אסור למול גוי שממשיך לעבוד עבודה זרה³⁹²; יש מי שסבור, שמותר למול ישמעאלי ללא פריעה, משום הפסד ממוץ³⁹³; יש מי שסבורים, שהמוסלמים חייבים במצות מילה מעיקר הדין³⁹⁴; ויש הסבורים, שמותר למול כל גוי, ואין הבדל בזה בין ישמעאלי לנוצרי, ומותר במילה ופריעה כהלכה, ואפילו בחינם מותר, ואפילו ביום השמיני, ואפילו אם עושה כדי לקיים מצות דתו, וכל מי שיבוא אלינו למול לשם מילה, מותר לנו למולו, אף על פי שעומד בגויותו³⁹⁵. נימוק: שלא אסור

סכנה למולו — גוי שבא להתגייר, ועל פי פקודת הרופאים סכנה לו למול בגלל בעיות רפואיות, אין מקבלים אותו, ויש לו דין ערל לכל דבר³⁸⁸. ואפילו אם רוצה הגוי להסתכן, אין מקבלים אותו, בגלל חילול השם, שלא יאמרו שמת מחמת המילה³⁸⁹.

גוי שבא להתגייר, וידוע שמתו אחיו מחמת מחלת דם, אף על פי כן צריך למולו³⁹⁰.

מילת גוי

מילה לשם גירות — יש הסבורים, שאסור ליהודי למול גוי כלשהו שלא לשם

הלכות ח"ט סי' קנו; שו"ת קובץ תשובות סי' קז. [392] שו"ת דעת כהן סי' קמט; שו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר סי' רכט. וראה שם, בענין גר תושב. [393] שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' צג. וראה בשו"ת שאגת אריה סי' מט, שהוא מחלוקת הרמב"ם ורש"י. [394] שו"ת שואל ומשיב ח"ד סי' קז; שו"ת מחנה חיים ח"ג סי' ח. וראה עוד בנידון בשו"ת נובי"ת חאבה"ע"ז סי' מב; מנ"ח מ' ב, אות יב. [395] שו"ת הרמב"ם (בלאו) ח"א סי' קמח, ושו"ת הרמב"ם (פריימן) סי' סח, ובשו"ת פאר הדור לרמב"ם סי' ס, ובאגרות הרמב"ם (הוצאת יצחק שילח). כרך א עמ' ריג ואילך, באגרת תשובותיו לתלמידי ר' אפרים (וראה בשיטת הרמב"ם — בשו"ת נובי"ת חאבה"ע"ז סי' מב, מבן המחבר, שו"ת הר צבי חו"ד סי' רטו, ובמאמרו של הרב מ.צ. נריה, תחומין, יא, תשנ"ג, עמ' 275 ואילך); ש"ך יו"ד סי' רסג סק"ט; שו"ת משפטי עוזיאל חו"ד סי' מה; שו"ת יביע אומר ח"ב חו"ד סי' יט. וראה עוד במנ"ח מ' ב אות יב (בהוצאת מכון ירושלים), ובסוף מ' ב, מבן

החת"ס. [388] שו"ת צפנת פענח ח"ב סי' ל; שו"ת מלמד להועיל חו"ד סי' פו; שו"ת דעת כהן סי' קנב; הגר"ע גרודזנסקי בהסכמתו לשו"ת חיי עולם נטע, והובא גם בשו"ת שרידי אש ח"ב סוסי' קג. וראה בשו"ת חיי עולם נטע סי' כו, שהתיר לקבל גר כזה בטבילה בלבד, ונגד זה יצא בעל האחיזה בהסכמתו; שו"ת הר צבי חו"ד סי' רכ; שו"ת זכר יצחק סי' ג; שו"ת משברי ים לאאמור"ר סי' ג. וראה עוד בס' פנים יפות, פר' נצבים; שו"ת משפטי שמואל (ורנר) סי' א; שו"ת קובץ תשובות סי' קו אות ב. [389] שו"ת שרידי אש ח"ב סי' קג. [390] דרך פיקודין מ"ע מילה, חלק הדיבור אות ל; שו"ת הלל אומר חו"ד סי' קלה. וראה עוד בשו"ת שרידי אש ח"ב סי' קג. וראה להלן הע' 543 ואילך. [391] ב"י יו"ד סוסי' רסו, בשם הגאונים; שו"ע יו"ד רסח ט; רמ"א יו"ד רסג ה; ט"ז יו"ד סי' רסג סק"ג; שו"ת מעיל צדקה סי' יד; שו"ת שאגת אריה סי' מט; שו"ת הר צבי חו"ד סי' רטו; שו"ת שרידי אש ח"ב סי' קג; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' נ. וראה עוד שו"ת משנה

חז"ל³⁹⁶ למול גויים אלא לצורך רפואה, ובמקום שמותר לרפאותם, מותר גם למולם לשם רפואה, וכגון בשכר, או משום איבה, אבל אין מקור לאסור מילה לשם מצווה³⁹⁷.

מילה לשם רפואה — אם המילה של הגוי נחוצה לשם רפוי, מותר בשכר³⁹⁸, ומשום איבה התיירו, כמו שהתיירו כל ריפוי גוי³⁹⁹.

גר שנימול, טובל רק לאחר שהפצע הבריא לגמרי, כי המים עלולים להזיק לפצע⁴⁰⁴.

חבישה — לאחר המילה חבשו את הפצע בתחבושת⁴⁰⁵, ונתנו עליו סממני מרפא⁴⁰⁶. סם המרפא שהומלץ על ידי חז"ל היה כמון⁴⁰⁷. בתקופות אחרות המליצו הפוסקים חבישות ותרופות מקומיות אחרות, בהתאם לידע הרפואי בזמנם⁴⁰⁸. כיום חובשים את הגיד לאחר

הטיפול לאחר המילה

רחיצה — בזמן התלמוד היתה חובה לרחוץ את הנימול במים חמים ביום הראשון, בין לפני המילה ובין לאחר המילה, וביום השלישי, ואפילו במים חמים שהוחמו בשבת, בין הרחצת גופו ובין הרחצת מקום המילה, מפני שסכנה היא לו⁴⁰⁰. אבל בזמנים מאוחרים יותר לא נהגו ברחיצה זו כלל, ודינו לרחוץ בשבת, כדין רחיצת כל אדם⁴⁰¹. וטעם השינוי —

הל' מילה סי' ב; זכרון ברית לראשונים, עמ' 33. וראה באריכות מאמרו של מ. הלפרין, ספר רפאל, תש"ס, עמ' קסא ואילך, בהסבר הסיבה הרפואית להרחצת האיבר במים חמים לאחר המילה, ובהבדל הרפואי במחלוקת שבין המחבר והרמ"א, עיי"ש. [404] יבמות מז ב; רמב"ם איסורי ביאה יד ה; טוש"ע יו"ד רסח ב. [405] בלשון המשנה תחבושת היא איספלנית. [406] שבת קלג א; רמב"ם מילה ב ו; טוש"ע או"ח שלא א, ויו"ד רסו ב. לעניין מילה בשבת — ראה במקורות שם כיצד לנהוג. [407] cumin, שהוא צמח ממשפחת הסוככיים, ששימש כתבלין לפת, וכתרופה במיוחד למניעת דימום — ראה הצומח החי וכלי החקלאות במשנה, עמ' 85. [408] ראה שו"ת רשב"ש סי' פט; ספר המנהיג סי' קכט. וראה לעיל, שאין האיספלנית והכמון אלא המלצה בלבד, ומותר

המחבר. [396] ע"ז כו ב. [397] בעניין מילת קראים נחלקו הפוסקים — ראה שו"ת הרמב"ם סי' שעא; שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשצו; שו"ת זקן אהרן סי' כט; זכרון ברית לראשונים, עמ' 195; שי"ך יו"ד סי' רסו סקי"ז; שו"ת יביע אומר ח"ז חיו"ד סי' כד; ילקוט יוסף שובע שמחות ח"ב הל' מילה פט"ו סק"ה. [398] רמ"א יו"ד רסח ט; שי"ך שם סקי"ט; שו"ת מעיל צדקה סי' יד; שו"ת הר צבי חיו"ד סי' רטו. וראה שי"ך יו"ד סי' רסג סק"ח. [399] ראה ע' גוי הע' 56 ואילך. וראה אות חיים ושלום עמ' רמד. [400] שבת קלד ב; רמב"ם מילה ב ח, ושבת ב יד, וראה בתשובות הרמב"ם סי' לג; סמ"ג עשין כח; טור או"ח שלא. [401] ב"י או"ח סי' שלא; שו"ע או"ח שלא ט. [402] מ"ב שם סקל"א. וראה בנידון בע' השתנות הטבעים הע' 94 ואילך. [403] רמ"א או"ח שלא ט. וראה גם בתוס' רי"ד שבת שם; שבלי הלקט,

אחר — יש אומרים, שגם הפריעה אסור למסור לאחר⁴¹³; ויש הסבורים, שאת הפריעה מותר למסור לאחר⁴¹⁴, ומכל מקום המציצה יכול למסור לאחר לכל הדעות⁴¹⁵.

ו. המוהל

אם האב יודע למול אבל הוא מפחד⁴¹⁶, או שהאחר יותר בקי ממנו⁴¹⁷, מותר למסור לאחר⁴¹⁸.

ולעניין המנהג — יש שכתבו, שנהגו העולם לכבד לאחר, אפילו כשהאב יודע⁴¹⁹; ויש שכתבו להיפך, שאב היודע למול, נהגו שהוא דווקא ימול את בנו⁴²⁰.

הכשרים למול — מעיקר הדין כולם כשרים למול⁴²¹, אבל אם יש ישראל גדול שיודע למול, הוא קודם לכולם⁴²², ויש מי שכתב, שעדיף שהמוהל יהיה כהן⁴²³.

המילה בחבישה לוחצת, סטרילית ואנטיספטית, הן כדי למנוע זיהום, והן כדי לעצור את הדימום.

אבי-הנימול — מי שיודע בעצמו למול — יש הסבורים, שאסור לו לכבד מוהל אחר למול את בנו⁴⁰⁹. מספר טעמים נאמרו על כך: המצווה בו יותר מבשלוחו, מילה היא מצווה בגופו, ואי אפשר לקיימה על ידי שליח, נראה כמבזה המצווה כשמוסרה לאחר; יש הסבורים, שמותר לכבד אחר, ודוחים את כל נימוקי האוסרים⁴¹⁰; יש הסבורים, שבדרך כיבוד אסור, אבל בדרך שליחות מותר⁴¹¹; ויש מי שסבור להיפך, שבדרך שליחות אסור, אבל בדרך כיבוד מותר⁴¹².

לדעת האוסרים לכבד או למנות שליח

רס, בביאורים אות ו. וראה עוד באוצר המכתבים (משאש) ח"א סי' שסד (ס). [412] ברכ"י יו"ד (מסאש) ח"א סי' שסד (ס). [413] שו"ת יד אליהו סי' נא; קצוה"ח סי' שפב סק"ב. [414] עיקרי הדוט, הל' מילה; ס' אות חיים ושלוש סי' רס סק"א. [415] קצוה"ח שם. [416] ערוה"ש יו"ד רס א. וראה בחיי אדם סח ז; אות חיים ושלוש סי' רס סק"א. [417] שו"ת מהר"ם שיק חו"ד סי' רלט. [418] וראה בנשמת אברהם חו"ד סי' רס סק"א, שהסתפק הגר"ש אויערבאך, אם יש מצווה באב למול את בנו גם כשגורם יותר צער מאשר מוהל מומחה, ולפי דברי המהר"ם שיק הנ"ל לכאורה נפתר הספק. [419] פרמ"ג יו"ד סי' כח במשב"ז סק"ח. [420] ראה אות חיים ושלוש סי' רס סק"א; ברית אבות סי' א אות י. [421] רמב"ם מילה ב א; טושו"ע יו"ד רסד א. וראה להלן הע' 436 ואילך, מי הם הפסולים למול. [422] טושו"ע שם. וראה בשו"ת בית יעקב סי' קד, הובאו דבריו בפת"ש שם סק"ג. [423] שו"ת

לשנות לפי הידע הרפואי המשתנה. [409] אור זרוע הל' מילה סי' קז; דרכי משה יו"ד סי' רסד אות א, בשם האו"ז; ריקאנטי סי' תקצב; ש"ך חו"מ סי' שפב סק"ד; מגדל עוז להרע"ב נחל ג אות ה; חכ"א קמט א; דרך פיקודיך, מ"ע ב, חלק הדיבור סק"ד. וראה בקצוה"ח סי' שפב סק"ב. וראה עוד בשו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקפט. [410] פחד יצחק ע' מוהל (ב); תבואות שור יו"ד סי' כח; ביאור הגר"א יו"ד סי' רסה סק"ה; פרמ"ג יו"ד סי' כח בשפ"ד סק"ד, ובמשב"ז סק"ח; שו"ת כתב סופר חו"ד סי' קכא; שו"ת בית אפרים חח"מ סי' סז; שו"ת אבני נזר חו"ד ח"ב סי' שיט, והוכיח כן משו"ת מהר"ח או"ז סי' יא. וראה בס' אוצר הברית ח"א פ"ג סי' ג הע' ה, בדחיית נימוקי האוסרים. [411] כרתי ופלתי סי' כח סק"ג; מקנה קידושין כט א; שו"ת חת"ס חאו"ח סי' קנט. וראה עוד בנידון בשו"ת פרי יהושע סי' כד; שו"ת בית הלוי ח"א סי' י; אות חיים ושלוש סי' רס סק"א; ספר הברית סי'

התנגדות, הן מצד המוהלים, והן מצד הרבנים⁴²⁹.

המומחיות והרישוי – והנה, למרות שבכל הדורות היו המוהלים אנשים שאינם רופאים, בכל זאת היו מקרי האסון והסיכונים בביצוע המילה נדירים ביותר⁴³⁰, שכן רוב המצויים אצל מילה מומחים הם⁴³¹.

אכן, על מנת לצמצם ככל האפשר את הסיכונים במילה, מצינו אזהרות שונות למוהלים, שלא יתשלחו בתפקידם, ושילמדו את מקצועם בצורה הטובה ביותר⁴³².

יתר על כן, יש מהפוסקים שכתבו, שצריכים לתקן שלא ימול שום אדם עד שיטול רשות מבית הדין, שידעו שהוא מומחה ובקי⁴³³, וראוי לתקן שלא ימול אדם בלי רשות מבית דין, ועד כ"ה או ל' שנה לא יותן רשות רק לאב למול את בנו, אך ימול בפני חכמים ובקיאם בדבר⁴³⁴.

אכן, מדורי-דורות היו אנשים מישראל, שהתמחו במקצוע המילה, ושימשו כמוהלים לילדי ישראל. וכבר נפסק להלכה, שיש לחזור ולהדר אחרי מוהל היותר טוב וצדיק⁴²⁴. בקהילות רבות שימש השוחט גם כמוהל, אם כי היו קהילות שלא הניחו לשוחט להיות גם המוהל, אלא במקום שאין ברירה אחרת⁴²⁵. אמנם יש מי שכתב, שאם יש אפשרות לבחור בין מוהלים, והאחד יודע כוונות, אך איננו מומחה כל כך, והשני הוא מומחה מאד אך איננו שייך כל כך לכוונות, יש להעדיף את המומחה והמקצועי⁴²⁶. ומאידך, אם מוהל אחד הוא ירא שמים, והשני שומר שבת אך אינו ירא שמים, אלא שהוא קצת יותר מומחה מהראשון, יש להעדיף את הירא-שמים⁴²⁷.

עד המאה הי"ט למניינם מוצאים אנו רק לעתים נדירות רופאים בתפקיד מוהלים⁴²⁸. רק בדורות האחרונים עלו הצעות למסור את מקצוע המוהל לידי רופאים, אך הדבר עורר בדרך כלל

שבדרך כלל בש"ס המושג רופא מתייחס למוהל, ואולי הוא רמו, שבימי חז"ל היה הרופא גם המוהל, וי"ל. [429] ראה אות חיים ושלום, עמ' רסה. [430] ראה הרפואה והיהדות, עמ' 239, הע' 14. על תאונות בביצוע המילה – ראה שו"ת מהר"ם מרוטנברג, פראג סי' א; שו"ת חיים ושלום ח"ב סי' יא. וראה לעיל ברקע המדעי. [431] שו"ת כתב סופר חיו"ד סי' רמח; שו"ת מחזה אברהם ח"ג חיו"ד סי' נו. [432] ראה זכר דוד, מאמר א דקל"ו – ילמדו המוהלים דיני המילה והלכותיה, ובפרט אופן עשייתה, למען שלא תצא תקלה מתחת ידם וכו', ומי לנו שופך דמים יותר גדול ממוהל הניגש למול בני ישראל, ואינו יודע בין ימינו לשמאלו וכו'. [433] ספר הזכונות, סי' תתקנ. [434] מגדל עזו להיעב"ץ. ועיי"ש שהאריך בדבר זה.

רשד"ם חיו"ד סי' רלט. וראה בס' אוצר הברית ח"א פ"ג סי' ו ס"א – עוד פרטים בדיני קדימה של מוהלים לפי תכונותיהם וקרבתם לנימול. [424] מהרי"ל הל' מילה; רמ"א יו"ד רסד א. וראה בלבוש שם; שולחן גבוה שם סקי"ב; פחד יצחק ע' מוהל. [425] ראה אות שלום סי' רסד אות ו, ושו"ת מנחת אלעזר ח"ו סי' כז, בשם מהרצ"א מדינוב והגר"ח מצאנז. [426] שערי הלכה ומנהג, ח"ג סי' צז, בשם הצמח-צדק מלובביץ. [427] שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקפה. [428] ראה הרפואה והיהדות, עמ' 238. בקדמוניות היהודים ספר כ, 4, 2, מופיע רופא כמוהל. וראה בשו"ת המצרף סי' כג, שמזכיר רופא המשמש כמוהל בעיר ווינה בשנת תקעה/ 1815; ובשו"ת חיים ביד סי' קכד מזכיר רופא-מוהל בעיר סמירנא. וראה לעיל הע' 22,

יהודי כשר, ורופא עומד על גביו לראות שיעשה כהוגן; אבל אם אי אפשר לעשות כך, מותר בדיעבד שרופא יעשה התיקון, ואפילו רופא גוי, אך המוהל הכשר יעשה לכל הפחות את סוף החיתוך⁴⁴².

מילת גר איננה כשרה אלא על ידי מוהל יהודי; ואם נימול הגר על ידי גוי, צריך הטפת דם ברית על ידי יהודי⁴⁴³.

אשה — מצינו נשים שמלו את בניהם, כגון ציפורה אשת משה⁴⁴⁴, האשה שמלה את בניה ומתו מחמת מילה⁴⁴⁵, שתי נשים יהודיות שהוצאו להורג על ידי אנטיוכוס, על שמלו את בניהן⁴⁴⁶. אך האמוראים חלוקים בשאלה אם נשים כשרות למול⁴⁴⁷. ולהלכה נחלקו הפוסקים — יש הסוברים, שנשים כשרות למול⁴⁴⁸; ויש הסוברים, שנשים פסולות למול⁴⁴⁹. ובמקום שאין יהודי שיכול למול, ויש אשה יהודיה שיודעת למול, יכולה למול⁴⁵⁰.

ולענין מילת גר — יש מי שכתב, שאפילו לשיטת הסוברים, שאשה כשרה

החל משנת תקנט/ 1799 מוצאים אנו דרישות וצווים מהשלטונות במקומות רבים, שעל המוהלים לקבל תעודות הסמכה רפואיות, קודם שניתנה להם רשות לעסוק במילה⁴³⁵. בישראל פועלת וועדה בינמשרדית לפיקוח על המוהלים ולהסמכתם הרשמית.

אישים כשרים / פסולים למילה — מצינו דיון בהלכה בקשר לאישים שונים, אם כשרים הם למול:

גוי — פסול למול⁴³⁶, ואפילו אם הגוי עצמו מהול, כגון מוסלמי⁴³⁷. יש הסוברים, שאם ישראל בקי עומד על גביו, הרי הוא כשר למול⁴³⁸; ויש מי שכתב, שמילת גוי פסולה גם אם ישראל עומד על גביו⁴³⁹. אם עבר הגוי ומל, אין צריך לחזור ולמול פעם שניה⁴⁴⁰, אלא שנחלקו הפוסקים בשאלה, אם צריך להטיף דם ברית אם לא⁴⁴¹.

כשיש צורך לתקן ציצין המעכבים, בוודאי יש להשתדל שיעשה על ידי מוהל

ראה בשי"ך יו"ד סי' רסג סק"ב, שפירש שהאשה נתנה למול את בנה. וראה עוד בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנד. [446] ספר המכבים ב, ו י; קדמוניות היהודים ספר יב, ה ד. [447] ע"ז כו א. [448] שאילתות, שאילתא לט; רמב"ם מילה ב א; מרדכי שבת סי' תסח; שו"ע יו"ד רסד א; ר' יעקב הגור, זכרון ברית לראשונים, עמ' 58; הריקאנטי סי' תקצה. [449] תוס' ע"ז כו א ד"ה אשה; סמ"ק סי' קנו; כלבו סי' עג; ב"ח יו"ד סי' רסד; רמ"א שם א, וראה מה שכתבו בשיטתו, בשי"ך שם סק"ב, ובביאור הגר"א סק"ו; אות חיים ושלים עמ' רסב. [450] רי"ף ור"ן שבת סופי"ט; שאילתות שאילתא י; בה"ג הל' מילה; שו"ת אור זרוע ח"ב

[435] ראה הרפואה והיהדות, שם. [436] ע"ז כו א; מנחות מב א — מחלוקת; רמב"ם מילה ב א; טושו"ע יו"ד רסד א. וראה עוד בשאילתות, שאילתא י, ובהעמק שאלה, שם; שו"ת אור זרוע ח"ב סי' נג, וסי' קז; שו"ת שאגת אריה סי' נד; מנ"ח מ' ב אות יד (בהוצאת מכון ירושלים). [437] רי"ף שבת סופי"ט. [438] ראה קובץ על הרמב"ם מילה שם. [439] שו"ת הר צבי חיו"ד סי' רח. [440] רמב"ם ושו"ע שם. וראה בשו"ת הר צבי חיו"ד סי' רט. [441] ראה לעיל הע' 349 ואילך. [442] שו"ת בית יעקב סי' קד; שו"ת זקן אהרן, סי' נה; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קא. [443] שו"ת אחיעזר ח"ג סי' כו. [444] שמו"ט ד כה. [445] שבת קלד א. אמנם

ויש הסבורים, שמילת מומר פסולה, ודינו כגוי שמל, ואם מומר מל בדיעבד, צריך לחזור ולהטיף דם ברית, אלא אם כן יש חשש, שיזיק לבריאותו של הנימול במעשה זה, או שיש ענין של תקנת השבים, שאז יש להקל⁴⁵⁷. ומכל מקום אין מברכים על הטפת דם ברית זו, משום שהוא מחלוקת⁴⁵⁸; ועוד יש מי שכתב, לפסול רופא מומר אפילו אם צריך להמתין כמה ימים אחרי היום השמיני, עד ששיגו מוהל שומר תורה, ודווקא במקרה שאין במקום מוהל ירא-שמים, ויש חשש שההורים לא ירצו למול את בנם לאחר זמן בגלל הצער שיהיה לו בהיותו גדול, שאז יש להקל ולהתיר מילה על ידי מומר ביום השמיני, אבל מי שאין לחוש לכך, צריכים להמתין אפילו כמה חודשים עד שיגיעו למוהל שומר תורה⁴⁵⁹; יש מי שכתב, שמומר שהוא עצמו נימול, מילתו כשרה⁴⁶⁰; ויש מי שכתב, שאם הוא מחלל שבת לא בפריקת עול, אלא הוא טועה, שחושב שמותר לעשות כן, מסתבר שאינו

למול תינוק, אבל למול את הגר האשה פסולה⁴⁵¹; ויש הסבורים, שאין הבדל בין מילת תינוק לבין מילת גר ביחס לאשה⁴⁵², ובדיעבד כשמלה האשה את הגר, הרי המילה כשרה, ואין צורך בהטפת דם ברית⁴⁵³.

רופא מומר — היינו מי שהוא מומר לכל התורה כולה, או שהוא מומר לערלות, או שהוא מומר לחלל שבת בפרהסיא⁴⁵⁴ — יש הסבורים, שאין דינו כגוי, ואין מילתו פסולה⁴⁵⁵. ואף לשיטה זו, אין לתת לכתחילה למומר שיהיה מוהל, אלא שיש מהפוסקים הסבורים, שבדיעבד מותר לתת לאפיקורס למול, וכגון כשאין מוהל כשר בעיר, או כשהאב מתעקש, שדווקא רופא מומר ימול את בנו, אחרת ישאר התינוק ערל, או בשעת הדחק, ומילתו כשרה בדיעבד, ועל כל פנים אין חיוב לחקור אם מוהל זה חילל שבת בפרהסיא. ולשיטה זו, אם מל בדיעבד, אין צורך להטיף דם ברית⁴⁵⁶;

תעא. וראה בשו"ת מחנה חיים ח"ב סי' כ. וראה בשו"ת ממעמקים ח"א סי' ח — שאלה שהיתה בגטו קובנה בזמן השואה, שצעיר יהודי ביקש שימולו אותו, והיה רק רופא מחלל שבת בפרהסיא, והתיר משום שעת הדחק. [457] רמ"א יו"ד רסד א (וראה מה שכתבו והקשו עליו בחי' רעק"א שם; אבן העזר או"ח סי' קפט; ביאור הגר"א שם סק"ח; שו"ת חת"ס חאו"ח סי' קטז, וחחו"מ סי' קלד); שו"ת אבני צדק חאבהע"ז סי' ז; אורחות חיים סי' שלא סוסק"י; דרך פיקודיך מילה אות ח; אות חיים ושלום סי' רסד סק"ד; שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' קא. [458] שו"ת אגרות משה חו"ד ח"ב סי' עח. [459] הגר"ד סולובייצקי, בהסכמת אביו הגר"מ, הובא בס' נפש הרב, עמ' רמג. [460] אבן העזר יו"ד סוף הל' מילה, הובא בפת"ש יו"ד סי' רסד סק"ז.

סי' צז; פחד יצחק, ע' מילה (א). [451] אבן יעקב למס' חגיגה, שו"ת סי' טו, בשם בעל צפנת פענח. [452] אבן יעקב שם, וכן הביא שם בשם הגר"מ פיינשטיין. וראה בס' חוקת הגר לאאמור"ר פט"ו סי'. [453] אוצר הברית ח"ב פי"א סי' ג ס"ד ובהע' ו. [454] ראה בשו"ת אגרות משה חו"ד ח"ב סי' עח. [455] תוס' ע"ז כו א ד"ה איכא. וראה באור זרוע הל' מילה סי' צז, הובא בדרכי משה יו"ד סי' רסד סק"ב, שהסתפק אם מומר יכול למול, או שדינו כגוי. [456] שו"ת רעק"א סי' רסד, ובהגה' רעק"א יו"ד סי' רסד ס"א; שו"ת חת"ס חחו"מ סי' קלד (אך ראה חי' החת"ס גיטין כג ב); שו"ת שאגת אריה סי' נד; שו"ת מלמד להועיל חו"ד סי' פ; שו"ת הגר"א הרצוג חו"ד סי' פה, ועיי"ש שהסתפק בשאלה מי יברך את ברכות המילה במקרה כזה; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמו; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי'

מוהל מומחה עומד על גביו, ואם אין שם מוהל אחר, אסור למתלמד למול, אפילו אם עקב כך יצטרפו לדחות את הברית מהיום השמיני⁴⁷⁰; וכמו כן לא התירו למתלמד למול, אלא בתנאי שיקבל רשות מהאב⁴⁷¹.

בן למול את אביו — במקום שאין מוהל אחר, רשאי הבן למול את אביו; אבל לכתחילה ימולו אחרים את האב⁴⁷².

ז. מומים

נולד מהול

אישים במקרא — על פי התלמוד והמדרשים היו מספר אישים במקרא שנולדו כשהם מהולים: אדם הראשון⁴⁷³, שת, נח, שם, יעקב, יוסף, משה, שמואל, דוד, ירמיה, זרובבל, איוב⁴⁷⁴.

הגדרת המצב — אינו נקרא נולד מהול, אלא אם הוא מהול לגמרי, שכל העטרה גלויה, או לפחות רוב גובהה

מומר⁴⁶¹.

מוהל מתלמד — בדרך כלל הסכימו הפוסקים, שאם אדם אומר שהוא מרגיש בטוח למול, והסתכל במעשי מוהלים אחרים, ולמד היטב הדינים ודרכי ביצוע המילה, הרי הוא נאמן למול, אפילו פעם ראשונה⁴⁶², וחזקה שאין אדם מל אלא אם כן הוא בקי, כי סכנה יש בדבר⁴⁶³. אכן גם לשיטה זו אסור למול למי שלא מל מעולם למול בשבת וביום-טוב, שמא יקלקל, ונמצא מחלל שבת⁴⁶⁴, ודין זה נכון בין אם אין מוהל אחר בעיר, ובין אם יש מוהל אחר שיוודע לעשות המילה בשלמותה⁴⁶⁵; ויש מי שכתב, שאין למול בשבת אלא אם כן מל לפחות פעמיים קודם לכן⁴⁶⁶. ודין זה נכון גם ביחס לפריעה, שאין למתלמד לפרוע בפעם הראשונה בשבת⁴⁶⁷. אבל אם יש מוהל אחר בעיר שיוודע לעשות רק פריעה, מותר למי שלא מל מעולם למול בשבת⁴⁶⁸. אמנם ביום-טוב שני של גלויות מותר לו למול⁴⁶⁹.

אכן, יש מי שכתב, שאסור למתלמד שלא מל מעולם למול כלל, אלא אם כן

רסו טו. [468] שו"ת חת"ס שם. [469] בינה לעתים להגריי אייבשיץ יו"ט ב ד, הובא בפת"ש יו"ד סי' רסו סק"ו; ברכ"י יו"ד שם, בשו"ר ברכה; שו"ת רי"ט ווייל חיו"ד סי' סג. [470] שו"ת חיים שאל ח"א סי' נח-נט. [471] שו"ת ציץ אליעזר ח"ד סי' לו. [472] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בשו"ת יחל ישראל ח"א סי' כד. [473] ראה בפירוש אור החיים עה"ת, ריש פר' תזריע, שהערלה נוצרה כתוצאה מחטא עץ-הדעת. [474] סוטה י ב, ושם יב א; אבוד"ג ב; בראשית רבה, פד ו; שמות רבה, א כט; דברים רבה, יא ו; תנחומא נח ה; מדרש שוחר טוב, תהלים ט. וראה במדרשים שם, שמנו מספרים

[461] ביאור"ל סי' שפה ס"ג. וראה עוד בע' שבת, בהגדרת מומרים בזמן הזה. [462] שו"ת שבות יעקב ח"ג חאו"ח סי' כה; שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קנא; שו"ת חכם צבי סי' סט; שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' קנג. [463] תוס' מגילה ד ד ד"ה ויעבירנה. [464] טושו"ע יו"ד רסו ז. בפרטי דיני המוהל בשבת — ראה בס' אוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ו. [465] שו"ת חת"ס ח"ו סי' ק. וראה עוד במחלוקת השו"ת נובי"ת חאו"ח סי' כב, והשו"ת שאגת אריה סי' נט — בעניין מילה בשבת על ידי שני מוהלים. וראה בנידון בשו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' טו אות ב. [466] ב"ח יו"ד סי' רסו. [467] ערוה"ש יו"ד

והיקפה⁴⁷⁵; אבל כל מה שמכסה אפילו במקצת את העטרה, הרי הוא ערלה⁴⁷⁶.

בדין הטפת דם ברית לנולד כשהוא מהול – ראה לעיל.

נולד מהול והוא חולה – נולד מהול, שצריך רק הטפת דם ברית, אם חלה, צריך להמתין שבעה ימים לאחר שהבריא, כמו מילה שלימה, כי גם בהטפת דם ברית יש חשש סכנה⁴⁸³; ויש מי שפקפקו בזה, שאין לחדש שבהטפת דם ברית בכמות של טיפת דם אחת יש בזה משום סכנה, והרי מעשים בכל יום שמוציאים מתינוקות אלו דמים לבדיקות⁴⁸⁴.

אכילת תרומה – הנולד מהול אוכל בתרומה, אף על פי שצריך להטיף ממנו דם ברית⁴⁸⁵.

וכן אינו נקרא נולד מהול, אלא אם נראה מהול אף שלא בשעת קישוי האיבר, אבל אם נראה מהול רק בשעת קישוי, אינו נחשב למהול⁴⁷⁷, ובמקרה כזה לא די בהטפת דם ברית, וצריך מילה מממש⁴⁷⁸.

בדרך כלל גם מי שנראה כנולד מהול, אין הערלה נעדרת לחלוטין, אלא שהיא כבושה ולחוצה לעטרה⁴⁷⁹, היינו שעור הערלה דבוק לבשר העטרה⁴⁸⁰. ואמנם יש הסבורים, שאין במציאות כלל מצב של היעדר מוחלט של עור הערלה⁴⁸¹. ולהלכה כתבו הפוסקים, שבזמננו אין מצוי כלל נולד מהול לגמרי, וכולם צריכים מילה

[481] פרויס עמ' 246; אות חיים ושלום סי' רסג סק"ד. אך בפחד יצחק אות מ' ערך מילה (כד). הביא תיאור של כמה תינוקות, שהוא עצמו ראה והשתתף במילתם, שנולדו מהולים ממש. [482] כורת הברית סי' רסג סק"א; אות חיים ושלום סי' רסג סק"ד; אוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ג ס"ו. [483] שד"ח מערכת מ"ם כלל קד אות ו; וזכר הברית סי' טז סק"ד; שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קכ; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמא; שו"ת דברי מלביאל ח"ב סי' קלא סק"ב; הגרי"י נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסג סוסק"ח. [484] הגר"ז אויערבאך, והגר"צ אבא שאול, הובאו דבריהם בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסג סוסק"ח. [485] יבמות עב א; ירושלמי יבמות ח א; רמב"ם תרומות ז יא; רדב"ז, תרומות שם; מאירי יבמות שם; קרן אורה יבמות שם; ערוך השולחן העתיד עד י. וראה עוד בלח"מ קרבן פסח ט ז; שו"ת משכנות יעקב חיו"ד סי' סג; מנ"ח מ' רפב; אמרי משה סי'

שונים של הנולדים מהולים, ומדרשים חלוקים הם – ראה תו"ש שמות פ"א אות יז. וראה בזכרון ברית לראשונים עמ' 35 הע' ו, על הנולדים נימולים. [475] ב"ח יו"ד סי' רסד; שו"ת ב"ח הישנות סוסי' קכ. וראה עוד בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמח. [476] שו"ת ב"ח שם; אות שלום סי' רסג אות ו; שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' כו. וראה בשו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שכב, ומה שכתב עליו בשו"ת מנחת יצחק, שם. [477] ב"ח יו"ד סי' רסד; בית מאיר או"ח סי' שלא; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמח; מ"ב סי' שלא סקט"ו. [478] כורת הברית סי' רסג סק"א. ולענין שבת, אם מלים אותו במצב זה, נחלקו האחרונים – ראה מג"א סי' שלא סק"ג; רב שו"ע או"ח שלא ו. וראה עוד בנידון בשו"ת מהר"ם פאדוה סי' כא; שו"ת בנין ציון ח"א סי' פו; שו"ת טוט"ד מהדו"ק חיו"ד סי' רכג; שו"ת צמח צדק חיו"ד סי' רב. [479] שבת קלה א. [480] רש"י שבת קלה א ד"ה אנדרוגינוס.

שתי ערלות

אפיספדיאס⁴⁹³ הוא מצב שהפתח נמצא בחלק העליון של האיבר. קיימות דרגות שונות של המום, בהתאם למרחק הנקב מקצה האיבר. מום זה הוא נדיר, ושכיחותו היא 1:30,000-1:50,000 מלידות זכרים.

היפוספדיאס⁴⁹⁴ הוא מצב שפתח השופכה נמצא בחלק התחתון של האיבר. מיקום הפתח יכול להיות בכל מקום לאורכו של האיבר. שכיחות המום מוערכת ב-1:300 לידות זכרים.

בשני המקרים יש צורך להסיט את הפתח אל קדמת האיבר, כדי שהתינוק יוכל להשתין ולהזריע כראוי. דבר זה נעשה על ידי שימוש בעור הערלה, כשהמנתחים יוצרים בעזרת הערלה כעין תעלה המכסה את הפתח במקומה הבלתי-תקין, ומעבירים את זרם השתן והזרע לקידמת איבר המין. אי לכך, קיום מצות מילה בזמנה וכהלכתה, על ידי כריתת עור הערלה, מונע אפשרות תיקון זה.

מי שנולד עם שתי ערלות⁴⁸⁶, היינו שני עורות זה על גב זה⁴⁸⁷, או שיש לו שני גידים, ובכל אחד יש ערלה⁴⁸⁸, הרי הוא נימול ביום השמיני, אבל אין מלים אותו בשבת⁴⁸⁹. בספרות הרפואית מצינו תיאורים של גברים עם שני גידים, וזה קורה בדרך כלל כחלק מהכפלה של מערכות אחרות בגוף⁴⁹⁰.

מומים במיקום פתח השפכה

באופן תקין נמצא פתח השפכה בקצה איבר המין הזכרי. הפרעות במיקום התקין של פתח השפכה לא תוארו בחז"ל ובראשונים⁴⁹¹, ורק בדורות האחרונים נידונה שאלת המילה בהפרעות מסוג זה.

סוגי המומים — מבחינה רפואית יתכנו שני מומים במיקום פתח השפכה שבגיד⁴⁹²:

פענח על הרמב"ם מילה א א, שמצות מילה מקיימים בכריתת ערלה אחת, אך הוא עדיין נקרא ערל כל עוד לא כרת את שתי הערלות. וראה במפענח צפונות פ"ו סי' כד. [490] Kode GM, *Br J Plast Surg* 44:151, 1991; Azmy AF, *J Pediatr Surg* 25:647, 1990. [491] למעט תיאורו של הרא"ש, הובא בבי"אבהע"ז סי' ה. [492] ואגב, מבחינה רפואית אין מצבים אלו מסכנים את החיים כלל, ודלא כמבואר בשו"ת חת"ס ח"ו סי' סד, עיי"ש מה שהביא בנידון, אלא שהמצב איננו מאפשר השתנה והזרעה כראוי. [493] epispadias. מילה המורכבת משתי מילים יווניות — epi = מעל; spadon = קרע, חריץ. [494] hypo-spadias. מילה המורכבת משתי מילים יווניות — hypo = מתחת; spadon = קרע, חריץ.

כב אות כד — מה שדנו בשיטת הרמב"ם. [486] שבת קלה ב. [487] רש"י שבת קלה ב ד"ה שתי עורות, בפירוש א, וכן כתב ביבמות עב סוע"א; מג"א סי' שלא סק"ד. וראה מאירי שבת שם, מה שהקשה על פירוש זה. וראה בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' לב; שו"ת נחלת בנימין סי' ה — ביאור המציאות. וראה אות שלום סי' רסו אות ז, תיאור של שתי ערלות. [488] רש"י שם, פירוש ב. [489] שבת קלה ב, מחלוקת; רמב"ם מילה א יא; טושו"ע או"ח שלא ה, וי"ד רסו י. וראה בי"ו י"ד סי' רסב. בטעם איסור המילה בשבת — ראה מאירי שבת שם; לבוש או"ח סי' שלא; ביאור הגר"א יו"ד סי' רסו סק"ט; שו"ת בית יצחק חו"ד ח"ב סי' צט; שפת אמת שבת קלה ב; צפנת פענח מילה א א; מ"ב סי' שלא סק"ח; שו"ת זכר יצחק סי' א. וראה בצפנת

פתרונות הלכתיים – בשאלה זו דנו כבר פוסקים אחדים בדורות האחרונים⁴⁹⁵, אך תשובותיהם מבוססות על הידיעות הרפואיות בזמנם. בדורנו חזרו ודנו בשאלה זו, והציעו דרכי פתרון שונים:

יש מוהלים הנוהגים במקרים של היפוספדיאס להסתפק במשיכת הערלה למטה מהעטרה ביום השמיני, וכך העטרה מתגלית לזמן מה, אלא שאחר כך חוזרת הערלה ומכסה אותה. עשיית טקס משיכת הערלה בדרך זו, אין בה קיום מצות מילה כלל, והוא אונאה וחסר תועלת, וגורמת צער חינם לתינוק, ואם עושים כן, אין לברך אף אחת מברכות המילה⁴⁹⁶.

יש מי שאסר לדחות המילה, או לשנות את צורת ביצוע המילה, כי מצות העשה של המילה דוחה את הספק הרחוק, שמא על ידי המילה לא יוכל הניתוח להיעשות אחר כך, ואפילו אם עקב כך לא יוכל לקיים מצות פריה ורביה⁴⁹⁷.

רוב הפוסקים הסכימו, שמותר לדחות המילה למשך 2-3 שנים, ולאפשר תיקון ניתוחי של המצב על ידי שימוש בערלה, והניתוח הפלסטי ישמש בו-זמנית כמילה, ואז יברכו כל הברכות⁴⁹⁸. נימוקיהם: כדי שיהיה התינוק ראוי להוליד ולקיים מצות עשה של פריה ורביה; אין חיוב על האב למול את בנו, במצב שישאר עקב כך בעל מום; יש לדון את הילד כחולה; אין לגרום מום קבוע בתינוק, כדי שהאב יוכל לקיים מצות מילה, ומצינו בפוסקים, שהתירו דחיית מילה בזמנה, כדי למנוע מום ביילוד.

יש מי שהציעו, לכרות קטע קטן מקצה הערלה בכיוון רוחבי, ולבצע חתך אורכי של הערלה מהצד העליון. כך יתקבלו שני חלקי ערלה מצידי האיבר, אשר בעתיד יוכלו לשמש לתיקון הפלסטי. בדרך זו מתגלית העטרה, וניתן לבצע פריעה⁴⁹⁹. יש מי שכתב, שיש ערך לעשות מילה חלקית כזאת ביום חול, אם כי אין לברך

[495] ראה שו"ת חת"ס ח"ו סי' סד; שו"ת חבצלת השרון ח"ב חאבהע"ז סי' יב-יג; שו"ת תורת חסד חאבהע"ז סי' לח. [496] הרב י. גליקמן, נועם, יח, תשל"ה, עמ' נב ואילך; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' נא. [497] שו"ת הגרי"א הרצוג חיו"ד סי' פא אות ב, וסי' פב. [498] הרב ח.א. ליפשיץ, סיני, סג, אב-אלול תשכ"ח, עמ' רפו; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' כ-כא, וח"ג סי' לו-לז; שו"ת לב אריה ח"א סי' מא; שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' נא; שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' לה. וראה עוד בנידון מילה בהיפוספדיאס – שו"ת בית אב חמישאה סי' עז; ספר הברית ליקוטי הלכות סי' רסא סקמ"ז-מ"ח; שם מקור וביאור הלכה סי' רסא סק"ה; פרחי אהרן ח"א סי' קפב-קפה; הרב פ.מ. טייטץ, הפרדס ניסן תשי"ד; שו"ת שבט הלוי ח"ח סוסי

רטו. [499] י.ד. ויסברג, אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 389. אמנם בדרך זו נשארים ציצין, אך מביא הסכמתם של הפוסקים הגר"פ אפשטיין, הגרי"י ווייס, הגר"ז אויערבאך, והגר"ש אלישיב, שבמקרה כזה יש לסמוך על שו"ת דברי חיים ח"ב סי' קיד-ק"ח, ולמול כך לבתחילה בלי לחתוך את כל הערלה. וראה שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' נא, שאף הוא הסכים להצעה זו. וראה בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' לו, שהציע באופן דומה, עיי"ש. וכן ראה שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קמח אות ג. לעומת זאת, ראה מאמרו של הרב י.ד. בליך, אור המזרח, כט, תשרי-טבת תשמ"א, עמ' 103 ואילך (וכן Bleich JD, Tradition 18(3):295, 1980). שהצעה זו טובה רק במיעוט המקרים. וראה שם, שהציע דרך חילופית, שעיקרה לחבר את הערלה לגוף איבר המין בעת התיקון הפלסטי, ולהשאיר

עליה, כי ספק אם היא מועילה; אבל בשבת, גם אם הוא בזמנו, אין לבצע מילה כזו⁵⁰⁰.

ח. מחלות

עקרונות וכללים

מילה לאחר הבראה – קטן החולה, אין מלים אותו עד שיבריא⁵⁰⁶, וצריך להיזהר מאד באלו הדברים, שאין מלים אלא וולד שאין בו שום חולי, שסכנת נפשות דוחה הכל, ואפשר למול לאחר זמן, ואי-אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם⁵⁰⁷.

מחלת כל גופו – אם המחלה פוגעת בכל הגוף, ממתנינים מעת שנתרפא מחוליו שבעה ימים⁵⁰⁸, ואז מלים אותו⁵⁰⁹. והיינו דווקא אם מדובר במחלה שיש בה ספק סכנה⁵¹⁰. ואם חלה אפילו בתוך שמונת הימים לזמן מועט ונתרפא, מונים לו שבעה ימים מזמן שנתרפא⁵¹¹. על כן, יילוד שנזקק להחייאה מיד לאחר לידתו,

הגבס, ויראו שאין צורך לחכות עוד, לא ברור מה מועיל תירוץ זה להסבר המציאות של הצורך בדחיית המילה, וי"ל. [506] שבת קלז א; טושו"ע יו"ד רסב ב. [507] רמב"ם מילה א יח; טושו"ע יו"ד רסג א. [508] כך היא גירסת הבבלי שבת קלז א; יבמות עא א. אכן, לפי הירושלמי שבת י ה, ויבמות ח א – צריך להמתין שלושים יום לאחר ההבראה. וראה מה שכתב הגרש"ז אויערבאך, הובא בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ה, שאף על פי שבספק נפשות צריך ללכת לחומרא, אבל מכיוון שבשני התלמודים אלו דברי שמואל, יש לסמוך יותר על גירסת הבבלי. [509] שבת שם; רמב"ם מילה א טז; טושו"ע יו"ד רסב ב; [510] מהרי"ק שורש קמו; שו"ת אוריין תליתאי סי' עב; זכור לאברהם ח"ב חיו"ד אות מ"ם; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חיו"ד סי' ד אות ב. [511] שו"ת בנין ציון סי'

כללי – באופן כללי, תינוק שנולד עם מום, וצריך לעשות פעולות לתקן המום, אם התחילו בפעולות אלו לפני היום השמיני, ועקב כך אי אפשר באופן טכני לבצע המילה, יכולים לדחותה עד גמר הטיפול⁵⁰¹.

שפה /חיך שסוע/ה – תינוק עם שפה שסועה, אף על פי שאינו יכול לינוק בעצמו, אין לדחות המילה בגלל זה⁵⁰². וכן תינוק עם חיך שסוע, אין לדחות המילה בזמנה⁵⁰³.

תינוק עם רגלים עקומות⁵⁰⁴, ששמו לו גבס, ועקב כך לא יכולים למולו, מותר לעשות הטיפול הנדרש, אף על פי שיש

את כל העטרה גלויה. [500] שו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' לה. וראה גם בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' רכו. [501] שו"ת עצי הלבנון סי' סא; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שכא; שו"ת תירוש ויצהר סי' צו, וסי' קצו. [502] שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ז; זוכר הברית סי' י סכ"א; שו"ת נפש חיה חיו"ד סי' עד. [503] הגר"י נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ז. [504] club feet. [505] שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שכא; שו"ת דברי מלביאל ח"ה סי' קמח; שו"ת תירוש ויצהר סי' צו, וסי' קצו; שו"ת עצי לבנון סי' סא; שו"ת אבן שוהם חיו"ד סי' לח. וראה Bleich JD, Tradition 1980, 295:18(3), שנתוני המצב הזה אינם ברורים מבחינה רפואית. ומה שכתב הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ז, שכוונתו להמתין עד שיסירו את

שבעת הימים⁵¹⁷; ויש מי שהסתפק בזה⁵¹⁸.

חולה באיבר אחד – אם התינוק חש רק באיבר אחד, ממתנינים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא מלים אותו מיד⁵¹⁹.

תינוק שהיה חולה במחלה של סכנה, ואחר כך נשאר חולה רק באיבר אחד, או שנשאר חולה במחלה שאין בה סכנה – יש מי שכתב, שכל זמן שלא נתרפא לגמרי, אף שנשאר רק קצת מהחולי, מוניס שלושה ימים מעת שהוסר החולי לחלוטין⁵²⁰; יש מי שכתב, שמונים לו שבעה ימים מיום שנתרפא לגמרי⁵²¹; ויש מי שכתב, שמחשבים את שבעת הימים מאת שהבריא מהמחלה של סכנה, ואין מתחשבים בחולי המועט שעוד נותר⁵²².

ברית שנדחתה – תינוק שנדחתה מילתו מחמת מחלה והבריא, חייבים למולו מיד כשהדבר אפשרי, ושייך גם כאן דין של זריזים מקדימים למצוות⁵²³.

ותוך כשעה כבר היה בריא, יש לספור שבעה מעת לעת משעה שהבריא, ולפיכך אם הבריא אחר הצהרים, אין למולו ביום השמיני לפני שעה זו.

שבעת הימים הללו נימנים מעת לעת⁵¹². יש מי שכתב, שהמתנת שבעה ימים אלו היא מן התורה, דהיינו הלכה למשה מסיני⁵¹³.

דין המתנת שבעה ימים לאחר ההבראה נזכר בתלמוד רק לגבי 'חלצתו חמה'⁵¹⁴. יש מהפוסקים הסבורים, שאין זה אלא דוגמא בלבד, וצריך להמתין שבעה ימים בכל מחלה הפוגעת בכל הגוף⁵¹⁵; ויש הסבורים, שדווקא בחלצתו חמה ממתנינים שבעה ימים, אבל בכל מחלה אחרת, גם אם היא פוגעת בכל הגוף, מלים מיד כשיבריא⁵¹⁶.

תינוק שהיה חולה בכל הגוף, והיה צריך להמתין שבעה ימים להבראתו, ועברו ומלו אותו בתוך שבעת הימים, אין צורך לחזור ולהטיף דם ברית לאחר עבור

[517] שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' צא אות ו'; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שכו אות' ה-ו; שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' צב אות ג. [518] שו"ת בנין ציון סי' פז, וערוך לנר יבמות עא ב. [519] שבת קלז א; רמב"ם שם; טוש"ע שם. וראה להלן בהגדרת המצבים הספציפיים, מה נחשב כחולה כל גופו, ומה נחשב חולה באחד מאיבריו. [520] שו"ת מהרי"ק שורש קמו. [521] שו"ת בשמים ראש סי' לו; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חיו"ד סי' ד אות ב. וראה בשו"ת פאת שדך, סי' קכ. [522] שו"ת חדותא דשמעתא, סי' ב. וראה בנידון בשו"ת דעת כהן סי' קלז. [523] שו"ת נובי"ת חיו"ד סי' קסו; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמז אות ו.

פז. וראה עוד בשערים המצויינים בהלכה סי' קסג סקי"ג; אות שלום סי' רסב אות ה. [512] רי"ף רא"ש ור"ח – שבת קלז א; רמב"ם שם; טוש"ע שם. [513] שו"ת בנין ציון סי' פז. וראה מה שתמה על כך הגרש"ז אויערבאך בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ד. [514] שבת קלז א; יבמות עא א. [515] רמב"ם מילה א טז; טוש"ע יו"ד רסב ב; אור זרוע הל' מילה; ספר האשכול הל' מילה; ר"ן שבת קלז א; כללי המילה לר"י הגוזר, עמ' 46-45, בס' זכרון ברית לראשונים. וראה עוד בס' הברית סי' רסב אות' נו-נט. [516] בה"ג הל' מילה; ראב"ד, תמים דעים סי' קעא; ח"י הרשב"א יבמות ע א; שו"ת יד הלוי (במברגר) חיו"ד סי' קמא. וראה עוד בס' הברית, שם.

חמישי⁵³⁰, אבל מנהג רוב האשכנזים שלא לחוש לזה⁵³¹.

נאמנות הרופאים — סומכים על הרופאים שלא למול תינוק, כשאומרים שמצבו מסוכן, וכפי שכתב אחד הפוסקים: "ודע שראיתי בספרים שנתחברו על דיני מילה, שנסתפקו בפרטי מחלות, אם דינם כחולי המתפשט בכל הגוף, וצריך המתנה שבעה ימים, כמו בתינוק שנפחו ביציו וכיוצא בזה, ואני תמה על כל הספקות, דזה פשוט שכל שינוי בתינוק באיזה איבר שהוא מעכבין המילה, וכשיש ספק אם חולי זה מתפשט בכל הגוף ישאלו לרופא, שהרי אנו סומכים על הרופאים בחילול שבת ולאכול ביום-הכיפורים וכו', ומה מועיל כשנבאר איזה פרטים בזה, סוף סוף נצטרך לשאול ברופאים"⁵³²; אבל אין סומכים עליהם למול את התינוק, כשאומרים שמצבו אינו מסוכן, אם לפי התלמוד והפוסקים נחשב המצב למסוכן⁵³³.

תינוק שחלה, ונדחה יום הברית שלו — יש הסבורים, שאם הגיע יום המילה שלא בזמנה להיות ביום חמישי, אין למולו ביום חמישי⁵²⁴. נימוקיהם: ביום השלישי מהמילה הוא הצער הגדול, ואין לגרום שיהיה בצער בשבת; ועוד, שבוודאי יצטרכו לחלל עליו השבת ביום השלישי. ולשיטה זו יש מי שכתב, שימולו אותו ביום ששי⁵²⁵, אך רוב הפוסקים סוברים, שדוחים את הברית עד יום ראשון⁵²⁶; ויש הסבורים, שאין מחמיצים את המצווה, ומותר למול גם מילה שלא בזמנה ביום חמישי⁵²⁷. יש מי שכתב, שבגר אין מלים אותו ביום חמישי, אבל קטן שנדחתה מילתו, מלים אותו בכל יום שיגיע הזמן⁵²⁸. ולעניין יום-טוב, מודים כולם שיש למול גם מילה שלא בזמנה כשהגיע זמנה, ואפילו בימים חמישי וששי⁵²⁹.

מנהג הספרדים ומקצת קהילות האשכנזים לאסור מילה שלא בזמנה ביום

או"ח רמח קו"א סק"א; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רנב (אך ראה בחי' חת"ס מגילה טז ב, ו"ל); שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ז; שו"ת דבר אברהם ח"ב סי' א; מ"ב סי' שלא סק"ג. [528] שו"ת שאילת יעבץ ח"ב סי' צה. [529] זוכר הברית סי' ו סק"ה; שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כג; מראית העין, ליקוטים, סי' ח אות ב. [530] ראה ברכ"י או"ח סי' רמח; שו"ת רב פעלים ח"ד סי' כח; זוכר הברית סי' ו ס"ג; שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כג; נתיבי עם או"ח סי' שלא. [531] ראה באוצר הברית ח"ב פ"ט סי' ו סק"ד. וראה בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ג, שהגרש"ז אויערבאך כתב, שכן נוהגים למעשה. [532] ערוה"ש יו"ד רסג ד. [533] ראה שו"ת דעת כהן סי' קמ-קמב; זוכר הברית סי' י; אות חיים ושלום סי' רסג. וראה

[524] ב"י, בבדק הבית יו"ד סי' רסב; שו"ת התשב"ץ ח"א סי' כא; ט"ז יו"ד סי' רסג סק"ג; שיירי כנסת הגדולה או"ח סי' שלא סק"ז; ברכ"י יו"ד סי' רסג; שו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סי' כח; כף החיים או"ח סי' שלא סק"א; שו"ת זכרון יוסף חיו"ד סי' כד; זוכר הברית סי' ו סק"ג; עיקרי הד"ט או"ח סי' כב סק"ה; שו"ת יד הלוי חיו"ד סי' קמ; שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כג. [525] חי' רעק"א יו"ד סי' רסג, בשם בדק הבית. [526] כל הפוסקים בהערה הקודמת. [527] שי"ך יו"ד סי' רסו סק"ח; מג"א סי' שלא סק"ט; אליה רבה סי' שלא סק"י; בית הלל, יו"ד סי' רסו; שו"ת נובי"ת חיו"ד סי' קסו; שו"ת חכם צבי תשובות הנוספות, שאלה ט סי' יד; שו"ת מים עמוקים ח"ב סי' לט; יד שאול יו"ד סי' רסב; גליון מהרש"א על ט"ז יו"ד סי' רסג; שו"ע הרב

הוא חולה⁵³⁹, או שלבשתו חמה, כאדם המזדיין, שעל ידי כלי הזיין שעליו נקרא חלוץ⁵⁴⁰.

בזיהוי מחלת החום – יש מי שכתב, שהכוונה לקדחת⁵⁴¹, והכוונה כנראה למחלת המלריה; ויש מי שכתב, שמדובר בחום על רקע של דלקת כללית⁵⁴².

מחלת דם תורשתית – אשה שמלה בנה הראשון ומת מחמת מילה, מלה שני ומת, שלישי לא תמול, שהרי הוחזקה שבניה מתים מחמת מילה; וכן אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה, וגם אחותה מלה בנה ומת, גם שאר אחיות לא ימולו, שאחיות מחזקות⁵⁴³. על פי פשטות התיאור בתלמוד, מדובר במחלה תורשתית, הפוגעת בזכרים, והמועברת על ידי נשים. רוב החוקרים סבורים, שהמחלה המתוארת כאן מתאימה למחלת הדממת⁵⁴⁴. לפי דעה זו, מהווה התיאור התלמודי את המקור ההיסטורי הראשון בתולדות הרפואה בתיאור מחלה זו.

המחלות המוזכרות בתלמוד

ארבע קבוצות של מחלות – מצינו
ארבע קבוצות של מחלות, שהתלמוד מתייחס עליהן ביחס למילה: חלצתו חמה, התינוק האדום, התינוק הירוק, ומחלת דם תורשתית. שלושת המצבים האחרונים נידונו בהעלם אחד בתלמוד, ומבין החוקרים – יש הרואים בשלושתם מחלה אחת; ויש המפרידים אותם למחלות שונות. המעשים הקשורים בתינוקות אלו, מובאים מספר פעמים בש"ס ובמדרשים⁵³⁴.

מחלות חום – 'חלצתו חמה'⁵³⁵, או 'אחזתו חמה'⁵³⁶, נותנים לו כל שבעה להברותו⁵³⁷.

בביאור המושג הזה נחלקו המפרשים – יש אומרים, שהכוונה היא למצב של הבראה, שנשלף ממנו החולי, ויצא מגופו⁵³⁸; ויש אומרים, שהכוונה דווקא למצב מחלה, שהחזיק חמימותו, ועדיין

מהר"ץ חיות סי' לט. [541] חי' הר"ן שבת קלו א. וראה ע' מחלות הע' 138 ואילך. [542] י. לוי, נועם, יז, תשל"ד, עמ' לד ואילך; הנ"ל, המעין, תשרי תשל"ה. וראה שם, מה שכתב בהסבר ההבדלים בין הבבלי לירושלמי, אך ראה א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך, במה שקשה על הסבר זה. [543] יבמות סד ב; רמב"ם מילה א יח; טוש"ע יו"ד רסג ב-ג. [544] hemophilia. ראה – התלמוד וחכמת הרפואה, עמ' 266 ואילך; פרויס, עמ' 245-246; אות ברית, עמ' 104-119; הרפואה והיהדות, עמ' 246-247, והערות שם; Ingram GJC, *J Clin Pathol* 29:469, 1976; Rosner F, *Ann Intern Med* 70:833, 1969. אך יש מי שהתנגד לזיהוי זה – ראה י. לוי, נועם, יז, תשל"ד, עמ' לד ואילך; הנ"ל, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 296 ואילך.

בע' נאמנות הרופאים הע' 67. [534] המקור הוא תוספתא שבת טז ה. וראה בהרחבה בתוספתא כפשוטה, ביחס לשינויי הגירסאות במקורות השונים. וראה עוד א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך. המעשים מובאים בצורות שונות בשבת קלד א; יבמות סד ב; חולין מז א; ירושלמי יבמות ו ו; שהש"ר רבה ז ה. [535] שבת קלו א. [536] ירושלמי שבת י ה, ויבמות ח א. [537] שבת שם. [538] רש"י שבת קלו א ד"ה חלצתו. [539] שטמ"ק שבת קלו א. [540] ר"ן נדרים מא א ד"ה שחלצתו. וראה בספר הברית, מקור וביאור הלכה, סי' רסב אות ד – עוד ראשונים בשיטת הר"ן. ושיטה זו מתאימה יותר על פי גירסת הירושלמי המובא לעיל. וראה בירור מקיף של הפירושים השונים למצב זה בשו"ת מטה לוי ח"ב סוסי' נב; שו"ת

מחלת הדממת הקלסית⁵⁴⁵ תוארה לראשונה בספרות הרפואית המודרנית על ידי ג'והן אוטו (1774-1844) בשנת 1803⁵⁴⁶. המחלה הזו נגרמת כתוצאה מחסר תורשתי ביצירת גורם הקרישה 8. המחלה עוברת בתורשה מהאם לבניה, כאשר האם היא נושאת הגן הפגוע אך בריאה, והבנים חולים. לאם נגועה יש סיכון ש-50% מבניה יהיו חולים, ו-50% מבנותיה יהיו נשאות של הגן, אך בריאות. אמנם יש להדגיש, כי תוארו נשים בודדות, שהיו חולות במחלת ההמופיליה הקלסית, ולא רק נשאות של הגן⁵⁴⁷.

התינוק הירוק — אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא, ובאת אשה אחת לפני, שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתו שהוא ירוק, הצצתי בו ולא ראיתי בו דם ברית, אמרתי המתניני לו עד שיפול בו דמו, והמתנינה לו ומלה אותו וחייה, והיו קורין שמו נתן הבבלי על שמי⁵⁴⁸. ונחלקו הפרשנים והחוקרים בהסבר מצב זה, ובזיהויו לפי הידוע לנו כיום ברפואה.

הבעיה המרכזית היא בהגדרת הצבע 'ירוק', שכן מצינו מובנים שונים למושג זה במקורות המקרא והתלמוד.

במקרא מצינו שני מושגים: 'ירקון'⁵⁴⁹, אשר ברוב המקורות הוא מופיע יחד עם המושג שדפון, ומתייחס למצב קללה של התבואה, ולפיכך הוא מתאים לצבע צהוב של יובש התבואה⁵⁵⁰. אמנם בהתייחסות לאדם אין המושג מופיע עם שדפון, ויש מי שפירשו "שברוב החבלים ינוס הדם מהפנים והם ירוקים"⁵⁵¹; 'ירקק'⁵⁵², שאף מושג זה מתפרש כצהוב⁵⁵³. יש המפרשים, ש'ירקק' בא לחזק את הצבע, ולומר שהוא ירוק ביותר, ויש המפרשים להיפך, שהוא בא להחליש את הצבע, ולומר שהוא ירוק חלש⁵⁵⁴.

בתלמוד מוזכר הצבע הירוק ביחס לכמה נושאים הלכתיים: בטריפות הריאה⁵⁵⁵, באתרוג⁵⁵⁶, בדם נידה⁵⁵⁷, בחלב בהמה טמאה⁵⁵⁸, ובנגעי הבגד⁵⁵⁹. ומצינו בחז"ל מספר מובנים לצבע הירוק — יש שמהם משמע, שהכוונה לירוק, כפי

וראה עוד א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך. [545] hemophilia A [546] Otto. JE, *Med Respiratory* 6:1, 1803. וראה על ההיבטים ההיסטוריים של המחלה במאמר — Rosner F, loc. cit. [547] ראה — Matsushita T, et al, *Am J Hematol* 39:137, 1992; Ingerslev J, et al, *Clin Genet* 35:41, 1989. [548] תוספתא שבת טו ה; שבת קלד א; חולין מז ב; שה"ש רבה ז ה — בשינויי גירסאות, עיי"ש. וראה רש"י שבת שם ד"ה לא איבלע; שו"ת טו"ד חו"ד סי' ל; שו"ת אבני נזר חו"ד סי' שכ; ראש אפרים סי' לח סקני"ב — בהסברים פתוגנטיים, ורובם אינם מובנים לרופא

בן זמננו. [549] דברים כח כב; מל"א ח לו; ירמיה ל ו; עמוס ד ט; חגי ב יז; דב"ה"ב ו כח. [550] ראה רש"י דברים שם. אמנם בפסוק במלכים משמע שרש"י מפרשו מלשון ריקנות, ולא מלשון צבע ירוק, עיי"ש. [551] רד"ק, ירמיה ל ו. [552] ויקרא יג מט; ויקרא יד לו; תהלים סח יד. [553] ראה תוס' סוכה לא ב ד"ה הירוק. [554] ראה תו"כ ויקרא עה"פ; רמב"ם טומאת צרעת יב א; תו"ש בראשית פי"ד אות סז. ולעומתם ראה א"ע עה"פ, ואבמ"ל. [555] חולין מז ב. וראה בע' ראות הע' 141. [556] סוכה לד ב. [557] נידה יט ב; שם לג א. [558] ע"ז לה ב. [559] ויקרא יג מט;

לא הוגדר במקורות התלמודיים באיזה מובן של ירוק מדובר. אשר על כן חלוקים הפוסקים והחוקרים בהגדרת המצב הרפואי של תינוק זה – יש הסבורים, שהתיאור מתאים לתינוק חיזור-לבן, ולפיכך מדובר על מצב של חוסר דם⁵⁶⁶. לפי הסבר זה יתכן שהתינוק של רבי נתן סבל מאנמיה המוליטית תורשתית, וזהו הסבר המתאים ביותר מבחינה רפואית, והוא המסתבר ביותר בהסבר דברי הגמרא, הן לפי מה שאמר רבי נתן 'הצצתי ולא ראיתי בו דם ברית'⁵⁶⁷, וכן ניתן בדרך זו להסביר את המצב התורשתי המלווה את

המקובל בלשונו כיום⁵⁶⁰; יש מקורות שמהם משמע, שירוק הוא צהוב⁵⁶¹; יש מקורות שמהם משמע, שירוק הוא כחול או אינדיגו⁵⁶², או תכלת⁵⁶³; ויש מקורות שמהם משמע, שירוק הוא חיזור-לבן⁵⁶⁴. יש מי שכתב, ש'ירוק' בלשון חז"ל משמש לכל הגוונים של צבעי הקשת מהצהוב ועד הכחול, והוא מקביל לשימוש הלשוני בימינו של "צבעוני", ללא ייחוד. רק שחור, לבן ואדום הוגדרו כצבעים ייחודיים⁵⁶⁵.

והנה ביחס לתינוק הירוק בענין מילה

נידה יט ב ד"ה הירוק, שזהו המובן המקראי של המושג; תוספי הרא"ש נידה שם; וכן כתב אבן שושן, המילון החדש, ע' ירק. [562] תוס' חולין מז ב ד"ה אלא. [563] רש"י ברכות ט ב ד"ה תכלת. [564] כן משמע מהמקורות המתארים את פני האדם בזמן פחד או מוות, שאז הוא מחוייר ומלבין, וכחבר הגמ' ב"מ נח ב – כל המלבין פני חברו ברבים, כאילו שופך דמים, שהוא מחוייר כמת. ראה: ירמיה ל ו – 'ונהפכו כל פנים לירקון'; כתובות קג ב – פניו ירוקין, סימן רע לו, פניו צהובים ואדומים, סימן יפה לו (ומשמע בעליל, שירוק איננו צהוב); משנה סוטה ג ד – פניה מוריקות; ע"ז כ ב – ממנה פניו מוריקות. וראה בספרו של פרויס, עמ' 164-167. וראה רע"ב תענית ג ה, שהמושג ירוק יכול להתאים גם לחיזור וגם לירוק כעשב. [565] ראה נ. שנרב, תחומין, כג, תשס"ג, עמ' 509 ואילך. ואמנם כך משמע מתוספתא נגעים א ה: איזהו הירקרק שבירוקים, אמר סומכוס ככנף הטווס. וראה בתנחומא תוריע ב, שלטווס יש שס"ו מיני צבעונים. ואמנם ידוע שלטווס יש את כל גווני הצבעים פרט לאדום. [566] היינו anemia – התלמוד וחכמת הרפואה עמ' 231; פרויס 164-167; וזכר הברית סי' י סכ"ז; Leibowitz JD, *Isr J Med Sci* 2:268, 1966. וכן משמע בתניא רבתי, נד' 1879, הל' מילה סי' צב. [567] וראה ברש"י שבת שם ד"ה לכרכי.

משנה נגעים יא ד; תוספתא נגעים א ג. [560] היינו green. לדוגמא – האתרוג הירוק ככרתי (סוכה לד ב), היינו ירוק, וכמבואר בתוס' שם ד"ה הירוק, ובשו"ע או"ח תרמח כא, הירוק שדומה לעשבי השדה. ואגב, ביחס לדמיון לכרתי, ראה בתוס' שם, שלפעמים פירושו ירוק, ולפעמים פירושו צהוב, ואמנם הצמח כרתי (leek), שהוא אחד ממיני הבצל ממשפחת השומים, בשלבים הצעירים הוא ירוק, ובשלבים המבוגרים הוא צהוב. אך ראה בירושלמי סוכה ג ו, שמחלק בין ירוק שהוא ככרתן, לבין ירקרק שהוא כשעודה. ירוק במובן של green מתאים למושג 'ירק', על שם הצבע הירוק של העשבים – ראה רש"י חולין מז ב ד"ה ירוקה, כמין עשבים; תו"ש בראשית פי"ד אות סז. [561] יומא מג ב – צבע המחיתה שבכל יום הוא זהב ירוק; חולין מז ב – במראה ירוק של הריאה, וראה בטושו"ע יו"ד לח א ובנו"כ שם. וראה בע' ראות הע' 141; רש"י ברכות כה א ד"ה ירקון, פירש ירקון ילונציא"ה, שבלעז פירושו צהבת; וכן משמע מתוספתא נגעים א ג – ירוק, כשעודה וכחלמון (לפי גירסת הגר"א. אמנם בירושלמי סוכה ג ו, הגירסה כשעודה וכשושנת הקרמל). אכן יש שם פירוש אחר – ככנפי הטווס, ובהוצי הדקל, ולא ברור איזה צבעים אלו מייצגים. ירוק במובן של צהוב הוא כנראה המובן הקדום והיסודי של מונח זה – ראה תוס' סוכה לא ב ד"ה הירוק, ותוס'

התינוקות במעשה של רבי נתן; יש מי שכתב, שהכוונה למחלת הדממת⁵⁷³, והאדמימות היתה תוצאה של שטפי דם רבים⁵⁷⁴; יש מי שכתב, שמדובר במחלה הגורמת להפרעות קרישה, ועקב כך מופיעים שטפי-דם תת-עוריים⁵⁷⁵; יש מי שכתב, שהתינוק האדום איננו מצב של מחלה מוגדרת, אלא תסמין למחלה כלשהיא ביילוד⁵⁷⁶; ויש מי שכתב, שלא ברור לאיזה מחלה התכוונו חז"ל בתיאור התינוק האדום⁵⁷⁷. ואמנם, מבחינה רפואית לא ניתן לזהות בוודאות באיזו מחלה מדובר.

הסיפור על התינוק הירוק, מה שאין כן בצהבת רגילה. אכן, רוב הפוסקים מתייחסים לתיאור התינוק הירוק כצהבת היילוד⁵⁶⁸. ויש מהפוסקים, שכללו ב"ירוק" את הצבעים הבאים: צהוב, כחול וירוק⁵⁶⁹, ולפיכך אם מדובר בכחול, הכוונה לתינוק הסובל ממום לב כחלוני. אכן, אם ירוק הוא כצבעו בלשונו כיום, קשה למצוא לזה מחלה מוגדרת.

מבחינה רפואית לא ניתן, איפוא, להגיע למסקנה אחידה ומקובלת ביחס למצבו של התינוק של רבי נתן⁵⁷⁰.

המשמעות ההלכתית — מאחר ולא ניתן לזהות בוודאות את המחלות המיוחדות עליהם דברו חז"ל, וכל אחת מהן סובלת מספר פירושים ואפשרויות מבחינת ידיעותינו הרפואיות כיום, ויתכן שאף אחד מההסברים שלנו איננו נכון לכוונתם של חז"ל, לכן ניתן ללכת בשתי דרכים: לדחות את הברית בכל המצבים הרפואיים, שיכולים להיות הסבר לתיאורי חז"ל, גם אם לפי המדע הרפואי כיום אין

התינוק האדום — אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתו שהוא אדום, אמרתי לה, המתיני עד שיבלע בו דמו, המתינה לו עד שנבלע בו דמו, ומלה אותו וחייה, והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי⁵⁷¹. יש מי שכתב, שהכוונה לאודם היילוד⁵⁷². אכן קשה לקבל הסבר זה, שכן זהו מצב קל וחולף, ואיננו יכול להסביר את תמותת

נועם, י, תשכ"ז, עמ' קסח ואילך; ע. קדר, קורות, ה, תשל"ל, עמ' 69 ואילך. וראה עוד בשו"ת נפש חיה חיו"ד סי' עד. [571] שבת קלד א; חולין מז ב. [572] erythema neonatorum — ראה Rosner F, *Am J Clin Nutr* 25:626, 1972. [573] hemophilia. ראה לעיל הע' 543 ואילך. [574] התלמוד וחכמת הרפואה, עמ' 226 ואילך. [575] ד. ארליך, הרפואה, עו:21. וראה מאמרו של י. לוי, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 296, שדחה שני הסברים אלו. [576] י. לוי, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 296 ואילך. וראה א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך, בהע' 36, מה שיש לדחות הסבר זה. [577] נשמת אברהם חיו"ד

[568] ראה שיטות רבות בס' אות חיים ושלום סי' רסג סק"א; ספר הברית ריש סי' רסג; ערוה"ש יו"ד רסג א. וכן דעת י. לוי, נועם, י, תשכ"ז, עמ' קסח ואילך, ולדעתו סבל התינוק של רבי נתן מצהבת המוליטית על רקע של אי התאמת הדם, ולכן היא היתה משפחתית. [569] מגדול עז, הבריכה העליונה, הנחל החמישי; חכמת אדם קמט ד; ברית אברהם לבעל נחל אשכול עמ' 127; זוכר הברית סי' י אות כז; שו"ת נפש חיה סי' עד; שו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ק חיו"ד סי' רכב; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' צא; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמה, ושם ח"ה סי' יא. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קמב. [570] י. לוי,

מאותה אם, או ששני המתים הם בני אחיות-האם; המיתה נגרמה מחמת מילה.

תוספות של הפוסקים – הפוסקים הוסיפו עוד מצבים, שמהווים חזקה נגד ביצוע המילה: שני אחים מאותה האם, אבל אין הבדל אם הם מאותו האב או לא⁵⁸³; לאו דווקא זכרים שמתו, אלא גם נקבות⁵⁸⁴; כל שלוש נשים מאותה משפחה, ולא דווקא אחיות האם⁵⁸⁵; יש שאף הרחיבו לצד הגברים, שאם מתו לאיש שני בנים מחמת מילה – יש אומרים, שגם במקרה כזה לא ימול תינוק שלישי, אפילו מאשה אחרת⁵⁸⁶; אך יש אומרים, שדין זה שייך רק בנשים, ולא בגברים⁵⁸⁷. כמו כן דנו הפוסקים בענין תאומים שמתו מחמת מילה, איך הם נחשבים⁵⁸⁸; לא רק כששני אחים מתו מחמת מילה, אלא כל שמתו שני ילדיו בגלל פצע שדימם הרבה, אסור למול את הבן השלישי⁵⁸⁹. לאור נתונים אלו של הפוסקים, יש לכאורה מקום לפתור את הבעיות הללו על פי חוקי התורשה

בכך סכנה⁵⁷⁸. גישה זו מבוססת על העקרון, שאין מלים אלא וולד, שאין בו שום חולי⁵⁷⁹, ועל העקרון שמה שקבעו חז"ל כסכנה, הרי הוא בגדר סכנה, גם אם הרופאים סוברים אחרת⁵⁸⁰; גישה אחרת היא לומר, שאין אנו יודעים כלל למה התכוונו חז"ל, ולכן לא ניתן ללמוד מתיאורי המחלות המופיעים בתלמוד ביחס למחלות מוגדרות בימינו, ואי לכך בכל מקרה יש להכריע אם למול או לדחות המילה לפי מה שיאמרו הרופאים⁵⁸¹.

מחלות מוגדרות, שדנו בהם הפוסקים ביחס למילה

מחלת דם תורשתית על פי התלמוד – מי שנולד למשפחה עם מחלה תורשתית, שיש חשש שתגרום למותו בזמן המילה, אסור למולו. לפי התלמוד⁵⁸², צריכה להיווצר חזקה, שהנימול עלול למות מחמת המילה. מצב כזה נקבע לפי התנאים הבאים: שניים שמתו לפניו; שני המתים הם זכרים; שני המתים הם אחים

[587] רמ"א שם, והוא דעת האגודה, שבת פ"ט. וראה בשו"ת הגרי"א הרצוג חיו"ד סי' פג; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנד. [588] שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א סי' רלח; שו"ת כתב סופר חיו"ד סי' קיז. [589] שו"ת חבצלת השרון ח"א סי' עז, ומהדו"ת סי' לב; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה סי' קה, וח"ג סי' לד; שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' עד. וכתב שם, שאם רופא מומחה אומר שמצבו מאפשר מילה, יש להאמינו. וראה עוד במאמרו של הרב ש.א. רפפורט, הלכה ורפואה, א, תש"מ, עמ' רפג ואילך. וראה עוד פרטי דינים במתו ילדים מחמת מילה בשו"ת צפנת פענח ח"ב סי' כב-כג. על מחלות תורשתיות אחרות, דרכי העברתם, והיחס שלהם למילה – ראה ספר הברית סי' רסג ליקוטי הלכות סק"ו-סק"ב, וסק"ח-סק"ז; צימלס, עמ' 90 והע' 57; חזו"א

סי' רסג סק"ג. [578] כך משמע שיטות הפוסקים הבאים – שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמה; שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של י. לוי, נועם, שם. [579] רמב"ם מילה א יח. [580] ראה בע' נאמנות הרופאים. [581] כך משמע שיטות הפוסקים הבאים – שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רמ; שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' עד; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שכד-שכה, וסי' של; שו"ת משפטי עוזיאל מהדו"ת חיו"ד ח"א סי' מו. [582] יבמות סד ב. [583] רמב"ם מילה א יח; טושו"ע יו"ד רסג ב. [584] שו"ת כתב סופר חיו"ד סי' קיז. אך ראה בשו"ת חבצלת השרון סי' עד. [585] ברכ"י יו"ד סי' רסג ס"ד. [586] שו"ע יו"ד רסג ב, והוא דעת רבנו מנוח; שלטי הגבורים שבת פי"ט; ברכ"י שם.

מתי למולו — יש הסבורים, שמי שמתו אחיו מחמת מילה, אין למולו לעולם⁵⁹⁴; ויש הסבורים, שצריך למולו לכשיגדל ויתחזק כוחו⁵⁹⁵.

בדיעבד — אם עברו ומלו את התינוק השלישי, במשפחה שמתו שני אחיו מחמת מילה, והלה נשאר בחיים, התבטלה החזקה הראשונה, ומכאן ואילך צריך למול את הילדים הבאים⁵⁹⁶.

דממת — תינוק הסובל מדממת, אסור להכניסו לספק סכנה למולו, ולכן אסור למולו אפילו על ידי קרני לייזר⁵⁹⁷. ויש מי שכתב, שיש לחייב מילה בקרני לייזר בחולי דממת, ולעניין ברכה — לא יברך ברכת המילה, ויברך ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו⁵⁹⁸.

אכן, כיום ניתן לבדוק בצורה אמינה את תפקודי הקרישה, ולזהות את החולה, ולהכין את היילוד לברית על ידי מתן גורמי הקרישה החסרים, למרות נוכחות

הידועים כיום, ולקבוע את מצב הסיכון של היילוד בהתאם לאבחנה של מחלתו התורשתית.

שתי אחיות, שבניהן מתו מחמת מילה, ולאחותם השלישית נולד בן שמלו אותו כשהיה גדול וחי, אם נולד בן לבן זה, מותר למולו בזמנו⁵⁹⁰.

בתאומים — שני תאומים שנימולו, ומתו מחמת מילה, אין זה נחשב כמו שניים שמתו, אלא כאילו מת רק בן אחד⁵⁹¹.

תאומים, שאחד מהם מת בתוך שמונה ימים, צריך לדחות את הברית של השני עד שיהיה בן שלושים יום, ויצא מגדר נפל⁵⁹².

מי שמתו אחיו מחמת מילה, הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים, אם רשאי להחמיר על עצמו, ולמול עצמו למרות הסכנה⁵⁹³.

להרהר אחריהם. וראה בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמה, שהוכיח את דינם של הרמב"ם ודעימיה. וראה עוד בשו"ת מהרי"ץ חיות סי' לט; שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קיז-קיח; שו"ת הרי"מ חיו"ד סי' טו; כלי חמדה, פר' לך-לך אות ד; שו"ת שרידי אש ח"ב סי' קג; שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קכח. ומה שכתב בס' התלמוד וחכמת הרפואה, עמ' 233, להצדיק את דעת הרמב"ם, שמבחינה רפואית מחלת הדממת הופכת להיות בלתי מסוכנת אחרי גיל 22 שנה, אין לזה כל יסוד ברפואה. וראה בספרו של פרויס, עמ' 245. [596] שו"ת מהרי"ט חיו"ד סי' לא. [597] שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' פט. [598] הרב מ.ח. לאו, בס' עטרת שלמה, עמ' קמג ואילך. וראה בסוף המאמר שם, שכן גם דעת הגר"ש וואזנר.

יו"ד סי' קנד. וראה בשו"ת הגר"א הרצוג חיו"ד סי' פג. [590] שו"ת הר צבי חיו"ד סי' רו. [591] שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קיז. [592] שו"ת תורה לשמה סי' שח; נחל הברית סי' לב סק"ג; שו"ת חיים ביד סי' עד; שו"ת משפטי עוזיאל חיו"ד ח"א סי' יב. [593] ראה שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' מט. וראה בס' אוצר הברית ח"ג עמ' קב ואילך, בדיני מתו אחיו מחמת מילה. וראה עוד בע' חולה הע' 88 ואילך. [594] ישרש יעקב, יבמות סד ב, בשיטת התוס'. [595] רמב"ם מילה א יח; טושו"ע יו"ד רסג ב. וראה בשו"ת נובי"ת חיו"ד סי' קסה, שדעת הרמב"ם היא נגד הגמ', ולכאורה היה נראה, שמי שמתו אחיו מחמת מילה, אין למולו כלל לעולם, אך מכיוון שהרמב"ם וטושו"ע פסקו כן, מי יבוא

צהבת היילוד

צורות רפואיות של צהבת היילוד – מבחינה רפואית מתחלקת הצהבת ביילוד לשתי קבוצות עיקריות: צהבת פיסיוולוגית, וצהבת חולנית.

הצהבת הפיסיוולוגית היא מצב טבעי, הנוצר בעקבות הצטברות של בילירובין בלתי ישיר, בגלל חוסר בשלות היילוד. הבילירובין הוא אחד מתוצרי הפירוק של כדוריות הדם האדומות, ולצורך הפרשתו מהגוף צריך הכבד לבצע בו שינוי מתאים. כאשר הבילירובין איננו מתפנה מהגוף, ורמתו עולה בדם, הוא שוקע בעור, והופך את צבע העור לצהוב. הגוון הצהוב של העור מתחיל להיראות לעין כאשר רמת הבילירובין ביילוד היא מעל 5 מ"ג%.

ביילוד יש באופן טבעי רמות גבוהות יותר של בילירובין מאשר במבוגר, בגלל שתי סיבות עיקריות – ליילוד כמות גדולה יותר של כדוריות אדומות, והן מתפרקות יותר, ולכן נוצר יותר בילירובין; הכבד של היילוד איננו בשל כל צרכו, ולכן איננו מצליח לקשור את הבילירובין ולהפרישו. באופן טבעי ביילוד בשל, היינו תינוק שנולד בזמן ובמשקל לידה תקין, עולה הבילירובין בהדרגה עד לשיא בימים 3-4 לחיים, כשרמת השיא של הבילירובין בדם מגיעה עד ל-12 מ"ג%. לאחר מכן מתחילה ירידה הדרגתית עד לערכים

המחלה. דבר זה נכון בין במחלת הדממת, ובין במחלות אחרות הפוגעות בגורמי קרישה שונים. אי לכך מותר למול תינוקות אלו בזמנם, כי אין הם במצב של סכנה, לאור יעילות הטיפול, אלא אם כן יש חשש לתגובה אלרגית לחומרי הקרישה⁵⁹⁹. יש מי שכתב, שמכיוון שצריך להזריק את מרכיב הקרישה החסר סמוך לברית לפניו ולאחריו, וצריך לעשות זאת דרך הווריד, אסור למול תינוק כזה בשבת⁶⁰⁰.

חוסר דם – תינוק הסובל מחוסר דם, אסור למולו כל זמן שחסר לו דם. אם הוא זקוק לטיפול, חייבים לחכות שבעה ימים אחרי שהבריא; ואם לא היה זקוק לטיפול, אלא הבריא מעצמו, מלים אותו מיד⁶⁰¹.

אינקובטור – יילודים שהוצרכו להיות באינקובטור, ואפילו אם נולדו בשלים, הרי הם נחשבים כחולים, וצריכים להמתין שבעה ימים לאחר שיצאו מהאינקובטור, אף אם הרופאים אומרים, שיכולים למולם מיד⁶⁰². ואפילו אם הוכנס התינוק לאינקובטור להתאוששות, הרי הוא נחשב כחולה, וצריך למנות שבעה ימים מיום שהוצא מהאינקובטור⁶⁰³. וכן יילוד שסובל מתת-חום יום לאחר לידתו ואילך, ועקב כך זקוק לאינקובטור, הרי זה חשש חולה; אבל אם התינוק הוכנס לאינקובטור מיד לאחר לידתו, רק כדי לחממו, אין הוא בגדר חולה⁶⁰⁴.

הובאו דבריהם בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב, הע' 46. [602] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קכא. [603] שו"ת אגרות משה שם; שו"ת ציץ אליעזר חיו"ג סי' פב סק"ד. [604] א. אידלמן, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 229 ואילך.

[599] הגרש"ו אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסג סק"ד. וראה מה שכתב שם הגר"י נויבירט בנידון. [600] נשמת אברהם שם. [601] שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' יא; הגרש"ו אויערבאך והג' רבי בן ציון אבא שאול,

תקינים, שהם מתחת לסף הצביעה של העור בצהוב. צהבת היילוד המוגדרת כפיסיוולוגית, היא מצב טבעי ולא מחלה. זאת בהתקיים התנאים הבאים – כאשר מדובר בתינוק שנולד בזמן, היינו לאחר 37 שבועות הריון; אשר משקלו בלידה תקין, היינו מעל 2500 גר; כאשר אין כל עדות למחלה חריפה, מחלת כבד, מחלה בחילוף החומרים, מחלה של בלוטת התריס, ומחלה המוליטית; כאשר הצהבת לא החלה ביממה הראשונה לחיים; וכאשר קצב עליית הבילירובין הוא פחות מ-5 מ"ג% ליממה. בעבר היה מקובל לחשוב, כי ערכי בילירובין מעל ל-20 מ"ג% ביילוד בשל ובריא, גורמת לנזק מוחי. הנחה זו היא מוטעית, ונובעת ממחקרים מוקדמים ובלתי מבוקרים היטב. ההנחה כיום היא, שאפילו רמות מעל 20 מ"ג% בתינוק בשל ובריא, אינן מזיקות כלל ועיקר⁶⁰⁵. ואמנם רמות בילירובין מעל 20 מ"ג% ביילוד בשל 'זכו' לכינוי 'ויגינטיפוביה'⁶⁰⁶, היינו הפחד מפני המספר 20, ויש בזה מרכיבים מיסטיים ובלתי מבוססים⁶⁰⁷. יתר על כן, יש הסבורים, שרמות בילירובין בלתי ישיר מוגברות במקצת הן אפילו טובות ורצויות, שכן הן משמשות למטרות הגנה

חיוניות⁶⁰⁸. לפיכך ניתן לומר, שלא בכדי ברא הקב"ה את המצב של צהבת פיסיוולוגית. כמו כן יש להבדיל באופן ברור בין תינוקות הניזונים מהנקה לבין תינוקות הניזונים מתחליפי חלב. עובדה זו התבררה כמשמעותית מבחינת שכיחות שיא רמות הבילירובין במצב של הצהבת הפיזיולוגית. רוב התינוקות הניזונים מחלב אם מעלים את רמת הבילירובין ב-2-3 מ"ג% בהשוואה לתינוקות הניזונים מתחליפי חלב. הסיבה היא נוכחות חומרים בחלב האם אשר מקטינים את פינוי הבילירובין מן הדם. הועלו השערות שונות על מהות החומר או החומרים הגורמים לכך, וטרם הוברר הדבר סופית⁶⁰⁹. יחד עם זאת סביר להניח, שרמות גבוהות מאד של בילירובין, גם בתינוק בשל ובריא, עלולות לגרום לנזק מוחי, ויש להוריד את הרמות הגבוהות הללו באמצעים טיפוליים. הערכים של בילירובין במצב של צהבת פיזיולוגית שיכולים לגרום לנזק מוחי אינם ידועים, וההשערה היא שלא מדובר בערכים מתחת 25 מ"ג%⁶¹⁰.

צהבת חולנית, שאינה פיסיוולוגית, מתאפיינת בנתונים הבאים: הצהבת מופיעה ב-24 השעות הראשונות לחיים; קצב עליית הבילירובין הוא מעל 5 מ"ג%

[607] Funato M, et al, *Pediatrics* – ראה [607] 93:50, 1994 [608] היינו כאנטיאוקסידנטים – ראה McDonagh AF, *Clin Perinatol* Avery GB, – [609] 17(2):359, 1990 [610] et al, *Pediatrics* 106:59, 2000 במהדורה הראשונה של האנציקלופדיה ההלכתית-רפואית, נספח לכתב ד', עמ' 791

[605] ראה סיכום הספרות הערכנית בנידון – Newman TB and Maisels MJ, *Clic Perinatol* 17(2):331, 1990. וראה עוד על גישות ערכניות ביחס לצהבת פיסיוולוגית של היילוד הבשל – Newman TB, et al, *Am J Dis Child* 144:364, 1990; Newman TB and Maisels MJ, *Pediatrics* 89:809, 1992; Kodd KL, *Arch Dis Child* 68:529, 1993 [606] .
[606] *Child* 68:529, 1993

מסויים של רמת בילירובין בדם כ'תקין' או כ'חולני' באופן מובהק ומוחלט, ויש צורך להתחשב במספר גורמים: תינוק פג או בשל; משקל לידה תקין או נמוך; תינוק יונק או תינוק מוזן בתחליפי חלב; גיל הופעת הצהבת; המגמה של הצהבת, אם היא בירידה או בעליה; שלילה או אישור של סיבות חולניות להופעת הצהבת, וכיו"ב⁶¹³. במילים אחרות, ערך בודד של בילירובין, ללא נתונים אחרים על מצב היילוד, וללא מעקב ביחס למגמת הבילירובין, איננו מהווה מדד כלשהוא לקביעת מצבו הרפואי של היילוד.

מידת הצהבת לדחיית הברית — יש הסבורים, שדווקא אם התינוק 'ירוק ביותר' צריך לדחות את המילה, אבל לא בצהבת רגילה⁶¹⁴; ויש הסבורים, שלא דווקא ירוק ביותר, אלא כל תינוק שהוא ירוק יותר מהרגיל, יש לדחות את מילתו⁶¹⁵.

תינוק שהיה צהוב והבריא, נחלקו הפוסקים מתי למולו — יש הסבורים,

ליממה; רמת הבילירובין ממשיכה לעלות כעבור שבוע; קיימת עדות למחלה או הפרעה נוספת, כגון בילירובין ישיר, אי-התאמת קבוצות דם, מחלות שונות של תמס-דם, מחלת כבד, הפרעה בתפקוד בלוטת התריס, מחלות חילוף-חומרים שונות, פגות, מחלות זיהומיות, תשניק היילוד וכו'. במקרים אלו קיימת סכנה של שקיעת הבילירובין בגרעינים הבוליים של המוח, וביצירת סוג מוגדר של שיתוק מוחין⁶¹¹.

טיפול להורדת הבילירובין — יש שתי דרכים עיקריות להורדת רמת הבילירובין בדם: שימוש באור בגלי אורך מוגדרים⁶¹², אשר משנה את מבנה מולקולת הבילירובין לצורה מססה, ועל ידי זה ניתן להפריש את הבילירובין מהגוף בשתן; החלפת הדם המכיל את רמת הבילירובין הגבוהה בדם אחר.

המשמעות הרפואית — מבחינה רפואית לא ניתן, איפוא, לקבוע ערך

צהוב. [615] מאירי שבת קלד א; המחבר, יו"ד רסג א; ערוה"ש יו"ד רסג ג; הגה' נימוקי רי"ב יו"ד רסג א; מנחת פתים יו"ד שם; דעת תורה יו"ד סי' לח; בית ישראל, הנדפס בסוף חכמת אדם, מביא הרבה פוסקים החולקים על החכ"א; ראש אפרים סי' לח סקל"ד וסקנ"ב; ערוה"ש יו"ד רסג ג; כורת הברית סי' רסג, בנחל ברית סק"א; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמה, וחי' סי' צב, וחי' סי' פח; שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב. וראה מאמרו של הגר"י קמינצקי, מוריה, קלג-קלו, ניסן תשמ"ג, עמ' קט-קי. וראה שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' צו אות יב, שהשו"ע השמיט תיבת 'ביותר' מפני שלמעשה קשה להכריע מה נקרא 'ביותר', ולכן משום חומרא של פיקוח נפש יש לדחות הברית בכל מקרה של

ואילך. [611] מחלה זו מכונה kernicterus. [612] phototherapy. [613] ומה שכתב בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' רסג סק"א, איננו מובן לפי ידיעותינו הרפואיות כיום. [614] רמב"ם מילה א יז; ראבי"ה שבת פייט סי' רפב; סמ"ג עשין כח; חכמת אדם קמט ד; ר' יעקב הגור, כללי המילה, הובא בזכרון ברית לראשונים, עמ' 56; שו"ת עצי הלבנון סי' סב; אות חיים ושלום סי' רסג סק"ב, בשם אביו בעל דרכי תשובה, שאף אם המראה הצהוב הוא רק בפנים, אסור למול, אבל אם הוא צהוב ולא צהוב ממש, והנשים ומיודעים אומרים שכך מראה בני המשפחה יש להקל למולו ביום השמיני; שו"ת הרי"ם סי' טז; שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' שכ, ושם חחר"מ סי' קכה. והיינו בהנחה ש'ירוק' פירושו

בין 10-12 מ"ג⁶¹⁹, פחות מ-12 מ"ג⁶²⁰, או פחות מ-15 מ"ג⁶²¹.

יש הסבורים, שמותר למולו מיד לאחר שהבריא, היינו לאחר שחלפה הצהבת, כי אין להתייחס לצהבת זו כמחלה, אלא כמצב של חוסר בשלות⁶²²; יש הסבורים, שצריך להמתין שבעה ימים מיום הבראתו, ככל תינוק שהיה חולה בכל גופו⁶²³; יש שהבדילו בין תינוק שהיה צהוב בכל גופו,

שאינן לבצע את המילה, אלא עד שהצהבת תיעלם לגמרי מהגוף לפי מראה עינים, ולא על פי מה שיאמרו הרופאים, או לפי איזה בדיקות שהן⁶¹⁶; יש הסבורים, שמותר למול את התינוק כשנראה שהצהבת בירידה, שחלפה מרוב הגוף, ובצירוף דעת רופאים שאין במילה סכנה בשלב זה⁶¹⁷; ויש הנוהגים למול את התינוק כשרמת הבילירובין בדם הגיעה לערך מסויים, כגון פחות מ-8 מ"ג⁶¹⁸,

בילירובין, ויש שהעידו בשמו שגם ברמה של 13 מ"ג% אפשר למול את התינוק אם לדעת הרופאים הוא בריא. [621] ראה שו"ת שבת הלוי ח"ה סי' קמח אות ב. [622] שו"ת נובי"ת חיו"ד סי' קסה; ב"ח יו"ד סי' רסג; שו"ת אבני נור חיו"ד סי' שכ; ערוה"ש יו"ד רסג ג; חכמת אדם קמט ד; חסד לאברהם מהדו"ק חיו"ד סי' עט; שו"ת ברית יעקב ח"א סי' סד; מהרש"ם בדעת תורה, יו"ד סי' לח, בגילוי דעת סק"ח; המהרש"ם בקונ' דברי שלום, שבסוף ס' כורת הברית; שו"ת מהר"ץ חיות סי' לט; האדר"ת, הובאו דבריו בס' אוצרות הראי"ה, ח"ד עמ' 132; שערים המצויינים בהלכה סי' קסג סק"ג; שו"ת שבת הלוי ח"ג סי' קמב; שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פא; שו"ת פאת שדך סי' קכ; ילקוט יוסף שובע שמחות ח"ב הל' מילה פט"ז סק"ג. וכן משמע מפורש בכמה ראשונים – חי' הרשב"א יבמות עא ב סוד"ה הערל וד"ה מהא דר"פ; כלבו סי' עג; סי' האשכול הל' מילה סי' לה; תמים דעים להראב"ד סי' קעא; מאירי שבת קלו א. [623] שו"ת מהר"ם מרוטנברג ח"ב סי' קנה; יד קטנה על הרמב"ם מילה א יז; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' צא; שו"ת צמח צדק החדש, פסקי הלכות, יו"ד רס"י רסגד; שו"ת טוטו"ד מהדו"ק סי' רכ (ואגב, מה שכתב שם, שאם נולד בצבע ירוק זה מראה שזה טבעו ולא מחלה, אבל אם נולד בצבע תקין ואחר כך נעשה ירוק, הרי זה מחלה, וצריך להמתין שבעה ימים – דברים אלו הם בניגוד גמור למצב הרפואי); שו"ת מטה לוי ח"ב סי' נב; שו"ת בית שערים חיו"ד סי' שמב; שו"ת יד הלוי חיו"ד סי' קמא; שו"ת חבלים בנעימים

ירוק'. [616] שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמה, וח"ו סי' צב, וח"ח סי' פח; שו"ת מנחת שלמה שם (וכן הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של י. לוי, נועם, י, תשכ"ז, עמ' קסח ואילך, ובמאמרו של א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך); הגר"י נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסג סק"א(א). וכן משמע משו"ת אבני נור חיו"ד ח"ב סי' שכ, ושם חח"מ סי' קכה, וצפנת פענח על הרמב"ם מילה א יז. [617] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב. וראה בשו"ת עצי לבנון סי' סב; שו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' קלב; מאמרו של י. לוי, נועם, שם; א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך. [618] שו"ת קנין תורה בהלכה ח"ב סי' קלו אות ג. וראה עוד שם ח"ז סי' פא, שכתב ממדינות מסויימות שדורשים פחות מ-5 מ"ג%. [619] שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקפו, ושם ח"ב סי' תצ. [620] שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' פח; דעת הגר"ש אלישיב למול עד רמה של 12 מ"ג%; נשמת אברהם חיו"ד סי' רסג סק"א(א), שכתב בשם הגרש"ז אויערבאך, שצריך שהצהבת תיעלם לגמרי מכל הגוף, ולא לסמוך בזה על הרופאים, וצריך שהבילירובין יהיה פחות מ-11-12 מ"ג%, וגם שיהיה נראה בעיני המוהל שהוא לא צהוב; אך דברים אלו צ"ע, שאם הבילירובין הוא 11-12 מ"ג%, בוודאי הוא עדיין נראה צהוב קצת, ולכן שני התנאים שכתב הם סותרים אהדי מבחינה מציאיתית. ואמנם בשו"ת מנחת שלמה שם לא הזכיר כלל את התנאי של רמת הבילירובין. כמו כן בשיחותי בע"פ עם מרן הגרש"ז אויערבאך לא הזכיר התנאי של רמת

שצריך להמתין שבעה ימים לאחר הבראתו, לבין תינוק שהיה צהוב במקצת גופו, שיכולים למולו מיד כשצבעו יהיה תקין⁶²⁴; יש מי שהבדילו בין מילה בזמנה, שאם פסקה הצהבת בתוך שמונה ימים, מלים בזמן הראוי, לבין מילה שלא בזמנה, שאם נדחתה הברית לאחר שמונה ימים, ממתינים עוד שבעה ימים לאחר שפסקה הצהבת⁶²⁵; ויש מי שהבדיל בין צהבת חולנית⁶²⁶, שלכל הדעות נקרא חולה, וצריך להמתין שבעה ימים לאחר הבראתו, לבין צהבת פיסיולוגית⁶²⁶, שאין צורך להמתין שבעה ימים לאחר הבראתו⁶²⁷.

יש שקבעו להמתין שבעה ימים אחרי שסרה הצהבת על פי דרגות שונות של הבילירובין – יש מי שכתבו, שאם היתה הצהבת למעלה מ-10% ממתינים שבעה ימים מעת שסרה הצהבת לגמרי⁶²⁸; יש שכתבו, שאם הגיעה הצהבת לרמת בילירובין בדם למעלה מ-12% מ

צריכים להמתין שבעה ימים⁶²⁹; יש שכתבו שאם הגיעה הצהבת לדרגה של 14 מ"ג% צריך להמתין שבעה ימים⁶³⁰; יש מי שכתבו, שאם הגיעה הצהבת לדרגת בילירובין של 15 מ"ג% צריך להמתין שבעה ימים⁶³¹; יש מי שכתבו, שאם הגיע רמת הבילירובין ל-16 מ"ג% צריכים לחכות שבעה ימים⁶³²; יש מי שכתבו, שאם הגיע רמת הבילירובין ל-18 מ"ג% צריכים לחכות שבעה ימים, אפילו אם לא הוצרכו להחלפת דם, ואם הצהבת היא מעל 12 מ"ג% ביום השמיני, אבל מתחת ל-18 מ"ג%, מלים אותו מיד כשירד מתחת לערך זה, ללא צורך בהמתנת שבעה ימים⁶³³.

לשיטות הסוברים, שצריך להמתין שבעה ימים – יש מי שכתבו, שסופרים את שבעת הימים מאותו יום שרמת הבילירובין ירדה מתחת ל-18 מ"ג%⁶³⁴; יש מי שכתבו, שצריך להמתין עד שירד

חיו"ד סי' סא; שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמה, וח"ו סי' צב; אוצר יד החיים אות קנז, בשם האדמו"ר ר"ש מבעלז, ובשם האדמו"ר מבובוב. וכן דעת הרבנים מרדכי אליהו ונחום אליעזר רבינוביץ – ראה בס' במראה הבזק ח"ד סי' צא הע' 1. וראה בס' אות חיים ושלום עמ' רמד ואילך, שיטות שונות של הפוסקים בנידון. [624] כורת הברית רס"י רסג; שו"ת מהר"י שטייף סי' סב. [625] שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' צא; שו"ת לבושי מרדכי חיו"ד ח"א סי' קפ. וראה בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' קמה, שחלק עליהם. וראה בס' אות חיים ושלום רס"י רסג, שהבדיל בתוך שמונה הימים בין יום חול לבין שבת, עיי"ש. [626] ראה לעיל בהגדרתה. [627] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פא-פג; שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' עט. [628] שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' תכא; שו"ת קנין תורה בהלכה

ח"ו סי' פא, בשם רבנים גדולים בניו-יורק, שפרסמו הוראה זו בכרוזים. [629] כן משמע משו"ת מנחת יצחק ח"א סי' פח. וראה שם ח"ו סי' צב. [630] ההלכה במשפחה פ"כ הע' 19, ושו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תקפו. אמנם בח"ב סי' תצ כתב שהמספר הוא 16. [631] שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' רטו; הרב ז.ש. דבורקין, הובאו דבריו בבטאון כפר חב"ד, גליון 812, עמ' 79, וזו היתה גם דעתו של האדמו"ר מ"מ שניאורסון. [632] שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקפו; שם, ח"ב סי' תצ. [633] דעת הגרי"ש אלישיב; הגר"ש אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' רסג סק"א. אמנם ראה לעיל הע' 616, שהגר"ש אויערבאך פסק להתחשב רק במראה העינים, ולא בדרגות הבילירובין. [634] הגרי"ש נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' רסג סק"א.

ל-12 מ"ג%, ומאז לספור שבעה ימים⁶³⁵; 'התינוק הירוק' שבתלמוד, אין טעם לתת מספרים, שהרי התינוק הירוק לא הוגדר בתלמוד ובפוסקים על פי דרגות בילירובין, אלא על פי מראה העינים, ולפיכך אין כל משמעות הלכתית לרמות הבילירובין, אלא יש להמתין עד שתיעלם הצהבת לגמרי⁶³⁸, וכפי שהכריעו חלק מהפוסקים⁶³⁹.

תינוק שיש לו צהבת על רקע יניקה – אין להפסיק את ההנקה רק כדי לגרום לירידת הצהבת, ובכך לאפשר קיום הברית בזמנו, מכיוון שהתינוק נחשב כמסוכן לגבי חלב אם, אפילו בזמנו שקיימים תחליפים לחלב אם⁶⁴⁰.

בדיקת דם לרמת בילירובין – מותר להוציא דם מהילוד, ולבדוק את רמות הבילירובין, כדי לידע מתי ירד מתחת לערך שמותר לבצע המילה, ואין בזה דין חבלה שלא לצורך⁶⁴¹.

בדיקת רמת בילירובין בשבת – כאשר מטרת הבדיקה היא רק לצורך החלטה על קיום הברית בזמנה ביום השבת, וכגון שביום ששי עדיין היתה רמת בילירובין בדרגה שאיננה מתירה קיום הברית, ויש אפשרות שרמת הבילירובין ירדה לדרגה המאפשרת קיום הברית⁶⁴² – יש מי שכתב, שבכל תינוק צהוב, בין פג ובין בשל, מותר לבדוק את רמת הבילירובין

אכן, תמוהות הן השיטות והמחלוקות בין הרבנים על גובה רמת הבילירובין שבו אסור למול את התינוק, וכן הדעות השונות עד איזו רמת בילירובין צריך לרדת כדי להתיר את המילה, וכן באיזה רמות של בילירובין צריך להמתין שבעה ימים ובאיזה מלים מיד כשירד לרמה מסויימת, שהרי אם סומכים על נתונים מעבדתיים ועל מצב רפואי, הרי שבעצם סומכים על מה שקובעים הרופאים בנידון, ואם כן יש לסמוך על הרופאים כשאומרים על צהבת מסויימת שהיא פיסיולוגית, ולא להתייחס לתינוק כחולה כלל, ובעיקר יש לסמוך על מה שיאמרו הרופאים באותו מקום ובאותה שעה מה נחשב כמצב שיש בו סיכון לתינוק ומה לא נחשב ככזה, וכידוע דרגות הבילירובין הנחשבות כבעייתיות מבחינה רפואית עברו שינויים אצל המומחים במשך השנים, ואיך יכולים הרבנים לקבוע מספרים מוחלטים וקבועים בזה. ואמנם יש מי שכתב, שאם התינוק צהוב צריך לשאול את פי הרופא, וסומכים עליו בכל הדברים למול ושלא למול⁶³⁷; ואם אין סומכים על הרופאים בזה, אלא מתייחסים למצב התינוק הצהוב כדין

שמחות ח"ב הל' מילה פט"ז סק"ג. [639] ראה לעיל הע' 616. וראה עוד בנידון במאמר – Flug, J. *Jewish Medical Ethics* 5(1):40, 2005. [640] ס' שבת שבתון סקי"א(ב). [641] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם, שם. [642] והיינו לשיטות הפוסקים שקבעו ערכים מוגדרים של בילירובין לצורך קיום הברית –

[635] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם, שם. וראה הע' 616 לעיל. [636] ראה בשיטות הפוסקים שהובאו לעיל. [637] ס' זוהר הברית, עמ' 87. [638] ראה א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך; הנ"ל, אנציקלופדיה הלכתית-רפואית, מהדורה ראשונה, כרך ד, תשנ"ד, עמ' 791 ואילך. וראה ילקוט יוסף שובע

תינוק שנולד עם מחלת עגבת – יש מי שכתב, שימולו אותו בזמנו, בכפפות, בערכת מילה חד-פעמית, ומציצה בצינורית ובמוך⁶⁵⁰.

חום עקב התייבשות – אם סיבת החום היא חיצונית, כגון יובש התינוק עקב מיעוט נוזלים, או חשיפה לסביבה חמה, שבעזרת מתן נוזלים החום נסוג – יש מי שכתב, שאין זה נחשב כמחלה⁶⁵¹; ויש מי שכתב, שאף זה נחשב כמחלה⁶⁵².

בהגדרת דרגת החום – יש מי שכתב, שרק מ- 37.5° (צלסיוס) ומעלה יש להחשיב את התינוק כחולה⁶⁵³; ויש הסבורים, שאף פחות מזה נחשב כחום⁶⁵⁴. אכן, אם לדעת רופא אין התינוק חולה כלל, וחומו פחות מ- 38° , אפילו אם הוא מעל 37.5° , מותר למולו מיד⁶⁵⁵. ולכאורה זו שאלה רפואית, שצריכים הרופאים להכריע מה נחשב כחולה, כי אין מקור בחז"ל על מידות חום הנהוגות כיום. על פי המקובל בין רופאי היילודים, חום מתחת ל- 38° איננו נחשב כמצב חריג.

בדם אפילו בשבת; ואם הדבר אפשרי, עדיף לעשות זאת על ידי גוי⁶⁴³; ויש מי שכתבו, שאסור לישראל לבצע את הבדיקה, אבל היא מותרת על ידי רופא או אחות נכריים, ועדיף לבקשם בערב שבת לעשות הבדיקה למחרת ביום השבת⁶⁴⁴. ולגבי יום-טוב – יש מי שכתב, שאמנם יש מקום להתיר הבדיקה גם על ידי ישראל, אך מכל מקום פשוט שעל ידי נכרי הדבר מותר; וביום-טוב שני של גלויות מותר אף על ידי ישראל⁶⁴⁵.

החלפת דם – תינוק שעבר החלפת דם עקב רמת בילירובין גבוהה בדם, צריך להמתין שבעה ימים⁶⁴⁶. אבל תינוק לאחר טיפול באור להורדת רמת הבילירובין, אין צורך להמתין שבעה ימים⁶⁴⁷.

מחלות זיהומיות – בכל מקרה שיש ליילוד חום, הרי הוא נחשב כחולה, ואין למולו עד שיעברו שבעה ימים מיום שירד החום לגמרי⁶⁴⁸. והוא-הדין בתינוק שסובל מתת-חום (מתחת ל- 36° צלסיוס), הרי הוא נחשב כחולה, וצריך המתנת שבעה ימים⁶⁴⁹.

א טו; טושו"ע יו"ד רסב ב. וראה בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' קלא סק"ה. [649] הגרי"ש אלישיב, הובאו דבריו בס' אוצר הברית ח"ג עמ' קלט הע' יט. [650] הגרי"ש אלישיב, הובאו דבריו בס' אוצר הברית ח"ג פ"ב סי' ב, הע' י. [651] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב סק"ה. [652] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' רסב סק"א. [653] זוכר הברית סי' י סק"א. [654] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב סק"ה; הגרש"ז אויערבאך והג' ר' בן ציון אבא שאול, הובאו דבריהם בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ו(3). [655] הגרש"ז אויערבאך, שם.

ראה לעיל. [643] הגר"א וולדינברג, הלכה ורפואה, א, תשמ"מ, עמ' רפא-רפב. [644] הרב ד. לאו, תחומין, יט, תשנ"ט, עמ' 335 ואילך; הרב מ.ש. כהן, עטרת שלמה, ח"ד, תשנ"ט, עמ' קלח ואילך. [645] הרב כהן, שם. והסברה להקל ביום-טוב יותר מאשר בשבת הוא מדין 'מתוך', עיי"ש. [646] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פג; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קכא. ואגב, מה שכתב שם שמדובר ב'בלו בייביס', היינו תינוקות כחולים, לא דק, והכוונה לתינוקות צהובים. [647] כן משמע מדברי הגרי"ש נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ו(4). [648] שבת קלז א; רמב"ם מילה

החסר. אם הפרעה זו מתרחשת בתוך היממה הראשונה, ממילא יש שבעה ימים מההחלמה עד המילה, אבל אם זה קורה לאחר היממה הראשונה, יש לספור שבעה ימים מזמן התיקון המטבולי, שכן מדובר במחלת גוף כללית.

משקל היילוד – תינוק במשקל לידה נמוך, שלדעת הרופאים לא יוכל לעמוד במילה, צריך להמתין עד שיגיע למשקל הראוי. משהגיע למשקל הראוי – יש אומרים, שצריך להמתין שבעה ימים מעת הגיעו למשקל מתאים למילה⁶⁶⁰; ויש אומרים, שחיסרון משקל אין דינו כחולה, כי חולי וכחוש הם שני עניינים נפרדים, ומכיוון שחוסר משקל לא מוזכר בחז"ל, לכן בזה קובעים לפי מה שאומרים הרופאים, ולא צריך להמתין שבעה ימים, אלא ימולו מיד כשיגיע למשקל הראוי⁶⁶¹.

יש מי שכתב, שבתאומים יש להתייחס למשקל הלידה המקובל אצל תאומים, ולא להשוותו למשקל לידה של יילוד-יחיד, ולפיכך יש למול בזמן תינוק מתאומים אף כשמשקלו נמוך בהשוואה

אם החום הוא מתחת ל-38°, ממתינים עד שיבריא, ומלים מיד; ואם החום הוא 38° ויותר, צריך להמתין שבעה ימים מיום שהבריא⁶⁵⁶.

טיפול אנטיביוטי – תינוק שמקבל טיפול אנטיביוטי בגלל זיהום או חשד לזיהום, אך לפי כל הבדיקות הוכח שכבר הבריא, אלא שליתר בטחון ממשיכים לתת לו אנטיביוטיקה – יש אומרים, שיכולים להתחיל למנות את שבעת ימי ההבראה מגמר מחלתו, למרות שעדיין מקבל אנטיביוטיקה, בתנאי שהסכים הרופא שאין כבר בעיה רפואית; אבל במקרה שיש ספק שמא נשארה עוד בעיה רפואית, צריך להמתין שבעה ימים מגמר הטיפול המלא⁶⁵⁷; ויש מי שכתב, שבכל מקרה צריך להמתין בספירת שבעת הימים אחרי גמר הטיפול באנטיביוטיקה⁶⁵⁸.

מחלות בחילוף החומרים⁶⁵⁹ – יש שחסר ליילוד סוכר או סידן, ועקב כך מופיעים פירכוסים או רעידות, או שחסר לו ויטמין קי, ועקב כך מופיעים דימומים. הפרעות אלו חולפות מהר עם מתן החומר

היה חולה, אין דינו כחולה כלל, וי"ל. [658] שו"ת משנה הלכות תניינא ח"ב סי' קסט. [659] היינו מחלות מטבוליות. [660] זוכר הברית סי' י ט"ז; שערים המצויינים בהלכה סי' קסג סקי"ג, בשם מהרי"א. וראה מאמרו של הרב י. אריאל, תחומין, כ, תש"ס, עמ' 339 ואילך. [661] שו"ת דובב מישרים ח"א סי' סא; אשל אברהם (ניימרק) סי' כב, ובשם החזו"א; דרכי חיים ושלום סי' תתצב; שו"ת שבט סופר חאו"ח סי' לא; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קבא; שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב סק"ו; ההלכה במשפחה פ"כ הע' 21, בשם החזו"א, ובשו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקצא.

[656] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' רסב סק"א. [657] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב סק"ג, וסי' פג, ושם חכ"א סי' סד אות ד; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סי' רסב סק"א. ויש לעיין במצב הקורה לעתים, שמתחילים בטיפול אנטיביוטי בגלל חשד למחלה זיהומית, ומכיוון שלוקח יומיים לברר את התרבויות, ממשיכים לטפל לפחות פרק זמן זה. לאחר מכן יש שמתברר למפרע שלא היה זיהום, האם יש להתייחס אליו כחולה, למרות שהתרבויות היו שליליות, שהרי היה משהו שהעלה את חשדם של הרופאים למחלה, או מכיוון שהתברר שלא

בן ו' או בן ז' חודשים, אף על פי שהוא קטן ביותר, אם הוא בריא, מלים אותו בשמיני שלו, ואפילו בשבת, ואין דוחין אותו כלל⁶⁶⁷; ועוד יש מי שתמה על שנתפשט המנהג באיזה מקומות, שנולד לשביעי אין מלים אותו אלא רק אחרי שני חדשים, וראוי לכופו בכל מיני כפיות⁶⁶⁸. לאור זאת, ההחלטה מתי לבצע את המילה, כאשר השאלה היחידה היא משקלו של התינוק, נתונה להכרעה רפואית בכל מקרה לגופו.

חולשה וכאב — לא רק מחלות מוגדרות ומסויימות הן סיבה לדחיית הברית עד שיבריא, אלא גם מצב של חולשה, כאב וצער של התינוק הוא סיבה לדחיית הברית, אלא שאין צורך להמתין שבעה ימים לאחר הבראתו⁶⁶⁹.

תינוק שהקיא כמה ימים — יש מי שכתב, שצריך להמתין שבעה ימים מעת שיתרפא⁶⁷⁰.

חבלות שונות — יש מי שכתב, שאם חתך הטבור טרם נרפא לחלוטין, יש לדחות את הברית, אך דחו דבריו, שאם לא כן כמעט תתבטל מילה בזמנה, אבל אם יש ספק אחר במצב בריאותו של

ליילוד-יחיד⁶⁶².

במילה שלא בזמנה יש המקפידים שלא למול עד שהתינוק יהיה במשקל של 2700 גר' לפחות⁶⁶³.

אכן, מבחינת הבנתנו הרפואית כיום, לא רק המשקל הוא הקובע, אלא חשוב ממנו הוא גיל ההריון של היילוד, היינו אם מדובר בפג או בתינוק בשל⁶⁶⁴, ובעצם יש להתחשב הן בגורם המשקל והן בגיל ההריון, ולהתיר המילה רק בזמן ששני גורמים אלו מאפשרים ביצוע המילה במצב בטוח⁶⁶⁵. יתר על כן, מבחינה רפואית מקובל כיום שלמשקל כשלעצמו, ועל כל פנים כאשר מדובר בתינוק שמשקלו מעל 1.5 ק"ג, אין משמעות בהצלחת ניתוחים שונים, אלא המשתנים הקובעים הם מצבו הבריאותי הכללי של התינוק, גיל ההריון, וסוג הניתוח. אשר על כן, הינחה האיגוד האמריקאי של רופאי המשפחה להמתין עד שהתינוק הפג עונה על המדדים לשחרור מהפגיה לפני ביצוע ברית המילה⁶⁶⁶. היינו, ההחלטה צריכה להיות אינדיבידואלית, לפי מצב בריאותו של התינוק, מבלי להתייחס למשקל קבוע ומוגדר כמדד להחלטה על ביצוע הברית. ואמנם יש מי שכתב, שאפילו תינוק שנולד

וראה עוד ס. נמיר, תחומין, כ, תש"ס, עמ' 342 ואילך. [667] מהר"ם מרוטנברג, פסקים ומנהגים (כהנא), סי' רז. [668] הג' יד שאול יו"ד סי' רסו ס"א. וראה באריכות בשלטי גבורים על הרי"ף, שבת דקל"ה ע"א, בדין מילת הנוולד לשמונה. וראה ע' ילוד, הע' 389. [669] ראה ס' הפרנס סי' רצ; נימוקי, יבמות ריש פרק הערל; שו"ת יד הלוי ח"ב סי' מז; שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רנד. [670] שו"ת פאת שדך

[662] אות שלום סי' רטב אות ח. [663] הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו בס' אוצר הברית ח"ג פ"ב סי' ב הע' כה. [664] ראה מאמרו של א. אידלמן, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 229 ואילך. [665] א. שטינברג, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 207 ואילך. [666] American Association of Family Physicians, Reference manual-fact sheet for physicians regarding neonatal circumcision. Clinical Politics, Feb 1991

תזיק לו⁶⁷⁷; ויש מי שכתב, שאם אין לתינוק צער מחמת הנפיחות, היינו שאיננו בוכה כשנוגעים בו באותו אזור, מלים אותו בזמנו⁶⁷⁸.

דין זה נכון גם בתינוק שיש לו שיתוק חלקי וזמני של גפה עליונה⁶⁷⁹, שממתינים עד שיבריא, ומלים אותו מיד⁶⁸⁰.

מחלות עינים — תינוק שיש לו כאב עינים מועט, דינו כחולה במחלת איבר, וממתינים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא מלים אותו מיד⁶⁸¹; ואם כאבו לו עיניו כאב גדול, הרי הוא כחולה בכל הגוף, וממתינים שבעה ימים מיום הבראתו⁶⁸².

תינוק שיש לו הפרשה מהעינים, אם ברור שאין זה זיהומי, ולא צומח חיידק ממנו, אין צורך לחכות שבעה ימים, אלא מלים אותו מיד לאחר הבראתו⁶⁸³; אבל אם לא ברור הדבר, דינו כחולה כל הגוף⁶⁸⁴. ויש מי שכתב, שגם אם מדובר בדלקת חיידקית, אם לדעת הרופא המצב טוב, ויש רק חולי מועט, אין צורך להמתין

התינוק ניתן לצרף סימן זה, ולדחות את המילה⁶⁷¹.

מכה על גב היד או על גב הרגל — יש מי שכתב, שצריכים להמתין שבעה ימים מעת לעת מזמן ההבראה, כיוון שמחללים שבת על מכה כזו⁶⁷²; ויש מי שכתב, שאף על פי שלפי חז"ל זה מצב של סכנה⁶⁷³, הרי בזמנינו אם הרופאים אומרים שאין כאן סכנה, מותר למול מיד⁶⁷⁴.

תינוק שנשברה רגלו בלידה, וישמו לו גבס, והוא הולך ומתחזק כבריא, ואינו מרגיש יסורים, ולדעת הרופא אין מניעה למולו, יכולים למולו מיד כשיבריא, ואין צורך להמתין שבעה ימים⁶⁷⁵.

תינוק שנולד בעזרת מלקחיים, ויש לו נפיחות בגולגולת⁶⁷⁶, או שיש לו פציעות אחרות מחמת הלידה, מחכים עד שיבריא, ולא צריך להמתין שבעה ימים, בתנאי שהרופא יקבע שאין כאן חולי, ואין לתינוק צער מחמת מצבו, ושהמילה לא

לשיטה זו, כשהשיתוק לא חולף כליל, כפי שקורה באחוז מסויים של התינוקות, מתי ימולו אותו, וכמה לחכות עד שיתברר שהמום יחלוף או לא יחלוף, כאשר ברור מבחינה רפואית, שעצם הברית לא תזיק לתינוק. [681] שו"ע יו"ד רסב ב. [682] רמ"א שם. וראה בס' הברית סי' רסב אות' נו-סא, בשיטות הראשונים בנידון. מבחינה רפואית יתכן לומר, שהרמ"א מדבר בדלקת לחמיות זיהומית, או בדלקת הקרנית, בעוד שהמחבר מדבר בדלקת לחמיות תגובתית (אלרגית או כימית), או וירלית, ו"ל. [683] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב סק"ז. [684] שו"ת דעת כהן סי' קלו; שו"ת ציץ אליעזר

סי' קכא. [671] דרכי חיים ושלום סי' תתצד, ואות שלום סי' רסב אות ט, והביא שם מס' כורת הברית שהוא בעל הדעה לדחות את הברית. [672] ערוה"ש יו"ד רסב יא. [673] שבת קט א; ע"ז כח א; רמב"ם שבת ב ה; טושו"ע או"ח שכח ו. וראה בע' שבת הע' 398 ואילך. [674] הגרי"י נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם חו"ד סי' רסב סק"י. [675] שו"ת יד יצחק ח"ב סי' רלב. [676] cephalhematoma. [677] שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פג; שו"ת פאת שדך סי' קכא. [678] שו"ת מנחת אלעזר ח"ז סי' לד. [679] Erbls palsy or Klampkels [680] שו"ת ציץ אליעזר שם. ויש לעיין palsy.

תינוק שנולד טריפה, היינו שסובל ממום או ממחלה, שבגללה לא יחיה י"ב חודש – יש אומרים, שאין לסכנו, ואין למולו בין בחול ובין בשבת⁶⁹²; יש אומרים, שמותר למולו בחול, אך לא בשבת⁶⁹³; ויש אומרים, שמותר למולו בין בחול ובין בשבת⁶⁹⁴. וכל זה הוא דווקא כשהתינוק במצב יציב מבחינת מחלתו, אבל אם יש חשש שביצוע הברית עלול להחמיר את מצבו של התינוק, אין למולו לעולם⁶⁹⁵.

מחלות הגורמות לפיגור – תינוק שנולד עם ראש קטן מאד⁶⁹⁶, או שנולד עם בעיה רפואית אחרת, שהרופאים מניחים שלעולם לא יהיה בר דעת, ומסכימים שאין בביצוע המילה משום סכנה – יש מי שכתב, שכיוון שלא יגיע הילד לעולם לכלל חיוב מצוות, אין חובה על האב למולו⁶⁹⁷; ויש אומרים, שמצות המילה היא על האב, ולא משנה כלל אם הבן יגיע לידי חיוב מצוות, אם לאו, ועל כן חייבים למולו בברכה, בין בחול ובין בשבת⁶⁹⁸.

מומי לב – תינוק עם מום לב כחלוני, אסור למולו עד אחרי שיעבור ניתוח,

שבעה ימים⁶⁸⁵; ויש מי שכתב, שבדלקת חיצונית של העינים, כאשר התינוק במצב כללי טוב, ולא נראה שיש לו כאב, אין דוחים המילה כלל⁶⁸⁶.

תינוק שצינור הדמעות סתום – יש מי שכתבו, שבין אם נפתח לבד, או על ידי ניתוח, צריכים לדחות הברית עד אחרי הרפוי⁶⁸⁷, אבל אין צורך לחכות שבעה ימים⁶⁸⁸; ויש מי שכתב, שהכל תלוי אם יש לתינוק דלקת עקב החסימה בצינור הדמעות, אם לא היה לו דלקת, ואפילו מקבל טיפול תרופתי למניעת דלקת, צריך למול ביום השמיני, אבל אם כבר היתה דלקת עיניים, צריך לדחות את הברית⁶⁸⁹.

יש מי שכתב, שתינוק שעניו דומעות, אין למולו, ואפשר שצריך אף להמתין ז' ימים לאחר הפסקת הדמעת, ואם הרופאים אומרים שאין בזה סכנה, שומעים להם שלא צריך להמתין ז' ימים, אך לא שומעים להם למולו מיד, אלא ימתינו עד שיפסיק לדמוע⁶⁹⁰.

יילוד שנולד מהול, ויש לו כאב עינים, אסור להטיף לו דם ברית עד שיבריא⁶⁹¹.

[693] שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רמג; שו"ת מהר"י אסאד חיו"ד סי' רנב. [694] תוס' רי"ד שבת קלו א; שבלי הלקט הל' מילה סי' א; זוכר הברית סי' ז סק"ו; שו"ת חת"ס ח"ו סי' סד; שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' יא; שם ח"ז סי' פח; ספר הברית סי' רס אות נט. וראה עוד בע' טרפה הע' 59-60. וראה עוד בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' פב. [695] שו"ת נובי"ת חיו"ד סי' קסה. וראה בשו"ת בנין אב ח"א סי' מא. micro- [696] cephalo. [697] סי' ליקוטי סופר, מצות מילה, סוג חרש ושוטה. [698] כלי חמדה, פר' לך-לך; שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' פח; ס' הברית סי' רס

שם. [685] הגר"ח"פ שיינברג, מוריה, ז, תמוז תשמ"ב. וראה עוד בגדרים השונים של מחלות עינים בתינוק ומילה בשו"ת ציץ אליעזר חכ"א סי' סד אות' א-ג. [686] שו"ת תשובות והנהגות, ח"ב סי' תצא. [687] שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' יא אות ב. [688] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם יו"ד סי' רסב סק"ח; שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' פב סק"ז, ושם חכ"א סי' סד אות ה. [689] שו"ת אבן ישראל ח"ה סי' סה. [690] שו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' קלא סק"ה. [691] שו"ת דברי מלכיאל שם. [692] יחוסי תנאים ואמוראים, עמ' 303.

ויבריא, אבל אם אין תקווה שיתרפא ממחלתו, ולדעת הרופאים אין סכנה במילתו, מותר למולו בזמנו⁶⁹; ויש מי שכתב, שראוי להמתין עד שיהיה בן שלושים יום, כדי לדעת שהוא בר קיימא⁷⁰⁰.

ימים ללידתו, דינו ככל תינוק חולה לב שלא עשו לו צינתור, הואיל ולא רואים בו שום סיבוך⁷⁰¹.

מבחינה רפואית, תינוק עם מום לב במצב יציב, שאין לגביו מניעה לביצוע המילה, איננו זקוק לטיפול אנטיביוטי מניעתי לצורך ביצוע המילה⁷⁰².

תינוק שעבר צינתור לב בתוך שמונה

נספח: הרדמה במילה – היבטים רפואיים והלכתיים*

א. רקע מדעי

המצב בעבר

מאז ומעולם בוצעה המילה בתינוקות ללא כל הרדמה. עובדה זו היא נכונה לא רק במילה כהלכתה ביהודים, אלא גם בניתוח לכריתת הערלה שיש רבים מאומות העולם שמבצעים בתינוקות¹. דבר זה היה נכון גם לאחר שהתפתחו אמצעי אילחוש והרדמה שונים, ולאחר ששיטות אילחוש והרדמה הוכנסו לשימוש בפרוצדורות רפואיות מגוונות, כולל ניתוחים ולידה.

היו לכך מספר סיבות:

ההנחה שיילודים אינם חשים כאב במוכן משמעותי כמו מבוגרים.

אות נט, בשם הגר"מ פיינשטיין. וראה בס' ועלהו לא יבול ח"ב עמ' קלו-ז, שכתב בשם הגרש"ז אויערבאך שיש למול בזמנו תינוק עם טריזומיה 18, אף שתוחלת חייו פחותה מ"ב חודש, ואף שכל זמן שיחיה יהיה מפגר קשה. [699] שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' יא. וראה במאמרו של י. לוי, אסיא, א, תשל"ו, עמ' 304 ואילך, על אי-דיוקים במציאות הרפואית כפי שמתוארים בתשובה זו, אך להלכה הדברים נכונים.

[700] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ו(2). [701] הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסב סק"ו(2). [702] Dajani AS, et al, [702] סי' רסב סק"ו. JAMA 277:1794, 1997; Schlesinger Y and Urbach J, Arch Pediatr Adolesc Med 152:412, 1998.

* חלק מהדברים המובאים להלן פורסמו במאמרים: א. שטינברג, 'שנה בשנה', מא, תשס"א, עמ' 137-144; א. שטינברג, תחומין, כב, תשס"ב, עמ' 427-442.

[1] ראה ע' מילה הע' 107 ואילך. וראה – Wiswell TE, N Engl J Med 336:1244, 1997.

ההנחה שכריתת הערלה היא פעולה מהירה, עם דרגת כאב נמוכה.

ההנחה שהיילודים שוכחים מהר מאד את תחושת הכאב, ולא נותרת להם בעיה נפשית-רגשית בגין כך.

ההנחה שאין להשתמש בפעולה שיש עמה סיכון לתינוק, עבור פעולה שכשלעצמה היא ברת סיכונים נמוכים מאד.

המצב בשלהי המאה ה-20

בתקופה זו חל שינוי במצב זה, לאור שתי עובדות שהתחדשו:

התברר מבחינה מדעית, והובא לידיעת הציבור הרחב, שגם תינוקות קטנים סובלים מכאבים, ויש להם חוויה שלילית לתחושת כאב².

הנחה זו, שגם יילודים סובלים מכאב, הוכחה בדרכים שונות: מדידת שינויים בדופק, בלחץ-דם, בנשימה וביריוון החמצן בזמן פעולה מכאיבה; הסתכלות בהתנהגות של התינוק בעת פעולה מכאיבה (תנועות פנים ועינים, תנועות גוף וכד'); מדידת אורך הבכי ואופיו; מדידת חומרים שונים המופרשים בגוף כתגובה לכאב³.

התפתחות אמצעים לשיכוך כאבים ואמצעי הרדמה יעילים ובטוחים, אשר מאפשרים הקלה על כאבים ומניעת כאבים גם בתינוקות.

לאור זאת הומלץ על ידי האקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים להשתמש באמצעי אילחוש והרדמה כאשר מבצעים פרוצדורות מכאיבות שונות בתינוקות⁴, ובכלל זה הועלו הצעות, דרישות והמלצות לשכך את כאבי היילוד גם בעת ביצוע המילה⁵.

הועלו מספר הצעות רפואיות לשיכוך הכאב בעת ביצוע המילה:

הזרקה מקומית של החומר האנסטטי לידוקאין בריכוז של 1% לבסיס האיבר⁶. מדובר בהזרקה לידוקאין בריכוז הנ"ל בכמות של 0.5-1 מ"ל (או 0.2-0.3 מ"ל/משקל גוף)

1984; Attia J, et al, *Anesthesiology* 67:A532, Anand KJS & Hickey PR, *N Engl J Med* [2] 317:1321, 1987; Butler NC, *Bioethics* 3:181, 1987; Weatherstone KB, et al, *Pediatrics* 92:710, 1993; American Academy of Pediatrics, 1989; American Academy of Pediatrics, Poland RL, et al, [4] *Pediatrics* 80:446, 1987; American [5] *Pediatrics* 103:686, 1999; Maxwell LG and Yaster M, *Arch Pediatr Adolesc Med* 153(5), DPNB [6] .Academy of Pediatrics, loc. cit. Owens ME, *Pain* 20:213, [3] .May 1999
.= dorsal penile nerve block

לבסיס האיבר (בשעה 10 ובשעה 2 בבסיס האיבר). שיטה זו הוצעה לראשונה בשנת 1978⁷. יתרונות השיטה: השגת אילחוש טוב ומלא בכ-50-70% מהמקרים⁸. חסרונות השיטה: כאב משמעותי בעצם מתן הזריקה במקום רגיש במיוחד לכאב⁹; ההשפעה פגה לאחר זמן קצר, ונותרים כאבים לאחר המילה; חשש לסיבוכים כגון שטפי דם ונמק העור, וכן חשש לאפשרות של ספיגת החומר (לידוקאין) למחזור הדם, אשר עלול לגרום להפרעות בקצב הלב, לירידה בלחץ הדם, לפרכוסים, ולהפרעות בשמיעה; צורך שדווקא רופא יבצע את הפעולה. לאור המאזן השלילי בין התועלת לנזק האפשרי בשימוש בשיטת אילחוש זו הסתייגה האקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים משימוש בשיטה זו בעת ביצוע מילה לתינוקות¹⁰, אם כי בהצהרת מדיניות מאוחרת יותר ציינה האקדמיה האמריקאית לרפואת ילדים רק חלק מהסיבוכים, ולא הסתייגה משימוש בשיטה זו¹¹. חוקרים אחרים הסתייגו משיטה זו בגלל סיבות דומות¹².

הזרקה מקומית של החומר האנסטטי לידוקאין בריכוז של 1% בהיקף מרכז האיבר או בסיס הערלה. מדובר בהזרקה לידוקאין בריכוז הנ"ל בכמות של מיליליטר אחד בצורת טבעת בהיקף אמצע האיבר, או בבסיס הערלה¹³. יתרונות השיטה: השגת אילחוש טוב יותר מאשר בכל שיטה מקומית אחרת. חסרונות השיטה: כאב מקומי בהזרקה עצמה. על פי הדיווחים המועטים על שיטה זו לא נצפו סיבוכים כלשהם¹⁴. אכן, קיימת סבירות להיווצרות אותם סיבוכים אפשריים כמו בהזרקה לידוקאין בבסיס האיבר (שיטה 1 לעיל).

מריחת משחה מקומית על אזור המילה המכילה ריכוזים שונים של לידוקאין. מדובר במריחת המשחה על אזור הערלה כשעה לפני ביצוע המילה. יש שהשתמשו בריכוז לידוקאין של 4% בתוך מעטפת משחה חומצית¹⁵. יעילות השיטה בדרך זו איננה גבוהה; יש שהשתמשו בריכוז לידוקאין של 30%¹⁶, עם הצלחה טובה; יש המשתמשים במשחת אמלה¹⁷, המכילה לידוקאין בריכוז של 2.5% יחד עם פרילוקאין בריכוז של 2.5%, אף כאן בהצלחה טובה¹⁸. מדובר במריחת המשחה במינון של 1-2 גר' במשך 1-1.5 שעות לפני ביצוע המילה. יתרונות השיטה: השגת אילחוש טוב באחוז ניכר מהמטופלים; היעדר תופעות לוואי כלשהם, בגין היעדר ספיגה של חמורי האילחוש

Lander J, et al, [13] .KB, et al, loc. cit. *JAMA* 278:2157, 1997; Masciello AL, *Obstet American* [14] .*Gynecol* 75:834, 1990 Academy of Pediatrics, *Pediatrics* 103:686, Mudge D & Youngner JB, *J* [15] .1999 *Nurse Midwifery* 34:335, 1989 .Weatherstone KB, et al, loc. cit. [16] EMLA = Eutectic Mixture of Local [17] Benini F, et al, *JAMA* [18] .Anesthetics 271:274, 1994; Taddio A, et al, loc. cit.;

Kirya C & Werthmann MW, *J Pediatr* [7] Taddio A, et al, *N Engl* [8] .92:998, 1978 *J Med* 336:1197, 1997; Taddio A, et al, *Arch .Pediatr Adolesc Med* 154:620, 2000 Weatherstone KB, et al, loc. cit. ; Taddio [9] American Academy [10] .A, et al, loc. cit. of Pediatrics, *Pediatrics* 84:388, 1989 American Academy of Pediatrics, [11] Schoen EJ, [12] .*Pediatrics* 103:686, 1999 *N Engl J Med* 322:1308, 1990; Weatherstone

למחזור הדם, כאשר כמות המשחה הנמרחת אינה עולה על 2 גר¹⁹; השפעה ממושכת למשך מספר שעות לאחר המריחה, ובכך הקלה על הכאב גם לאחר ביצוע המילה; קלות הטיפול; יכולת להפעיל את הטיפול גם על ידי מוהלים שאינם רופאים. חסרונות השיטה: אחוז נמוך יותר של הצלחה בהשוואה להזרקת חומר האילחוש באופן מקומי; צורך בהמתנה בין מריחת המשחה להתחלת הפעולה הרצויה.

מתן הסוכר סוכרוז במוצץ. מדובר בטבילת המוצץ בסוכרוז ברכוז של 50%, וכן הכנסת גזה טבולה בסוכרוז לתוך המוצץ. מתחילים את ביצוע המילה כשתי דקות לאחר שהתינוק התחיל למוצץ את המוצץ הטבול בסוכרוז. בכל מהלך ביצוע המילה מוחזק המוצץ בפי התינוק, ומידי פעם מחליפים את הגזה הטבולה בסוכרוז בתוך המוצץ²⁰. יתרונות השיטה: יעילות רבה במניעת הכאב בכל השלבים של ביצוע המילה; קלות מתן החומר; היעדר סיכונים כלשהם; ללא צורך בהמתנה בין מתן החומר לבין ביצוע המילה; יכולת להפעיל את הטיפול גם על ידי מוהלים שאינם רופאים. חסרונות השיטה: היעילות למניעת הכאב היא פחותה במקצת בהשוואה לזריקת אילחוש מקומית.

מתן תרופה נגד כאבים. מדובר במתן אקמול²¹ דרך הפה במינון של 15 מ"ג/ק"ג כל 6 שעות החל משעתיים לפני המילה ועד 24 שעות לאחר מכן²². יתרונות השיטה: התרופה בטוחה מבחינה רפואית גם ביילודים, ללא תופעות לוואי; התרופה משמשת בדרך כלל להרגעת כאבים קלים עד בינוניים גם בילדים קטנים. חסרונות השיטה: לא נמצאה השפעה חיובית על מדדי הכאב תוך כדי ביצוע המילה וגם לא בתקופה המיידית לאחריה. אכן, נמצאה השפעה חיובית החל מכמה שעות לאחר המילה²³. יתכן שחסרונות אלו ניתנים לתיקון על ידי מינון גדול יותר של התרופה, או במתן התרופה בתדירות גבוהה יותר, אך דבר זה לא נחקר, ואין נתונים על היעילות או על הבטיחות של השינויים הללו.

שילוב שיטות שונות. יש שהוכיחו כי שיטת שיכוך-כאבים אחת איננה יעילה דיה, והמליצו שילוב של הזרקת לידוקאין, משחת אמלה, אקמול ועטיפת המוצץ בסוכרוז. שילוב זה נמצא יעיל יותר לשיכוך הכאבים מאשר כל צורה בנפרד²⁴.

- Smith BA, et al, *Dev Psychol* 26:731, 1990; American Academy [19]. Wiswell, loc. cit. of Pediatrics, *Pediatrics* 103:686, 1999
 Herschel M, et al, *Arch Pediatr Adolesc Med* .152:279, 1998 .acetaminophen [21]
 Howard CR, et al, *Pediatrics* 93:641, [22] Blass EM [20]. G6PD
 .Howard CR, loc. cit. [23]. 1994 & Hoffmeyer LB, *Pediatrics* 87:215, 1991;
 Taddio A, et al, *Arch Pediatr Adolesc* [24]

ב. רקע הלכתי

רקע היסטורי

אין חולק על כך כי מאז ומעולם בוצעה המילה בישראל ללא הרדמה כלשהי, בין אם מדובר במילת יילוד בן שמונה ימים ובין אם מדובר במילת מבוגר, כגון נכרי הבא להתגייר, או ישראל ערל שבגלל סיבה כשהי לא נימול בזמנו. כמו כן ברור שמאז שהומצאו אמצעי אילחוש והרדמה שונים ניתן להשתמש בהם כך שהמילה לא תורגש כלל, או שהכאב יופחת במידה משמעותית. ואמנם השימוש באמצעי הרדמה נפוץ כיום במילת מבוגרים – יש מקומות שמרדימים בהרדמה כללית, ויש שמתמשים בהרדמה כללית רק לילדים, ובהרדמה מקומית למבוגרים. בעולם הרפואה הועלו לראשונה הצעות לשימוש באמצעי אילחוש מקומי במילת תינוקות רק בשני העשורים האחרונים של המאה ה-20.²⁵

בין הפוסקים נידונה שאלת ההרדמה במילה רק בדורות האחרונים, מאז שנכנסה לעולם הרפואה המודרנית היכולת לבצע הרדמה כללית, החל מאמצע המאה הי"ט למנינים. בתחילה נידונה רק שאלת ההרדמה במבוגר – יהודי או גר.

לראשונה מצינו דיון כזה מעל דפי הבטאון תל-תלפיות בשנת תרנ"ו (1896)²⁶. הרבנים נחלקו ביחס להיתר השימוש בהרדמה כללית בכלורופורם בעת ביצוע המילה ביהודי ערל מבוגר או בגר. דיון נוסף ביחס להרדמה כללית במילה של גר מבוגר התקיים על ידי רבנים אחרים מעל דפי הבטאון המאסף בשנים תרע"ג-תרע"ד (1913-1914)²⁷.

התשובה המסודרת הראשונה בשאלה זו נכתבה על ידי הגאון ר' מאיר אריק²⁸, בעניין שימוש במשחה להרדמה מקומית של אזור המילה בגר מבוגר בן שלשים שנה.

שאלת ההרדמה המקומית של יילוד הנימול בזמנו ביום השמיני הועלתה לדיון הלכתי רק בשנים האחרונות.

סיכום שיטות הפוסקים

מצינו שיטות שונות בין הפוסקים בנידון: יש שדנו רק במבוגר, יש שדנו רק ביילוד, ויש שדנו בשניהם; יש שדנו בהרדמה כללית, יש שדנו בהרדמה מקומית, ויש שדנו

Reichman E and Rosner F, *Tradition* – [25] ראה לעיל ברקע *Med* 154:620, 2000 המדעי. [26] תל-תלפיות, כרך ד, תרנו, עמ' 61 [27] המאסף, שנה יח, כרכים א-ב; שנה יט כרך א. [28] שו"ת אמרי יושר

בשניהם. בסיכום השיטות ניתן לומר שמי שאוסר הרדמה במבוגר, קל וחומר שאוסר אותו ביילוד, אבל יש שאוסרים ביילוד ומתירים במבוגר. כמו כן מי שאוסר הרדמה מקומית, קל וחומר שאוסר הרדמה כללית, אך יש שאוסרים הרדמה כללית ומתירים הרדמה מקומית.

יש שאסרו גם הרדמה כללית וגם הרדמה מקומית, בין ליילוד בן שמונה ימים ובין למבוגר²⁹.

יש שאסרו גם הרדמה כללית וגם הרדמה מקומית, בין ליילוד בן שמונה ימים ובין למבוגר, אבל התירו הרדמה מקומית במבוגר במצבים מיוחדים, כגון מבוגר ביותר, או מצב מסוכן של חיתוך ופריעה שגורם צער גדול, או תיקון בשר מסורבל הנמשך לפעמים זמן הרבה יותר ממילה רגילה וגורם יסורים גדולים, שאז אין כל פקפוק בהרדמה מקומית³⁰, או במבוגר שלא נימול שלא באשמתו, כגון שמתו אחיו מחמת מילה³¹.

יש שאסר כל הרדמה, כולל הרדמה מקומית, ביילוד עד גיל שנה; אבל התיר הרדמה מקומית במבוגר, או בילד מעל גיל שנה³².

יש שאסר גם הרדמה כללית וגם הרדמה מקומית ליילוד, והסתפק במבוגר³³.

יש שאסרו כל הרדמה, כולל הרדמה מקומית ביילוד בברית רגילה, ולא דברו ביחס למבוגר³⁴.

יש שאסר הרדמה כללית במבוגר, ולא דיבר ביחס להרדמה מקומית³⁵.

יש שאסרו הרדמה כללית הן במבוגר והן בתינוק, אבל התירו בהרדמה מקומית הן למבוגר והן לתינוק³⁶.

ח"ב סי' קמ אות ג. [29] שו"ת אמרי יושר שם; שו"ת צור יעקב, בשארית יעקב סי' ה (אמנם כתב רק 'כיון שכתב הגאון מטארנא בתשו' אמרי יושר ח"ב שהמנהג שלא לעשות בסם, לא אוכל לערער נגד המנהג, אך לא פירש דעתו על יסודות האיסור); שו"ת ארץ צבי (פראמער) ח"א סי' נו; הגר"א שפירא, בתוספת לנספח זה. [30] שו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' עג; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמז אות ב. וביחס לעמדת הגר"ש וואזנר – ראה עוד להלן הע' 39. [31] שו"ת ארץ צבי שם. [32] הגר"מ ברנסדורפר, בתוספת לנספח זה. [33] הגר"מ אליהו, בתוספת לנספח זה. [34] שו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' עג; הגר"ש אלישיב, והגר"מ הלברשטם, בתוספת לנספח זה. וביחס לעמדת הגר"ש אלישיב – ראה עוד להלן הע' 38. [35] כורת הברית, נחל כרית סי' רסא אות ד. [36] שו"ת שרידי אש ח"ג סי' צו; שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תקצ; שם, ח"ב סי' תקי; שם, ח"ג סי' שח. וראה שערי הלכה ומנהג, ח"ג סי' צז, שכתב להעדיף הרדמה מקומית, או הרדמה אפידורלית, על פני הרדמה כללית במבוגר, כדי שיהא בהכרה ובשליטה על

יש שהתירו הרדמה במבוגר, ואפילו הרדמה כללית, ולא דברו ביילוד³⁷.

יש שהתירו הרדמה מקומית בתינוק, אם אין בשיטת ההרדמה חשש סכנה³⁸.

נימוקים נגד הרדמה במילה

שינוי — מצב זה מהווה שינוי מהדרך בה נהגו מקדמת דנא, ויש איסור בעצם השינוי ממנהג אבותינו משנות דור ודור, ואין לעשות חכמות והמצאות בניגוד לרצון הבורא ומנהג ישראל, ו'חדש אסור מן התורה'³⁹.

צער — המילה צריכה להיות בצער דווקא, כמבואר במדרש — "אמר ר' לוי, מל אברהם אין כתיב כאן אלא 'נימול', בדק את עצמו ומצא עצמו מהול, א"ל ר' אבא בר כהנא לר' לוי שקרנא כזבנא, אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפול הקב"ה שכרו"⁴⁰, הרי שתחילת המילה היתה בצער דווקא⁴¹. ועוד יש מי שכתב, "שיכווין כל אדם על צרותיו בעת ככי הנימול מיסורי המילה, כיוון שקול זה עולה בלי מונע מכל קליפה שתיכלל בתפילתו"⁴².

מצווה וברית — קיום המצווה של המילה יתכן לקיים גם כשחותך עור הערלה מבלי להרגיש כלל, אבל קיום הברית של הנולד עם הקב"ה הוא רק כשמרגיש חיתוך

שינוי בדרך מצות המילה, גם אם אין כל חשש בעניין, וזה סותר מה שהביא בנשמת אברהם. וכמו-כן נפגשתי בנידון עם הגרי"ש אלישיב, ואמר לי כי הוא מתנגד להרדמה בנימול בזמנו בוריקה, אך לא מתנגד עקרונית למשחה, יחד עם זאת לא רצה לפרסם היתר ברור וכללי, והעדיף שאודיע בע"פ למוהלים שמשפחות שמתעקשות על משחה מותר לעשות הברית בדרך זאת. לדעתו עיקר הבעיה היא השינוי שבביצוע המילה, ולא עניין הצער או צדדים איסוריים אחרים. אף זה סותר את המובא בשמו בנשמת אברהם. וראה עוד להלן הע' 48. [39] הגר"ש וואזנר, והגר"מ הלברשטם, והגר"מ אליהו, בתוספת לנספח זה. וכן שמעתי מפי הגרי"ש אלישיב. [40] בראשית רבה מז יא. [41] ראה שו"ת אמרי יושר שם. וראה שערי הלכה ומנהג, ח"ג סי' צו, שו"ת ציץ אליעזר ח"כ סי' עג; שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קמו, שאף לדעתם הצער הוא עניין עיקרי במצות המילה. [42] עוללות אפרים סי' תטו, מובא בהגהות הגר"א גוטמכר על

חושיו, והוא עדיף בעת קיום המצווה. [37] שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' פה; שו"ת דעת כהן סי' קצד; הגאון בעל חלקת יואב בירחון אהל מועד קונט' א סי' ז; שו"ת מערכי לב חיו"ד סי' נג; שו"ת כפי אהרן סי' יט (וכתב שם שכן מנהגם בעיר מונקאטש); חלקת יואב, אוהל מועד א ז; שו"ת פתחי שערים סי' ד אות ה; שו"ת רב"ז פ' קכה; שו"ת ממעמקים ח"ב סי' טו; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' מח; שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כב (הרב ע. יוסף, נועם, יב, עמ' א ואילך); חוקת הגר פט"ו הע' 31. וראה בשו"ת יביע אומר שם, שהגר"ע יוסף עשה מעשה בעיה"ק ירושלים בהסכמת חברי בית הדין הרבני בשנת תשכ"ג. ושמעתי מפי הגרי"ש אלישיב שאף הוא מתיר הרדמה כללית במבוגר. [38] שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ד סי' מ אות ב; הגרש"ז אויערבאך והגרי"ש אלישיב, הובאו דבריהם בנשמת אברהם ח"ה חיו"ד סי' רס סוסק"א. אמנם ראה בשו"ת אגרות משה שם, שהביא מכתב שכתב הגרש"ז אויערבאך לר' שבתאי פרנקל, שאין לעשות שום

הבשר והטפת דם הברית, שבלא זה אין כלל מעשה קיום הברית⁴³.

חז"ל ידעו על האפשרות לסמם בשר, כמבואר בתלמוד — "אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע ידו המוכתב למלכות בין סייף לסם"⁴⁴, ופירש רש"י שם "בין סם לסייף — ידו המוכתבת למלך לקוצצה בסם, שאין שם צער כלל כמה רוצה ליטול לקוצצה בסייף". ובכל זאת לא מצינו בכל דורות ישראל שהשתמשו בסם כדי להרדים את המילה, מוכח שחז"ל והראשונים סברו שהמילה צריכה להיות בצער דווקא⁴⁵.

שליחות — המוהל הוא שליח של הנימול, וכשהנימול איננו ער, לא יכול לעשות שליח⁴⁶.

כוונה — מצות מילה צריכה כוונה, ואם הוא גדול שישן, אין הוא יכול לכווין⁴⁷.

'רצון הבורא' — מצות המילה נקבעה על ידי הקב"ה להיעשות בדרך של מכאובים, ואם כן מי אנחנו שנעשה פעולות כדי לבטל כאבים אלו, ובעצם הקב"ה נותן לתינוק להבין כבר בגיל צעיר שאי אפשר לקנות מעלות טובות בלי ייסורים, וכל קניין רוחני נעשה מתוך כאב⁴⁸.

סכנה — קיים ספק סכנה במתן אמצעי הרדמה, ואסור לסכן את הנימול כלל⁴⁹.

דחיית הנימוקים נגד ההרדמה במילה

שינוי — אמנם נכון שביחס לקיום מצות מילה במיוחד נלחמו גדולי ישראל מקדמת דנא בכל שינוי, כי המחדשים והרפורמים למיניהם בכל הדורות נטפלו למצווה זו, ורצו לשנות בה כל פעם בדבר אחר, ולכן האריכו לדחות חידושים שונים בדרך ביצוע המילה. להלן מספר דוגמאות לכך:

התנגדות לחיתוך הערלה בכל דרך, והקפדה דווקא בסכין של מתכת; הימנעות משימוש במגינים שונים בעת ביצוע המילה; פריעה דווקא על ידי צפרניים ולא בכלי; ובעיקר המאבק הממושך שהמציצה תהא דווקא בפה⁵⁰.

אכן, בכל זאת קיבלו רבים מהפוסקים חלק מהשינויים בתנאים מוגבלים ומוגדרים,

מס' שבת קל א. [43] הגר"א שפירא, בתוספת לנספח זה. [44] ב"ק פה א. [45] שו"ת אמרי יושר שם; הגר"מ אליהו, בתוספת לנספח זה. [46] שו"ת שרידי אש שם. [47] כורת הברית שם; שו"ת שרידי אש שם; שו"ת שבט הלוי שם. [48] ס' טובך יביעו (הגר"י זילברשטיין), ח"א עמ' צח. [49] שו"ת אגרות משה שם; הגרש"ז אויעראבך והגר"ש אלישיב, נשמת אברהם, שם; שו"ת שבט הלוי שם, והגר"ש וואזנר, בתוספת לנספח זה. [50] ראה על כל אלו בע' מילה.

כאשר בכירור אין השינוי בא כדי לפגוע בגדרי הלכות מילה, וכאשר יש טעם נכון לשינוי. למשל, בעניין פריעה, יש שהתירו במכשיר ולא דווקא בצירפוניים⁵¹, ובעיקר בעניין מציצה, שיש שהסכימו בתנאים מסויימים לעשותה בכלי ולא דווקא בפה⁵². ועוד יש מי שכתב, שדווקא כאשר השינוי הוא בגוף מצות המילה יש להתנגד לו, אבל שינויים צדדים מותרים הם, כמו שלא היתה כל התנגדות לשימוש באמצעי חיטוי שונים למניעת זיהום, למרות שבדורות-עברו לא השתמשו בהם⁵³.

ולכאורה דווקא עניין ההרדמה המקומית נראה כרחוק ביותר מחשש לביטול חלק מחלקי מצות המילה. ואם אמנם יש טעם הגיוני להרדמה מקומית, ואם אמנם אין בו שום איסור מהותי ושום שייכות לגוף קיום מצות מילה למה נאסרנו? אשר על כן, לשיטת הסוברים שיש גדר כלשהו בקיום מצות מילה שההרדמה פוגעת בו, או אם רוצים לחדש את עניין ההרדמה כדי לפגוע בדרך ביצוע המילה כהלכתה, בוודאי אסור לבצע את ההרדמה. אך אם אין גדר כלשהו בביצוע המילה שההרדמה פוגעת, ואם הכוונה בביצוע ההרדמה היא למעט בכאב ולא לפגוע בדרך ביצוע המילה, בוודאי אין מקום להתנגד לחידוש זה יותר מאשר לחידושים האחרים.

יתר על כן, גם לשיטות הפוסקים האוסרים את ההרדמה המקומית בברית רגילה בגלל השינוי שיש בו, אך הם מתירים הרדמה במקרים מסובכים או במבוגרים, הרי גם בזה יש אותו שינוי ממנהג אבותינו מקדמת דנא, שלא שמענו ולא ראינו שהרדימו במילה מסובכת, ואם כן משמע לכאורה שיש מקום לשיקול דעת מתי להסכים לשינוי מסויים ומתי להתנגד לו. ואף שיש מהפוסקים בני דורנו המתנגדים להרדמה כלשהי של מבוגר, אך הלכה למעשה נוהגים כיום בכל מילה של ילד או מבוגר למולו בהרדמה מקומית או בהרדמה כללית. במחקר גדול על מילת עולים מחבר המדינות שלא נימולו בארצות מוצאם, ואשר נימולו לאחר הגיעם לישראל על פי הנחיות הרבנות הראשית לישראל, נמסרו הנתונים הבאים: בשנים 1990-1992 נימולו במרכז הרפואי סורוקה בכאר-שבע 2857 גברים בגילים 1-64 שנים. 14% מתוכם נימולו בהרדמה מקומית ו-86% נימולו בהרדמה כללית⁵⁴. לפיכך, נראה לכאורה, שהשיקול צריך להיות דווקא אם יש בפעולת השינוי מגמה נגד ההלכה, או שהשינוי פוגע בעקרון הלכתי.

צער — הצורך שהמילה תהא בצער דווקא אין לו שום מקור בתורה, בהלכה ובתורת הסוד, ולא מצינו בש"ס, בזוהר ובפוסקים, הראשונים והאחרונים עד הדורות האחרונים,

[51] ראה שו"ת מהר"ץ חיות סי' ס; שו"ת אחיעזר ח"ג סי' סה סקי"ב; שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' קנה; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם חיו"ד סי' רסד סקי"ב. [52] ראה שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' קנב; שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' פז; שו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' צח; שו"ת דעת כהן סי' קמא-קמב; שו"ת הגרי"א הרצוג חיו"ד סי' פד; החזו"א, הובאו דבריו בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קמח אות ב. וראה באריכות בע' מילה הע' 292 ואילך. [53] הרב א.מ. ישראל, המאור כרך כו(ו):4, תשל"ה. [54] ש. וולפיש ואח', הרפואה

שהתייחסו לצער כחלק מחלקי מצות מילה.

אמנם המקור היחיד לעניין הצער במילה שהביאו הפוסקים הוא המדרש⁵⁵, שאברהם אבינו רצה בצער המילה כדי להגדיל שכרו. אך זו איננה ראייה כלל מכמה טעמים: משם משמע שאברהם רצה להגדיל הצער כדי להגדיל שכרו, אבל משמע שכדי לקיים המצווה איננו צריך להרגיש בצער, ובוודאי שאין משם ראייה שיש חיוב שירגיש צער⁵⁶; לא ניתן להשוות את גדולתו וצדקו של אברהם, שבוודאי קיבל על עצמו את הצער בלב שלם ונפש חפצה, אבל בוודאי לא משמע שהיה חייב לעשות כך, ואם ראשונים סברו וקבלו משום חביבות המצווה, וכמו שעשה אברהם אבינו, מהיכא תיתי לומר שהבא לעשות טצדקי למנוע ממנו צער המילה שנוכל לעכב בעדו⁵⁷; אברהם אבינו עשה זאת מדביקותו העליונה באהבתו לקב"ה, ואין מכאן ראייה לכל אדם שצריך לעשות דווקא בדביקות כזו⁵⁸; אברהם אבינו ביצע את המילה על עצמו, ולכן היה מקום לומר שיגדיל שכרו על ידי הגדלת צערו, אבל אין סברה לומר שהאב יגדיל צערו של התינוק כדי שהתינוק יקבל יותר שכר⁵⁹; מצות מילה אמנם בוצעה לראשונה על ידי אברהם אבינו, אבל עיקר חיוב המצווה איננו בגלל מעשיו של אברהם, אלא בגלל שנצטוונו על כך על ידי הקב"ה, ולכן אין הכרח שדרך המצווה צריכה להיות כמו שעשה אברהם, בדיוק כמו שאין זה דרך המצווה שאדם ימול את עצמו כמו שעשה אברהם אבינו⁵⁹. יתר על כן, בעניין הצער במילת אברהם אבינו מצינו מחלוקת במדרשים. כבר במקור הנ"ל יש מחלוקת בין האמוראים בנידון, ובמדרש אחר⁶⁰ מובא, שאברהם מצא עצמו מהול על ידי עקרב שהקב"ה הביא על אותו מקום. ועוד, מבואר בראשונים⁶¹, שסייעו הקב"ה לאברהם בכיצוע המילה, ולא מוזכר כלל עניין צער, וסביר להניח שהקב"ה בכבודו ובעצמו לא גרם לצער.

המקור הנוסף שיכווין כל אדם על צרותיו בעת בכי הנימול מיסורי המילה, כיוון שקול זה עולה בלי מונע מכל קליפה שתיכלל בתפילתו⁶², בוודאי איננו יכול להיות סיבה מספקת למניעת צער הנימול, אלא כוונתו שכאשר יש לו צער, ראוי אז לכווין מה שכתב, מה גם שלדבריו אין יסוד בשום מקור קדום.

יתר על כן, יש מי שהביא בשם ראש המקובלים בירושלים, שחיפש ולא מצא בזה הקדוש ובספרי הקבלה שיש עניין מיוחד בצערא דינוקא. ואדרבה, מבואר בזה שצער הלידה מכפרת על עוון של חווה, ובכל זאת עושים כל מאמץ כדי למנוע את צערה,

קכו:119, 1994. [55] בראשית רבה מז יא. הגר לאאמור"ר פט"ו הע' 31. [59] ר.א. ברון, הדרום נח:13, תשמ"ט. [60] תנחומא, לך לך, יז. [61] ראה רש"י בראשית יז כד; דעת זקנים מבעלי התוספות שם כו. [62] עוללות אפרים סי' טטו, מובא בהגהות הגר"א גוטמכר על מס' שבת קל א. [56] שו"ת ארץ צבי סי' נו; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' מח; Rabbi M.D. Tendler, In: Carmy S (ed), *Jewish Perspectives on the Experience of Suffering*, 1999, pp. 79-83. [57] שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כב סק"ד. [58] חוקת

ולא מצינו מי שפוצה פה ומצפצף⁶³.

והנה לכאורה ברור שלשיטת הסוברים שיש עניין בצער במילה במוכן של הגדלת השכר, הרי זה שייך דווקא במבוגר, שיש לו הבנה במשמעות הצער ובמטרתו, אבל ביילוד מה מועיל לו הצער, הרי איננו בר דעת כלל, ואם כן פלא שיש מהפוסקים שהצריכו את הצער דווקא ביילוד, אבל ויתרו על הצער בגדול, וצ"ע.

לאור הדברים הללו מובנים דברי אחד הפוסקים שכתב "שאיין צורך כלל לגרום צער לנימול על ידי עובדת המילה, ולא יתכן כלל לנקוט שמדינא יש להצריך לגרום לנימול צער על ידי המילה, אחרי שאיין לזה כל מקור, וכיוון שעמודי ההוראה וכל הפוסקים הבאים אחריהם שדרכם לפרש דבריהם לא חיישי לפרט ענין יסודי כזה על הצורך בצער הנימול ש"מ שאיין מקום כלל להצריך צער במילה"⁶⁴. וכן כתב אחד מגדולי הפוסקים "שלא מצינו בשום מקום שיש מצווה למול בהגרמת צער לנימול, ואברהם אבינו ע"ה רצה לקבל שכר על צער מילתו, כמו שנאמר לפום צערא אגרא, אבל אין זה מוכרח שיש חיוב לגרום צער לילד שאיין בו דעת להרגיש צער קיום המצווה"⁶⁵. ואמנם זו מסקנת אחד מפוסקי הדור שכתב, שמה "שאיין נותנים סמי תרדמה, שאיין זה דבר טוב לרפואת האדם, ולכן אין נותנים סמי תרדמה לעשיית מילה דקטן, ולא מצד שיש איזה חששות בדיון לקיום המצווה, ואף לא לסודות המצווה, כשלא ידעינן משום תקלה ומשום חשש, דעיקר דבר המצווה ואף הסודות ידועים לחכמי הדור"⁶⁶.

אכן גם לדעת החוששים להצריך צער במילה, לא אסרו אלא סם שמבטל לגמרי את תחושת האיבר⁶⁷, אבל בהרדמה מקומית על ידי משחה, ובוודאי בדרך של שתיית סוכרוז, אין ביטול מוחלט של התחושה המקומית אלא רק הפחתה של הכאב, ובוודאי שלא יהא מי שיסבור שיש שיעור מסויים של כאב. לפיכך, אף לשיטה זו די בכאב כלשהו של התינוק שיתקיים בו עניין צער המילה.

מצווה וברית — באותו אופן בעניין הצורך להרגיש את עצם החיתוך והטפת הדם בעת מילה לצורך קיום הברית, אף שהסברה כשלעצמה היא מחודשת, והראיות לה קלושות, אך במצבי שיכון הכאבים שמדובר בהם לעיל בחלק הרפואי אכן אין הרדמה מוחלטת וחוסר תחושה מוחלטת, אלא רק הפחתה בעצמת הכאב ובמשך הכאב. ולכאורה גם לשיטה הסבורה שצריך בדווקא להרגיש כאב וצער בוודאי שאיין לזה שיעור, וגם כאב וצער מופחת די בו כדי לקיים את הברית.

ידיעת חז"ל — ובעניין מה שידעו חז"ל על סם מרדים ולא השתמשו בו במילה,

[63] נשמת אברהם ח"ה חיו"ד סי' רס סק"א. שרידי אש שם. [66] שו"ת אגרות משה שם.
[64] שו"ת מערכי לב חיו"ד סי' נג. [65] שו"ת [67] כמבואר בדברי השו"ת אמרי יושר שם.

איננו ראייה כלל מכמה סיבות: הראיה שמביאים על ידיעת חז"ל היא מסם בשימוש לקטיעת איבר, ושם לכאורה בפשטות מדובר בסם הקוצץ את היד⁶⁸, ולא בסם המרדים⁶⁹, ולכן אין כלל ראייה שידעו על סם הרדמה. ובאותו אופן יש לפרש גם את המבואר בעניין רציעת אוזן של עבד עברי בסם⁷⁰, שהכוונה שלא יתן סם על אוזנו וינקבה⁷¹, היינו שהסם עצמו מנקב את האוזן, כמו יתר האמצעים המתוארים בתלמוד שם. ולכאורה יותר ראייה היו יכולים להביא מהניתוח של ר' אלעזר ב"ר שמעון⁷², שהשקוהו סם שינה והכניסוהו לבית שיש, אלא שגם מזה אין ראייה כמבואר להלן; יתכן שהסם היה מסוכן לשימוש, ולפיכך בוודאי שאסור היה להשתמש בו לצורך מילה, ויתכן שהשתמשו בו רק בניתוחים גדולים ונחוצים, כדוגמת הניתוח הגדול של ר' אלעזר ב"ר שמעון⁷³; יתכן שהסם לא היה מצוי, ועובדה שרק במצבים מועטים השתמשו בו, והמילה היתה כמובן נפוצה ומצויה מאד; גם לשיטה זו שאמנם היתה לחז"ל ידיעה על סמי הרדמה ולא השתמשו בה למילה, עובדה היא שגם לא השתמשו בסם הרדמה למניעת כאבי יולדות, וכן לא השתמשו בסם הזה נגד הכאבים העזים שהיו לרבנו הקדוש, עד כדי שנתנו לו למות⁷⁴, וכן לא השתמשו בו במקרה של רבי חנינא בן תרדיון⁷⁵, ועוד מצבי סבל רבים המוזכרים בש"ס ובמדרשים. ובכל זאת לא שמענו ולא ראינו שמי מהפוסקים יאסור להשתמש בהרדמה ובשיכוך כאבים הנהוגים בימינו בעת לידה, וכאן לכאורה היתה סברה גדולה יותר לאסור את ההרדמה על פי הפסוק 'בעצב תלדי בנים'⁷⁶, או בחולה סופני הסובל מיסורים קשים⁷⁷; באופן כללי התנגדו חז"ל ליסורים, פרט למצבים יוצאים מן הכלל⁷⁸, ולפיכך אילו ניתן היה למנוע יסורים מהנימול, בוודאי היו חז"ל מתירים זאת⁷⁹. לפיכך, ברור שלא שמענו ולא ראינו אינה ראייה, ועצם העובדה הזו לא יכולה לשמש ראייה נגד היתר שימוש בהרדמה נכונה במילה.

שליחות – בעניין מה שכתבו מדין שליחות, כבר הוכיחו חלק מהפוסקים באריכות, שגם מבוגר שנימול כשהוא ישן בהרדמה כללית, אין בזה חיסרון של שליחות מכמה טעמים: ישן איננו בגדר מחוסר מעשה, ומועילה שליחות שעשה לפני שנרדם⁸⁰, ודברים אלו לכאורה מוכרחים הם, שהרי מי שמינה שליח לקדש לו אשה במקום רחוק, והלך השליח לקדשה, ובשעה שמצאה וקידשה היה המשלח ישן, וכי לא יהיו קידושין; במצווה שבגופו לא שייך שליחות כלל, ומצות המילה הוא שיהיה נימול⁸⁰; המילה

שהוא המקור העיקרי לצורך בצער במילה. [76] בראשית ג טו. [77] ראה באריכות בהיתר [68] כמו שכתב רש"י – לקוצצה בסם, ובחיוב לשכך כאבים בחולים הנוטים למות בע' והרמב"ם חובל ומזיק ב' י – לקטוע אותו בסם. [69] שו"ת חמדת צבי שם. [70] קידושין כא ב. [71] רש"י שם ד"ה מיעט סם. [72] ב"מ פג ב. [73] שו"ת אבני זכרון ח"ג סי' ג. [74] כתובות קד א. [75] ע"ז יח א. [76] בראשית ג טו. [77] ראה באריכות בהיתר ובחיוב לשכך כאבים בחולים הנוטים למות בע' נוטה למות (א) הע' 309 ואילך. [78] ראה ע' יסורים הע' 180 ואילך. [79] שו"ת ממעמקים ח"ב סי' טו; ר.א. ברון, הדרום נח:13, תשמ"ט. [80] שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' פה; שו"ת יביע אומר שם.

איננה כלל תורת שליחות, שהרי קטן כשר למול⁸¹, וקטן לאו בר שליחות הוא⁸².

ואם נכונים הדברים ביחס למבוגר, קל וחומר שהם נכונים ביחס ליילוד במילה בזמנה, שהרי כאן השליחות למוהל נעשית על ידי האב, והוא בוודאי ער, גם אם התינוק ישן. כמו כן בוודאי שאין חיסרון שליחות בהרדמה מקומית.

כוונה – כבר הוכיחו הפוסקים, שאין זה מעכב במילה מכמה טעמים: מועיל מה שמכווין ומגלה דעת לפני שהרדמו אותו⁸³; כיון שמעשה המילה נעשה על ידי אחר ולא על ידי הנימול עצמו, די כשהמוהל מכווין למצווה⁸⁴; אין צורך בכלל בכוונה במילה⁸⁵, כמוכח מהדין שקטן כשר למול⁸⁶.

ואף כאן כל הדיון שייך רק בהרדמה כללית במבוגר, אבל בהרדמה מקומית, ובוודאי בהרדמה של יילוד, לא שייך כל הדיון הזה, שהרי בהרדמה מקומית בגדול הוא יכול לכווין, ואם מדובר ביילוד, אין הוא מכווין בכלל.

'רצון הבורא' – כל מה שקורה לאדם הוא רצון הבורא וגזרתו, ובכל זאת מתערבים אנו במחלותיו ובסבלו של החולה, ומחוייבים אנו מדין 'ורפא ירפא' לסלק את הכאבים והיסורים של האדם ככל יכולתנו; אין כל ראייה שבמהות מצות המילה כלול סבל, ולכן מניעת הסבל איננו סותר גזרת מלכו של עולם במצות המילה יותר מאשר בכל מצב של סבל; אין משמעות לסבלו של התינוק בן שמונה ימים שכביכול יבין ש"כל קניין רוחני נעשה מתוך כאב"; אם מהות המילה כוללת סבל, ואם מטרת הסבל במילה היא להבין שכל קניין רוחני נעשה מתוך כאב היה צריך דווקא להימנע מהרדמה במילה של מבוגר, בעוד שבמציאות מסכימים מרבית הפוסקים להיתר ההרדמה במבוגר, ואם כן לא מובן עניין 'רצון הבורא' ביחס לתינוק⁸⁷.

באופן כללי ניתן להוסיף עוד כמה נקודות חשובות:

על פי שיטות הפוסקים שהתירו בימינו הרדמה במילת מבוגר, ואפילו הרדמה

[81] טושו"ע יו"ד רסד א. [82] שו"ת יביע אומר שם. [83] שו"ת שבט הלוי שם. [84] שו"ת יביע אומר שם. [85] מנ"ח מ' ב. וראה עוד בהכתב והקבלה, בראשית יו"ג. [86] טושו"ע יו"ד רסד א. וראה עוד בילקוט יוסף, שובע שמחות ח"ב הל' מילה פט"ו סק"א. [87] בעל הדעה האוסר הרדמה בתינוק בגלל שכך קבע הקב"ה הוא הרב י. זילברשטיין, בספרו

טובך יביעו, כמבואר בהע' 48 לעיל. אכן הרב זילברשטיין בספרו תורת היולדת פל"ד ס"ח התיר לתת הרדמה ליולדת, ואפילו בשבת, על מנת למנוע את צערה, והרי דווקא בעניין הלידה כתוב במפורש 'בעצב תלדי בנים', והיה מקום לומר שהרדמה ביולדת למניעת צערה הוא דבר הנוגד את 'רצון הבורא', בעוד שבמילה אין רמז בתורה, בחז"ל או בקבלה שצריך להיות מתוך צער,

כללית⁸⁸, ולא חששו כלל לצורך בצער, שלדעתם אין הצער מעכב בקיום מצות המילה, וגם לא חששו לשינוי שיש במעשה כזה, ולא חששו לעובדה שלחז"ל היה ידוע על אפשרות השימוש בסם להרדמה, הרי שדבר זה נכון גם במילת היילוד בזמנו.

באופן עקרוני מקובלנו ש'דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום', ואם ברור שיש צער משמעותי במילה, וניתן למונעו ללא פגיעה באיסור או בגדר הכרחי של מצווה, לכאורה צריך להקל ולא להחמיר.

אשר על כן נראה שהנימוק היחיד, שיש לו ללא ספק מקום בהלכה, הוא החשש לסכנה לנימול, ולפיכך יש להגביל את ההיתר להרדמה לצורך מילה רק לאמצעים שמבחינה רפואית ברור מעל לכל ספק שאין בהם כל סכנה כלל.

מאידך, יש להדגיש כי קיים הבדל משמעותי בין 'ניתוח לכריתת הערלה' כפי שמבוצע על ידי רופאים לצרכים רפואיים (גם בשאינם בני ברית) לבין 'ברית מילה' המבוצעת על ידי מוהלים לצורך מצות המילה. במקרה הראשון משתמשים בקלמפ לצורך מניעת הדימום לאחר החיתוך, ואשר גורם לנמק של הערלה ולכאבים חזקים וממושכים. כמו כן מבוצע ניתוח זה על ידי רופאים צעירים ומתמחים בבתי החולים כאשר אין להם ניסיון רב, והפרוצדורה אורכת זמן רב. לעומת זאת בביצוע מצות ברית מילה מבוצעת הפעולה במהירות רבה, על ידי מוהלים מנוסים ובקיאים, וללא מתן קלמפ ממושך על הערלה. במצב כזה משך הכאב ועוצמתו בוודאי קטנים בהרבה מאלו המתוארים במחקרים הרפואיים היוצאים מארה"ב⁸⁹.

יש מקום להבחין בין הרדמה בזריקה, הגורמת להרדמה מלאה של האיבר, ללא כל תחושה, יש בה סיכון מסויים, והיא מחייבת שהפעולה תיעשה על ידי רופא דווקא, לבין הרדמה במשחה, שמחלישה את הכאב אבל לא מבטלת אותו לחלוטין, אין בה סיכון, והיא יכולה להיעשות על ידי המוהל⁹⁰.

שמעתי מפי הגרי"ש אלישיב והגרי"ש וואנר. הגרי"ש אלישיב אמר לי כי הוא מתנגד להרדמה בנימול בזמנו בזריקה, אך לא מתנגד עקרונית למשחה; יחד עם זאת לא רצה לפרסם היתר ברור וכללי, והעדיף שאודיע בע"פ למוהלים שמשפחות שמתעקשות על משחה מותר לעשות הברית בדרך זאת. לדעתי עיקר הבעיה היא השינוי שבביצוע המילה, ולא עניין הצער או צדדים איטוריים אחרים.

כמבואר בהע' 63 לעיל, ודבריו צ"ע. [88] ראה שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' פה; שו"ת דעת כהן סי' קצד; שו"ת מערכי לב חיו"ד סי' נג; שו"ת כפי אהרן סי' יט; שו"ת חמדת צבי ח"ד סי' מח; שו"ת יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כב; חוקת הגר לאאמור"ר פט"ו הע' 31. [89] ראה — Shechet J, et al, *JAMA* 279:1170, 1998; Reichman E and Rosner F, *Tradition* 34(3):6, 2000. [90] כך עולה משו"ת אגרות משה, שם, וכך

תוספת

ארגון "ברית קודש", בראשותו של הרב אברהם הלפרין בתל-אביב, יזם התעוררות של הציבור ושל רבני ישראל לתופעה של מילה בהרדמה מקומית על ידי זריקה, ובעיקר התעוררות הציבור נגד ביצוע בריתות על ידי רופאים שלא הוסמכו לכך על ידי הוועדה הבינמשרדית לפיקוח על המוהלים מטעם הרבנות הראשית לישראל.

הארגון פנה לגדולי ישראל בנידון, ולהלן מכתביהם של הרבנים שליט"א בנידון (המכתבים מובאים בסדר א-ב):

לשכת הרב מרדכי אליהו
הראשון ציון הרב הראשי לישראל לשעבר

ב"ה י"ד מנחם אב תשנ"ח
לסדר "ואתם הדבקים בה"

שמוע שמענו בזמן האחרון על מספר מוהלים חדשים מקרוב באו שלא שערום אבותינו, הרוצים למצוא חן בעיני הבריות להראות חכמתם ובינתם וזריזותם לעיני העמים בזה שהם עושים זריקה או פעולת הרדמה אחרת לתינוק כדי שלא ירגיש ולא יבכה ובכך יתפרסם שמם.

המילה היא הברית בין הקב"ה לעם ישראל ואנו עושים זאת לשם ייחוד קב"ה. ובתפילת י"ח אנו אומרים רופא חולי עמו ישראל וחז"ל הסבירו במסכת מגילה י"ד ע"ב שזו ברכה שמינית כנגד מילה שניתנה בשמיני היינו שהקב"ה הוא המרפא ולא לעשות חוכמות והמצאות בניגוד לרצון הבורא למנהג אבותינו ואבות אבותינו וחוכמת ההרדמה היתה ידועה בימי חז"ל (ב"ק פ"ה) ועכ"ז לא עלה על דעת אנוש להשתמש בה. אפי' על הגרים המבוגרים שבאים להתגייר כמה וכמה דנו הפוסקים אם מותר להרדימם (ועיין אמרי יושר ח"ב סי' ק"מ, צור יעקב סי' ה' מערכי לב נ"ג שרידי אש ח"ג סי' צ"ו כפי אהרון י"ט ועוד אחרונים).

למוהלים יאמר העיקר למצוא חן בעיני אלקים ואם בעיני ה' טוב אז ימצאו חן וחסד בעיני בני אדם. לפיכך אין להשתמש בשום אמצעי הרדמה לתינוק לפני הברית לא כללית ולא מקומית.

ובזכות ברית מילה נזכה לחזות בנועם ה' ואני זאת בריתי וכו' ובא לציון גואל אכי"ר

מרדכי אליהו

יוסף שלו' אלישיב
ירושלים

בס"ד ר"ח מנ"א תשנ"ח

כבוד הרה"ג מהור"ר אברהם יהודה הלפרין שליט"א רב בצפון ת"א
שלום וברכה.

ע"ד שאלתו בדבר אשר חדשים מקרוב באו רופאים מוהלים המשתמשים בהרדמה מקומית, דהיינו, קודם לברית מזריקים לתינוק זריקת הרדמה, האם אריך למיעבד הכי. שאלה זו כבר עלתה בדור שלפני פנינו והובא הדברים בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ק"מ וזה אשר העלה הגאון הגר"מ אריק זצ"ל "מכיוון דעד עכשיו לא נהגו כן ולא ראינו זאת מעולם נראה דהוי קים להו לחז"ל דהמילה צריכה להיות ע"י "צער דווקא" וח"ו לחדש חדשות שלא נהגו מעולם" ע"ש. ובכך חלילה להשתמש בהרדמה מקומית בברית רגיל, ולשנות מהמנהג שנהגו אבותינו ואבות אבותינו משנות דור ודור.

בברכת התורה
יוסף אפרתי

מאיר בראנדסדארפער
חבר הביד"צ העדה החרדית
רב דק"ק
תולדות אברהם יצחק
ורב שכונת בתי אונגריין והסביבה
בעיה"ק ירושלים תובכ"א
מח"ס שו"ת קנה בשם
רח' שבטי ישראל א/37 טל. 02-582-9692

בין המצרים יזרח אור לישרים למע"כ הרב הגאון וכו' בנש"ג שלהיו"ח מוהר"ר
אברהם יהודה היילפערין שליט"א רב ומו"צ בתל אביב צפון יצ"ו

אחדשה"ט הנני בזה על דבר אשר חדשים מקרוב באו לחדש להרדים את מקום המילה בטרם עשיית הברית מילה כדי למנוע ולחשוך צערא דינוקא והדבר כבר התחיל להחדיר בקרב עם בני ישראל הקדושים ובעיקר במקומות שאינם בני תורה ואינם חרדים כל כך לדבר ה' והדבר עלול להתחלחל ולהתפשט להחדיר יותר ויותר בקרב עם בני ישראל הקדושים גם בין החרדים לדבר ה' ונפש מע"כ בשאלתו אי אריך למיעבד הכי או לא.

והנה בגופא דעובדא כבר נשאל בכגון דא בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' קמ אות ג'),

יעו"ש שהשאלה היתה באחד שרצה להתגייר והוא כבן שלשים שנה אם מותר למשוך מקום המילה מקודם עשיית המילה באיזה סם שיצטנן הבשר למען לא ירגיש צער כל כך בשעת המילה.

והוא ז"ל השיב על זה דאף דענין הסם כבר היה ידוע לרו"ל מאז, שהרי בב"ק ריש פרק החובל מבואר דאפשר לקטוע ידו בסם שלא ירגיש שום צער ומסתמא גם הסם לצנן הבשר היה ידוע, ואעפ"כ לא מצינו כלל בשום מקום שעשו המילה על ידי סם אעפ"י שהיה אפשר לצנן הבשר על ידי סם ולכרות אח"כ בסכין, וכיון דעד עכשיו לא נהגו כן, ולא ראינו זאת מעולם נראה דהוי קי"ל לחז"ל דהמילה צריכה להיות על ידי צער דוקא.

ובמדרש רבה פרשת לך לך (מ"ז סי' ט') וז"ל נימול אברהם אמר רבי אבא בר כהנא הרגיש ונצטער כדי שיכפול לו הקב"ה שכרו, אמר רבי לוי מל אברהם אין כתיב כאן, אלא נימול בדק את עצמו ומצא עצמו מהול, אמר רבי ברכיה בההיא עיתא אקל רבי אבא בר כהנא לרבי לוי (באותה העת שאמר רבי לוי כך הקל רבי אבא בר כהנא לרבי לוי בכבודו ולא חלק לו כבוד) אמר ליה שקרנא כזבנא את, אלא הרגיש ונצטער כדי שיכפיל לו הקב"ה שכרו עכ"ל המדרש. הרי תחילת ענין המילה היה דוקא על ידי צער הכריתה בלי פעולות אחרות וח"ו לחדש חדשות שלא נהגו מעולם, ובדבר כזה הוי לא ראינו ראייה כמש"כ הפוסקים בכגון דא עכ"ל.

הרי מבואר דעת קדשו דהכי קים להו לחז"ל דהמילה צריכה להיות על ידי צער דוקא, כי תחילת ענין המילה היה על ידי צער הכריתה בלי פעולות אחרות וח"ו לחדש חדשות שלא נהגו מעולם.

וכעין זה מצינו ג"כ בשו"ת בנין ציון (ח"א סי' פ"ח) על דבר אשר המחדשים רצו לחדש שלא לקרוע עור הפריעה בצפרנים כי אם על ידי כלי דהיינו אחר חיתוך הערלה יחתוך עור הפריעה בכלי, שהוא ז"ל השיב על זה דאף שלא הוזכר בגמרא בפירוש לעשות הפריעה בצפרנים, מכל מקום כבר כתב כן הרמב"ם והסמ"ג והטור וש"ע לעשות הפריעה בצפרנים ולא בכלי, וגם בלא"ה הרי מנהגם של ישראל תורה, ואף שלא יהיה לנו שום ראייה על זה אין לשנות ממנהגם של ישראל שנהגו כן דור אחר דור.

ויעיין עו"ש מה שכתב לתרץ על מה שהעיר הרב השואל דלכאורה יש ראייה להתיר הפריעה על ידי כלי ממאי דאיתא ביבמות (ע"א ע"ב) אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים ושוב מול את בני ישראל שנית, ומסיק שם הגמרא להוכיח ממאי דכתיב ושוב מול דהכוונה הוא על אלו שהיו כבר נימולים היה הציווי לחזור ולמולם ועל כרחק לפריעה, וא"כ מוכח לכאורה שעשה הפריעה על ידי חרבות צורים ולא בצפרנים,

והוא ז"ל שקיל וטרי לדחות כל עיקר הראיה משם להתיר הפריעה על ידי כלי, וכתב בתוך דבריו דגם לו יהא דעל כרחינו יש להוכיח משם היתר הפריעה על ידי כלי, מכל מקום אין ראיה משם להתיר הפריעה על ידי כלי גם בעלמא, משום דמיירי שם במל את הגדולים דעור הפריעה קשה ואי אפשר לקרוע בצפרנים צריך לחתכה על ידי כלי כידוע במילת גרים וכיון דשם גדולים היו הנימולים הוצרך חרבות צורים גם לפרוע, והכי נמי יש לתרץ מה דאמרינן במדרש פרשת לך לך ובירושלמי פרק רבי אליעזר דמילה ופרק הערל המול ימול חד למילה וחד לפריעה, אין ראיה שפריעה ג"כ על ידי חתיכה, דגם שם מיירי במילת גדולים כדכתיב המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך הרי דאיירי במילת עבדים גדולים יעו"ש.

ומסיק שם לבסוף דבריו דלמה נצריך ראיה על אופן קיום המצוה במצוה שלא פסקה מימות משה, והלא כל אופני קיום המצות לא נדע רק מדרך קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, וכיון דאופן קיום הפריעה על ידי צפורן היה כן מפורסם ומקובל בכל ישראל ודאי שכן קבלנו משה רבינו, יעו"ש מה שהאריך בזה בדברים החוצבים להבת אש ומסיק לבסוף וכתב ולכן המשנים עשיית הפריעה שלא על ידי צפורן לא בלבד שעל כל פנים משנים מנהג ישראל אלא גם תקנה שתקנו רז"ל מימים קדמונים ושנתפטה בכל ישראל ואפשר שמנים קבלת משה רבינו יעו"ש.

ויעויין עו"ש (סי' כ"ג כ"ד) מה שהאריך וכתב על אלו שרצו לבטל המציצה בפה והעיקר בדבריו איך שיש להזהר שלא לזוז ממה שנהגו והמקובל מדור דור. ויעויין עוד שו"ת חבצלת השרון מהד"ת (סי' כ"ה) דשקיל וטרי על דבר אשר המציאו אז המחדשים להמם את הבהמה קודם השחיטה, ולאחר אריכות דבריו דשקיל וטרי בצדדי ההיתר מסיק על זה בזה"ל והנה כל זה כתבתי רק לישא וליתן בד"ת, אבל לענין מעשה מודיע אנכי לכתה"ר שכפי שהיה לי ידיעות שונות ממדינתכם על ידי אנשים הבאים משם לכאן חוזר אנכי לגמרי מדעתי הראשונה לבקש מזה צדדי היתר, ונא מכתה"ר שישמע לעצתי שלא יתן גם כתה"ר ידו עם המתירים, כי אם חכמה אין בי תלי"ת זקנה יש בי, וכלל זה מסור בידי מאז ומקדם שבכל דבר שאנכי רואה שיראי ה' מזדנזין בדבר ואין דעתם נוחה בזה אף אם יהיה אצלי ההלכה ברורה כשמלה אנכי בורח מזה, כי אף אם יהיה אדם בקי בכל התורה כולה לא יוכל לכוון הלכה לאמיתה אם לא בסייעתא דשמיא, וזה האות כשאין דעת יראי ה' נוחה מזה מסתמא גם מהשמים לא יסכימו לזה וסוד ה' ליראיו כתיב עכ"ל לענינו.

הרי גם מדבריו מבואר עד כמה שיש להזהר שלא לזוז ממה שמקובל ונהגו כן דור אחר דור יראי ה' השלמים אעפ"י שלפום ריהטא אינו נוגד את ההלכה, וכש"כ בקיום מצוה שיש להזהר שלא לשנות מאופן עשיית המצוה המקובל כמו שהעלו בשו"ת אמרי יושר ובנין ציון.

איברא דבשו"ת אמרי יושר החמיר מאד בזה שלא להרדים את מקום המילה אף

באנשים גדולים, שהרי נשאל שם באחד שרצה להתגייר והוא כבן שלשים ואעפ"כ כתב שלא לשנות מאופן עשיית המילה המקובל, אמנם בזה נלע"ד דהיכא שיש חשש סכנה בדבר כמו בדורינו שהוא דור חלוש ואפשר שיש סכנה בדבר למול אנשים בגיל כזה בלי הרדמת מקום המילה והדבר שכיח כהיום מאד מאחינו בני ישראל מעולי רוסיא וגם משאר ארצות שלא נימולו עדיין אין להחמיר עליהם שיצטרכו למול בלי הרדמת מקום המילה מכיוון שיש חשש סכנה בדבר, וכעין מה שכתב הבנין ציון לענין לחתוך עור הפריעה על ידי כלי דבאנשים גדולים שקשה לקרוע העור על ידי הצפרנים מותר לחתכו בכלי אעפ"י שהוא נגד מהמקובל אופן עשיית המצוה דור אחר דור, וא"כ הכי נמי לגבי הרדמת מקום המילה אפשר להקל וכה"ג מחמת חשש סכנה, משא"כ באופן עשיית המילה בילד קטן ואפילו במילת בן שנה ויותר כל זמן שאינו עדיין בגדר בר דעת להבחין כל כך במה שעושים לו, חלילה לשנות מאופן עשיית המילה המקובל לנו דור אחר דור, וכמו שנתבאר למעלה בס"ד.

זהו מה שנלע"ד בנידון זה להלכה בס"ד, יעזור השי"ת שלא נכשל בדבר הלכה ונזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אכ"ר.

מינאי דו"ש בלונ"ח
מאיר בראנדסדארפער

משה הלברשטאם
חבר הבד"צ העדה החרדית
ראש ישיבת "דברי חיים" משאקאווע
מח"ס שו"ת "דברי משה"
פעיה"ק ירושלים תובב"א
רח' יואל 8 טל. 5370514

בס"ד ג' מנ"א תשנ"ח
יומא דהלולא דהאר"י הקדוש זיע"א פעיהת"ו

שוכט"ס אמעכ"ת ידינו הרב הגאון החסיד מזכה את הרבים חוב"ט מוה"ר אברהם יהודה הלפרין שליט"א רב ומו"צ בת"א.

אחדשת"ה בכבוד הראוי.

הנה ע"ד פעלו הטוב שיצא כתר"ה לעורר ע"ד הפירצה לשנות ממנהג אבותינו משנות דור ודור עד אברהם אבינו ע"ה אשר חדשים מקרוב באו לעשות מלאכת המילה ע"י הרדמה מקומית — והרבות דברים בזה אך למותר כי חלילה לעשות כן בברית רגיל — ואסור לשנות מהמנהג הקיים בידינו. וכמה דררא דאיסורא נמי איכא בזה בעשיית הרדמה מקומית בחינם. ומכאן קריאה לכל יראי ה' וחושבי שמו לעמוד בזה

על המשמר שלא יבצעו חלילה ברית מילה ע"י הרדמה מקומית.

ויתברך כת"ר על כל פעליו להרבצת תורה והוראה, ולהמשיך עבוה"ק מתוך שפע ברכה והצלחה וכטו"ס אכי"ר.

ובעה"ח לכבוד מצות מילה אשר עלי' נכרתו י"ג בריתות, היום יום ג' שנכפככ"ט לסדר אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, תשנ"ח

משה הלברשטאם
פעיה"ק תובב"א

שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ
זכרון מאיר, בני ברק

ב"ה יום ג' מה טובו אהליך תשנ"ח לפ"ק

ידוע ומפורסם כי קבלנו צורת עשיית כל מצוה איש מפי איש מאבותינו ורבותינו עד משה מפי ה' ב"ה. וכן הוא גם במצות מילה, חיתוך פריעה (בצפרנים) מציצה (בפה) ובשעה שהתינוק ער ולא ישן כי היכא דאיכא צערא דינוקא, ובעו"ה מקרוב באו לשנות נוהג זה, ומרדימים כל ילד לפני הברית בטענת שוא שלא ירגיש צער, וגורמים עי"ז צער שלא במקום מצוה ולפעמים גם ספק סכנה — והוא בכלל חדש אסור מן התורה, וחלילה להמשך אחרי שינויים אלה. והשומעים ומקבלים לטובת בניהם יתברכו מן השמים.

ע"ז בעה"ח — מצפה לרחמי ה'
שמואל הלוי ואזנר

הרב אברהם שפירא
[הרב הראשי לישראל]
ראש ישיבת מרכז הרב

בס"ד

בנידון הבעיה שנהגו קצת רופאים שהם גם מוהלים מוכרים לברית מילה של א"א, ומקצתם נוהגים לתת זריקות לרך הנולד כדי שירדם ולא ירגיש בכאב של החיתוך.

עד כמה שידוע לי הראשון שנו"ו בזה הוא הגאון ר' מאיר אריק בספרו אמרי יושר ח"ב בנידון מילת גר וכתב בקיצור ובפשיטות מכיון שחז"ל ידעו על אפשרות לסמם

בשר אברו שלא ירגיש צער של כאב ואפ"ה לא מצאנו ולא שמענו על נוהג כזה להחליש כאב של הנימול, מוכח מזה שקיימ"ל לחז"ל שהמילה צריכה להיות ע"י צער דוקא וכה"ג ענין של לא ראינו הוי ראייה שאין ראוי לעשות כן. וכבר דנו כמה מאחרוני דורנו בזה ויש כאלו שהתירו, עיין בספר נחלת צבי שהזכיר דעת בעל חלקת יואב מהגאון מקניצק והגרי"ל צירלסון ועוד כמה רבנים.

ולענ"ד שלא רק שלא מצאנו שנהגו לסמם הבשר ולכן יש ללמוד מסתמם של חז"ל שיש למול ע"י צער דוקא, וגם בלי מקור לכך, אלא נראה שיש באמת יסוד עקרוני המונע מילה כזו. ידוע ומקובל שיש במילה מצוה של האב ומצוה של הבן שיהא נימול ולא ערל, וכן יש הבדל גדול ביניהם, שמצוה שעל האב היא רק מ"ע בלבד, ואילו מצות של הבן הבן יש ע"ז חיוב כרת, וחיוב כרת על מילה רק על הבן נאמר ולא על האב. ועיין בספר זכר יצחק לגאון ר' איציל מפוניביז שתירץ לפי"ז קושית הראב"ד על הר"ם שסובר שבילדה ואח"כ טבלה נימול לשמונה א"כ למה לא דוחה שבת, ותירץ הזכ"י שמה שמילה דוחה שבת זה רק מכח מילה שיש בה חיוב כרת, אבל בלא חיוב כרת של בן או של עבד אינה דוחה שבת, משא"כ יום השמיני זה נוהג בכל חיוב מילה לפי מש"ש בסוגיא בשבת, וע"כ בילדה ואח"כ טבלה שהנולד אינו ישראל יש מצוה לאדון למולו ביום השמיני, אבל כיון שעל הנולד אין דין כרת אינו דוחה שבת.

והנה דין כרת הוא לא בגלל המצוה דמילה, אלא על קיום הברית בינו לבין הקב"ה והוא הוא בריתו של א"א. וחיוב קיום הברית הוא דוקא על הבן עצמו אבל האב אינו מיפר ברית. ויסוד זה נראה פשוט ומקובל.

וע"כ נראה שאם כי קיום המצוה של מילה יתכן לקיים גם כשחותך עור הערלה כשאינו מרגיש כלל, אבל קיום הברית של הנולד עם הרב"ה הוא רק כשמרגיש חיתוך הבשר והטפת דם הברית ובלי זה אין כאן כלל מעשה של קיום הברית. והרגשת הטפת דם הברית היא חלק יסוד של כריתת ברית. וע"כ זה הטעם שבכל הדורות אע"פ שידעו על אפשרות קיום המצוה על ידי סם המרדים ובאמת מתקיים בזה מ"ע של מילה, אבל כיון שעיד"ז אנו מונעים מהתינוק מעשה של כאב הברית שנכרת מזמן א"א עם הקב"ה לכן נמנעו מלהפיג את הכאב, אלא דוקא שימול תוך כדי הרגשה של מעשה הברית וכשהחיתוך נעשה ע"י הרדמת האבר אי"ז מעשה ברית כלל ואין כאן כריתת ברית בין הקב"ה לאדם. ואם כי נעשה מעשה מצוה ואינו ערל אבל ענין כריתת הברית שהיא עיקרן של הציווי לאברהם אבינו הוא לא קיים. לאור כל האמור ודאי נכון וברור שאין להרדים לא תינוק ולא מבוגר בזמן שמקיימים מצות מילה לא הרדמה כללית ולא הרדמה מקומית. וד' יזכנו לקיים ברית אבות מבורא עולם שנכרת לדורות.

אברהם שפירא